

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Książka:

XVIII Sprawozdanie Związku Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej
Polskiej za rok 1938. Warszawa, 1939, 81, [1] strona

Książka zdigitalizowana i udostępniona cyfrowo w ramach zadań projektu pt.
„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

XVIII
SPRAWOZDANIE
ZWIĄZKU
PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

za rok 1938

WARSZAWA
1939

XVIII
SPRAWOZDANIE
ZWIĄZKU
PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
za rok 1938

W A R S Z A W A
1 9 3 9

41173. III

~~3304. III~~

O d b i t o
w d r u k a r n i
L u c j a n a
Bogusławskiego i Ski
w W a r s z a w i e
1 9 3 9

D. 1953.356.3.

Władze Związku Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej

Zarząd:

Prezes:	<i>Inż. Jerzy Wojnar</i>
Vice-Prezesi:	<i>Inż. Feliks Wiślicki</i> <i>Dr. Józef Landau</i> <i>Inż. Henryk Kułakowski</i>
Członk. Prezydium:	<i>Inż. Włodzimierz Plużański</i> <i>Inż. Jan Podraszko</i> <i>Inż. Wiktor Sommer</i> <i>Ludwik Spiess</i>
Członk. Zarządu:	<i>Inż. Czesław Benedek</i> <i>Wiktor Bereszko</i> <i>Dr. Alfred Hirszowski</i> <i>Inż. Władysław Kwasieboriski</i> <i>Inż. Zygmunt Leppert</i> <i>Dr. Gustaw Litterer</i> <i>Inż. Edward Natanson</i> <i>Dr. Inż. Jan Prot</i> <i>Inż. Leopold Szefer</i> <i>Mgr. Ferdynand Więckowski</i> <i>Prof. Dr. Józef Zawadzki</i>

Dyrekcja:

Dyrektor:	<i>Inż. Edmund Trepka (do dn. 31 grudnia 1938)</i> <i>Inż. Tadeusz Zamoyski (od dn. 1 stycznia 1939)</i>
-----------	---

Komisja Rewizyjna:

Bogusław Kuryłowicz
Dr. Stefan Otolski
Jerzy Szereszowski

Siedziba Związku Przemysłu Chemicznego
Rzeczypospolitej Polskiej:

Warszawa, Czackiego 1

Telefony: 248-91 — Zarząd
596-08 — Dyrektor Związku
510-14 — Zastępca Dyrektora
529-69 — Biuro

Adr. telegr: Zetchem, Warszawa.

D. 1453/356/3

LISTA PRZEDSIĘBIORSTW wchodzących w skład Związku Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej.

na dzień 31 grudnia 1938 r.

L. porząd.				
	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
1	Spółka Akc. Eksploatacji Soli Potasowych. Zarząd: Horoch Ludwik, Staszewski Mieczysław.	Kałuż. Hołyn. Stebnik.	Lwów, Pl. Smolki 5. Tel. 104-30. Adres telegr.: „Tesp” — Lwów.	Sole potasowe, kainit, kalima- gnezja, pastylki nawozowe, lang- beinit leczniczy do kąpieli, chlo- rek potasu, siarka, tlenek ma- gnezu, siarczan potasu.
2	Zakłady Solvay w Polsce Spółka z ograniczoną po- ręką. Zarząd: Kułakowski Henryk, Kwasieboriski Władysław, Regout Charles	Fabryki sody — Mątwy nad Note- cią, Podgórze koło Kra- kowa. Fabryka portland- cementu — Gro- dziec k/Będzina. Saliny: Wapno, Solno i Barycz. Kopalnia węgla — Grodziec k/Będzi- na.	Warszawa, Czackiego 14. Skrz. poczt. 282. Tel. 270-02, 666-54, 590-99, 208-97, 528-90, 240-25, 689-60, 532-44, 591-24, 208-89. Adres telegr.: „Solvayka”.	Soda amoniakalna, krystaliczna, żrąca (kaustyczna), oczyszczona (bicarbonat); chlorek wapnia, „antipilin”; cement portlandz- ki; cement wysokowartościowy „Żubr”, sól: jadalna, przemysłowa i bydlęca; węgiel kamienny.
3	Zjednoczenie Fabryk Su- perfosfatowych w Polsce. Sp. z o. o. Rada: Jany Wilhelm Prez., Landau Józef, Dr., Lewandowski Marian, Żórawski Konstanty, Inż., Wanamaker E. W., Cavillot Clovis, Inż., Liban Jan, Lange Walter, Endelman Arnold, Gładysz Jakub, Schönker Józef. Schultheiss Carl, Smolczyk Ernst. Dyrektor: Czerwiński Tomasz.	Członkowie „Zjed- noczenia”; Dr. Roman May, Luboń. „Giesche” Fabr. Chem., Katowice. Fabr. Przetw.Chem. „Rędziny” S. A., Rudniki — Często- chowskie. Fabr. Prod. Chem. „Liban”, Kraków. „Polchem” Polsko- Belg. Zakł. Chem. S. A., Toruń. „Chemische Milch” A. G., Gdańsk. Chemische Indu- strie, A. G. Gdańsk. S. A. „Kijewski, Scholtze i S-ka”, Warszawa. S. A. „Strzemieszy- ce”, Warszawa. „Agrochemia” Fabr. Sztucz. Naw. i In- nych Przetw. Chem. S. z o. o., Oświę- cim. „Ceres”, Tow. Akc. — Brzezina k/Rybni- ka. T-wo Zakł. Chem. „Strem”, S. A., Warszawa.	Warszawa, Kredy- towa 4. Tel. 646-47, 694-54, 646-66, 646-57, 646-76. Adres telegr.: „Super”.	Superfosfaty mineralne, kostne, amoniakalne i boraksowane.

L. porządk.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
4	Sp. Akc. Fabryk Chemicznych i Huty Szklanej „Kijewski, Scholtze i S-ka”. Zarząd: Szereszowski Rafał, Trepka Edmund, Inż., Birstein Gustaw, Dr., Szereszowski Michał, Lewandowski Marian, Szereszowski Jerzy.	Warszawa, Siarczana 6. Tel. 10-01-85; 10-07-85; 10-07-51.	Warszawa, Siarczana 6. Adres telegr.: „Kiszol”.	Superfosfaty; kwas siarkowy; polewa kaflowa; olej turecki; zaprawy garbarskie; siarczan glinu, tlenek żelaza, węglan wapnia strącony.
5	Wielkopolska Sp. Dzierżawna Fabryk Chemicznych Spółki Akcyjnej Dr. Roman May. Sp. z o. o. Zarząd: Gładysz Jakub, Jany Wilhelm,	Luboń pod Poznaniem.	Luboń pod Poznaniem. Tel. 79-45, 71-45. Adres telegr.: Romanmay-Poznań.	Superfosfaty, kwas siarkowy 60°Bé, kwas fosforowy, klej kostny, tłuszcz kostny, mąka kostna odklejona, mąka kostna bębnowa, mąka kostna wyprążana, fosforany sodu 1, 2- i 3-zasadowe, czerwień żelaza, siarczan żelaza, krzemofluorek sodu, kwaśny pyrofosforan sodu.
6	Zjednoczenie Sprzedaży Kwasu Siarkowego, Sp. z o. o. Zarząd: Brooks G. S., d'Ornellas Vasco, Callon Robert. Dyrekcja: Mierzejewski Lucjan, Dr.	Członkowie: Giesche, Sp. Akc., Katowice. Śląskie Kopalnie i Cynkownie, Sp. Akc., Katowice. Zakłady Hohenlohého, Sp. Akc. Wełnowiec. Dyrekcja Kopalń i Hut Ks. Donnersmarcka, Świętochłowice. „Polchem” Polsko-Belg. Zakłady Chemiczne. S. A. Toruń.	Katowice, ul. Br. Pierackiego 2. Tel. 345-44, 345-45. Adres telegr.: „Siarkowy”.	Kwas siarkowy 60°Bé, 92/93%, 97/98% i 100%; oleum 20%, 25%, 30% i 35%.
7	„Polchem” Polsko-Belgijskie Zakłady Chemiczne, Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Bemelmans Artur, Inż., Prezes, Wieniawski Antoni, Vice-prezes, Beetz Jerzy, Bolt Antoni, Fajans Wacław, Dr., Losseau Karol, Mikołajczyk Wiktor, Sommerhausen Jerzy, Trepka Edmund, Inż., Wiślicki Feliks, Inż., Zarząd: Cavillot Clovis, Inż. Kisłański Tadeusz, Inż.	Toruń. Szosa Bydgoska 94/106. Tel. 23-23 i 23-24. Adres telegr. „Polchem”.	Bruksela, 8 rue Montagne du Parc. Siedziba w Warszawie: Marszałkowska 120 m. 6. Tel. 500-39.	Kwas siarkowy wszelkich stężeń, w każdym gatunku; kwas akumulatorowy wszystkich stężeń; kwas siarkowy chemicznie czysty dla celów przemysłowych i laboratoryjnych oraz oleum 20 do 35%; superfosfat mineralny, 16%, 18% i amoniakalny, siarczyn i dwusiarczyn sodu. Masy plastyczne na podstawie kazeiny: galalit (laktelit) we wszystkich barwach i handlowych wymiarach.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
8	Chemische Industrie A. G. Zarząd: Petschow Jerzy, Dr., Prez., Toepffer Hellmut, Dr., Matthias Max, Dr., Leiding Karol. Dyrekcja: Lange Walter, Lohf Fritz.	Gdańsk.	Gdańsk, Krebsmarkt 7/8. Tel. 280-37, 280-38, 289-46. Adres te- legr.: Chemiewerk, Gdańsk.	Superfosfaty; mineralne i amo- nowe; kwas solny; kwas siarko- wy; fluorokrzemian sodowy, sól glauberska.
9	Górnośląskie Wytwórnice Farb i Przetworów Che- micznych, Sp. z o. o. w Ka- towicach — Ligocie. Zarząd: d'Ornellas Vasco, Poklewski-Kozielec Alfons.	Katowice — Ligota.	Katowice, ul. Mar- szałka Piłsudskie- go 31, skrz. poczt. 132. Tel. 309-31, 309-37. Adres te- legr.: „Zinchariz”.	Kwas solny, sól glauberska, siar- czan cynku, antychlor, siarczan i chlorek talu, fluralsil.
10	Zjednoczone Fabryki Związków Azotowych w Mościcach i w Chorzowie. Dyrektor Naczelny: Benedek Czesław, Inż. Dyrektorzy: Handlowy: Schaetzel Włodz., Inż., Fabr. Mościce: Wowkonowicz Romuald, Inż., Fabr. Chorzów: Stattler Fel., Inż.	Mościce. Chorzów.	Fabryka w Mości- cach. Mościce. Tel. Tarnów 490, 491, 492, 493. Adres te- legr.: Tarnoazot — Tarnów. Fabryka w Chorzo- wie. Chorzów. Te- lefon: Chorzów (Królewska Huta) 41781. Adres te- legr.: Azotniak — Chorzów.	Nawozy: Azotniak, saletra wap- niowa, saletrzak, supertomasyna, supertomasyna azotniako- wana, siarczan amonu, wapna- mon, nitrofos, saletra sodowa. Produkty dla celów przemysło- wych; karbid, azotan amonowy, azotan sodowy, salmiak subli- mowany, salmiak surowy, sal- miak krystal., węglan amonu w proszku i kawałkach, azotyn so- dowy, saletra potasowa, amoniak skroplony, kwas azotowy techniczny o różnej koncentra- cji, kwas azotowy chemicznie czysty, nitroza, woda amonia- kalna chem. czysta, tlen, azot, wodór, chlor skroplony, chloro- benzol, kwas solny, paradwu- chlorobenzol („Chloromór”, śro- dek owadobójczy), soda kau- styczna, wapno chlorowe (chlo- rek bielący), „Herbatox” (do niszczenia chwastów), ług bie- lący.
11	„Azot”, Sp. Akc. Dyrekcja: Brzezowski Ludwik, Inż., Krakowski Jan, Inż.	Jaworzno (woj. Krakowskie).	Jaworzno. Tel. 12 i 37. Adres telegr.: Azot — Jaworzno.	Wodorotlenek potasowy (potaż żrący), węglan potasu; kalcyno- wany 90/92%, 96/98%, 99/100% i krystaliczny 79/84%, chlorek wapna (wapno bielące), trój- chloroetylen „Triklor”, cztero- chloroetylen (Perchloretylen), chlorek potasu 94/96% i 98/ 100%, siarczan miedzi rolniczy i teletechniczny, żelazocjanki so- du, potasu i wapnia, cyjanki so- du, potasu, cynku, miedzi, po- tasowo - miedziowe, potasowo - cynkowe, cyjanowodór płynny do celów dezynfekcyjnych i a- paraty dezynfekcyjne, Błękity paryskie i Milori rozpuszczalne i nierozpuszczalne w wodzie, bo- raks, nadboran sodu i środki o- chrony roślin.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
12	Tow. „Elektryczność”. Sp. Akc. Zarząd: Natanson Edward, Dr., Inż., Trepka Edmund, Inż., Schönwald Nikodem, Jaworski Józef, Natanson Ludwik, Dr., Natanson Stanisław.	Ząbkowice. Tel. 2.	Warszawa, Czac- kiego 6. Tel. 634-94, 217-82. Adres telegr.: „Elektryczność” — Warszawa.	Chlorek bielący; chlor ciekły; soda gryząca; karbid; woda utleniona; nadboran sodu; węgle do lamp łukowych i bateryj; szczotki do maszyn elektrycznych.
13	Zakłady „Elektro”, Sp. Akc. Łaziska Górne. Zarząd: v. Amann Walter, Dr., Korwin-Gosiewski Jerzy, Inż.	Łaziska-Górne (po- wiat Pszczyński), woj. śląskie.	Łaziska-Górne. Tel. Katowice 213-41 do 213-45. Adres te- legr.: Elektro — Mikołów.	Karbid, żelazokrzem, krzem metaliczny, żelazochrom, żelazoglinokrzem, krzemomangan, żelazofosfor, krzemochrom, Elektro-Odtleniacz, Elektro - Kostki: krzemowe, manganowe, chromowe, fosforowe, niklowe i chromoniklowe, Elektro - dodatki: krzemowe, manganowe, chromowe, niklowe i molibdenowe. Elektro-Korund, Alka - Elektro - Cement (cement glinowy), Elektro-Pyro-Cement (cement ogniotrwały), Elektro-Acid-Cement (cement kwasoodporny), masa ogniotrwała do ubijania kupolaków, pył odlewniczy, grafit mielony, grafit szlamowany, smoła wylewna, pak smołowy, oleje smołowcowe, olej impregnacyjny, siarczan glinu, siarczan glinu wolny od żelaza, alun potasowy, alun chromowy, alun chromo-amonowy, kwas chromowy, ekstrakt garbarski, kwarc mielony, szpat polny mielony, wapień mielony, wapno nawozowe, wapno pastewne, ruda chromowa mielona.
14	Sp. Akc. Fabryk Chem. „Radocha”. Rada Nadzorcza: Herslow Carl, Kozłowski Karol, Lustig Ernst, Pawlikiewicz Atenogenes, Berlinerblau Adolf, Inż., Kernbaum Józef. Zarząd: Wierzbicki Andrzej, Sławiński Tadeusz, Widén Tore Inż., Lilljekvist Ragnar, Inż.	Sosnowiec. Tel. 621-22, 621-23. Adres telegr.: Radocha — Sosnowiec.	Warszawa, Królewska 3. Adres telegr.: „Radocha” — War- szawa. Tel. 571-90.	Chloran potasu, chloran sodu, nadchloran potasu, kwas winowy, kwas cytrynowy, jednofosforan sodowy, dwufosforan sodowy, trójfosforan sodowy, dwufosforan wapniowy. Sól Seignette'a; kwaśny winian sodowy; kwaśny winian potasowy (cremor tartari); cytrynian sodu, elektrody magnetytowe.
15	Zakł. Przem. „Biezanów” Fabr. Kalolitu, R. Driller i Ska w Biezanowie. Zarząd i Dyrekcja: Driller Rudolf, Driller Ryszard, Dr., Driller Marian.	Biezanów.	Kraków, skr. pocz. 441. Tel. Kraków: 137-22. Biezanów 4. Adres telegr.: Ka- lolit — Biezanów.	Sztuczny róg, kazeina.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
16	„Lignoza”, Sp. Akc. Zarząd: Szefer Leopold, Inż., Gen. Dyr., Barcikowski Janusz, Inż. St. Dyr., Bredschneider Alfred, Dyr.,	Stary Bieruń, pow. Pszczynski. Krywałd, pow. Ry- bnicki. Pniowiec, powiat Tarnogórski. Pustków, pow. Dę- bicki.	Katowice, Dworco- wa 13. Tel. 339-81. Adres telegr.: Lignoza - Katowice.	Materiały wybuchowe skalne: żelatyna wybuchowa, dynamity, amonity, proch górniczy, sale- tra wybuchowa. Materiały wybuchowe powietrz- ne: lignozyty, barbaryty. Prochy: czarny myśliwski i lon- towy. Tetranitrometyloanilina (tetryl). Spłonki górnicze: piorunianowe (miedziane) i azotkowe (alumi- niowe). Lonty: pojedyncze i podwójne białe, smołowane, klejone i gu- taperkowane. Zapalniki elektryczne: żarowe oraz mostkowe nisko- i wysoko- oporowe. Tarcie zapalacze lontów. Wyroby pirotechniczne widowi- skowe i środki szkolenia OPLG. Termit. Tworzywa sztuczne na podsta- wie żywicy fenolo - formaldehy- dowych, kazeinowych i acetylo- celulozy. Formy do prasowania tworzyw sztucznych. Masa drzewna bielona i niebie- lona. Papiery bezdrzewne i drzewne różnych gatunków. Siarczany miedzi, chlorek mie- dzy i mączka drzewna.
17	Państwowa Wytwórnia Prochu. Dyrekcja: Prot Jan, Dr., Inż., Markiewicz Stanisław, Inż., Bold Jan Maciej.	Pionki. Kielce. Niedomice, poczta Zabno k/Tarnowa	Radom. Tel. 1000. Pionki. Adres te- legr.: „Pewupe”. Oddział w Kiel- cach, Zagłomska 41, Kielce. Tel. 15-79, Adres telegr.: Oleum — Kielce. Oddział w Niedo- micach poczt. Zab- no k/Tarnowa. Tel. Tarnów 295. Adres telegr.: „Pewupe” Zabno k/Tarnowa.	Prochy wojskowe, prochy bez- dymne do broni myśliwskiej śru- towej („Sokół”, „Kuropatwa”); kulowej („Dzik”, „Królewski”); prochy bezdymne do broni ma- łokalibrowej, prochy czarne gór- nicze i myśliwskie. Materiały wybuchowe kruszące. Bawełna strzelnicza do wyrobu prochów. Bawełna kolodionowa do wyro- bu dynamitów, lakierów, sztucz- nej skóry, kolodium, celulozoidu i t. d. Ferromit do spawania szyn i innych celów. Celuloid, eter, oleum; kwas siarkowy, mączka fosforytowa. Celuloza sulfitowa bielona; „wiskozowa” dla wyrobu sztucznego jedwabiu i sztucznego włókna.
18	Zjednoczone Zakłady Ma- teriałów Wybuchowych i Azotu, Sp. Akc. Zarząd: Namysłowski Jan, Dr., Żmudziński Stanisław.	Łaziska - Górne — mat. wyb. st. kol. Brada. Wyry—siarcz. amo- nu i tlen, rafineria i utwardzalnia tłu- szczów i olejów — st. kol. Łaziska. Jaworzno — lonty, st. kol. Jaworzno.	Łaziska-Górne, po- wiat Pszczyna. Tel. Mikołów: 213-54, 213-55. Adres te- legr.: „Zjednoczo- ne” Łaziska-Górne.	Materiały wybuchowe wszelkie- go rodzaju: górnicze, skalne, melioracyjne, lonty podwójne smołowane i nieprzemakalne; siarczany amonu, amoniak, u- twardzone oleje roślinne i tra- ny, tlen techniczny, lód sztucz- ny, oraz dostarcza: spłonki i in- ne środki zapalcze.

L. porząd.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
19	Polskie Zakł. Chem. „Nitrat”, Sp. Akc. Zarząd: Biliński Marian, Delloye Willy, Drzewiecki Piotr, Inż., Margules Stanisław, Inż., Siciński Stanisław, Wellisz Leopold, Wertheim Gustaw, Wiszowaty Kazimierz, Inż., Żerański Stefan, Inż. Dyrekcja: Żaboklicki Henryk, Inż.	Niewiadów (st. kolejowa Ujazd).	Warszawa, Mińska 25. Tel. centr. 10.46-20. Adres telegr.: „Nitrat-Warszawa”.	Dwu- i trójnitrotoluol; nitro-związki; superfosfaty.
20	Belgijska Spółka Akcyjna Zakłady Przemysłowe Boryszew. Rada Zarządzająca: Biliński Marian, Delloye Willy, Drzewiecki Piotr, Inż., Margules Stanisław, Inż., Siciński Stanisław, Wellisz Leopold, Wertheim Gustaw, Wiszowaty Kazimierz, Inż., Żerański Stefan Inż. Dyrekcja: Kniażykowski Eugeniusz, Inż.	Sochaczew (st. kol. Sochaczew).	Warszawa, Mińska 25. Tel. centr. 10.46-20. Adres telegr.: „Borygo — Warszawa”.	Prochy bezdymne; myśliwskie: „Łoś” i „Szarak”. Spirytus rektyfikowany, eter na potrzeby własne; węgiel wywarowy; preparaty farmaceutyczne; cementy dentystyczne.
21	Zakłady Chemiczne „Grodzisk”, Sp. Akc. Zarząd: Moniuszko Kazimierz, Inż.	Hajnówka, woj. Białostockie. Grodzisk - Mazowiecki. Wygoda — woj. Stanisławowskie.	Warszawa, Marszałkowska 151. Tel. 508-83, 503-65, 273-56, 568-97. Adres telegr.: Metyl—Warszawa.	Aceton. Octany: amylu, butylu, etylu i metylu. Rozpuszczalniki dla przemysłu lakierniczego, celuloidowego, kosmetycznego i innych. Esencja octowa 80%. Kwas octowy, lodowy i techniczny. Aldehyd octowy. Spirytus drzewny techniczny. Alkohol metylowy czysty. Formalina 30% i 40%. Paraformaldehyd. Hexametylentetramina techniczna i farmaceut. ph. pol. II. Octan sodu krystaliczny i bezwodny. Octan ołowiu. Chloroform purissimum i pro narcosi ph. pol. II. Lakier samolotowy. Spirytus drzewny skażający. Olej ketonowy. Karbolineum drzewne. Ocet drzewny. Olej drzewny. Pak drzewny. Węgiel drzewny. Smoła drzewna.
22	Fabr. Chem. „Gzichów”, Sp. Akc. Zarząd: Knauber, Karol, Moniuszko Kazimierz, Inż., von Retze Ewald, Dr., Berezowski Witold, Trepka Edmund, Inż.	Gzichów w Sosnowcu.	Warszawa, Marszałkowska 151. Tel. 503-65.	Esencja octowa jadalna, kwas octowy różnej koncentracji, balony szklane.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
23	„Polski Przemysł Octowy” Sp. z ogr. odp. Rada Nadzorcza: Suryń Stefan, Prez., Zawadzki Józef, V-Prez., Starzewski Leopold, Dr., Pastuszyński Stanisław. Zarząd: Steinberg Sawely, Dr., Inż., Müller Stanisław, Inż., Waydowski Bronisław, Inż., Lisiewicz Jerzy.	Zawiercie, Towarowa 34. Tel.: Zawiercie 15.	Warszawa, Marsz. Focha 4. Tel. 690-57, 690-59, 288-79, 286-57. Adres telegr.: „Cheza” Warszawa.	Kwas octowy, esencja octowa, kwas solny, sól glauberska, al- kohol metylowy, węgiel drzew- ny, smoła drzewna, rozpuszczal- niki, formalina.
24	„Terebenthen” Zjedn. Fa- bryki Terpentyny Puszczy Białowieskiej, B-cia Po- rowscy i S-ka, Sp. Akc. Zarząd: Porowski Ludwik. Porowski Zygmunt.	Białowieża, Białe Lasek, Czerlanka, Dębowa, Hajnówka, Harbacz, Jelenka, Lackie, Narewka, Olchówka, Perewońska, Skupnowo, Sowie, Topiła.	Warszawa, Złota 62. Tel. 263-90, 514-38. Adres te- legr. Terebenthen- Warszawa.	„Dermol” — tran do skór, ka- lafonia balsamiczna i redukowa- na do fabrykacji smarów wozo- wych, karbolineum żywiczne, pirokarbolineum ogrodnicze i środki ochrony sadów, kreozot lecniczy, lepy, lepnik do kleje- nia posadzek, izolacyjny do ścian i fundamentów, sklepień, tarasów, do przyklejania papy, konserwacyjny do dachów; ocet surowy i dystalowany drzewny, oleje drukarskie, oleje żywicz- ne, pak szewski, kalafoniowy i specjalnie twardy wysokotopli- wy, papa super-gumolitowa do dachów, fundamentów i izolacji, popiół drzewny, sadze, smoły sosnowe lekkie, ciężkie i impreg- nacyjne, sztuczny pokost, ter- pentyna lecznicza, terpentyna techniczna, węgiel brzozyowy fil- tracyjny, węgiel sosnowy, wę- giel retortowy, żywica sosnowa.
25	Zakłady Chemiczne „Alwa”, Inż. A. Waligóra. Zarząd: Waligóra A., Inż., Waligóra R. M.	Szczebrzeszyn, woj. Lubelskie.	Szczebrzeszyn, Tel.: 22.	Kalafonia; oleje żywiczne; ży- wica specjalna „Sigma” do fa- brykacji smarów stałych, farb i pokostów, kalafonia specjał- na do wyrobu mucholapek; ter- pentyna: biała, apteczna oraz słomkowa; smar adhezyjny do pasów; sykatywy żywiczne i po- kost szybkoschnący, żywica pi- wowska, terpenhydrat.
26	Towarzystwo Starachowic- kich Zakładów Górni- czych Sp. Akc. Kopalnie rudy, Zakłady Hutnicze, Elektroinstalownia, Odlewnie, Warsztaty Mechanicz- ne, Stolarsnia, Fabryka Terpentyny i Kalafonii. Zarząd: Klarner Czesław, Inż., Prez., Raczyński Kazimierz, Inż., Dąbrowski Jan, Inż., Neuman Tadeusz, Inż., Piłzański Stanisław, Prof., Inż., Wierzejski Witold, Inż.	Starachowice (woj. Kieleckie). Poczta i tel. Starachowice. Adres telegr. „Sta- rachowice”. Starachowice, przyst. osobowy. Wąchock i Wierze- bnik — stacje to- war.	Warszawa 1 Wa- recka 15. Tel. 567-90. Adres te- legr.: „Starachowi- ce — Warszawa”.	Kalafonia, terpentyna.

L. porządk.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
27	Tow. Przetw. Drzewn. „Jarot”, Sp. z ogr. odp. Zarząd: Piasecki Marian, Inż., Zadrowski Lucjan. Dyrekcja: Cybulski Kazimierz, Inż.	Rudnik n/Sanem.	Rudnik n/Sanem Tel. 19.	Terpentyna bezbarwna techn., bezbarwna apteczna, słomkowa, olej flotacyjny, olej sosnowy (pine-oil), olej żywiczny. Kala- fonia ekstrakcyjna, kalafonia żywiczna (b. jasna), kalafonia specjalna twarda do lakiernic- twa, kalafonia do smarów wo- zowych (emulgator).
28	Łódzka Fabryka Sadzy „Sadzan”.	Łódź, Pomorska 102. Tel. 228-69.	Łódź, Pomorska 102. Tel. 227-40.	Terpentyna, sadza gazowa.
29	„Carbona” Sp. z o. o. Dyrekcja: Jerzykiewicz Walenty.	Katowice 6, Kłod- nicka 83.	Katowice 6. Kłod- nicka 83. Tel. 250-13. Adres te- legr. „Carbona” Katowice.	Farby czarne do wszelkiego u- żytku, sadze dla przemysłów: gumowego, drukarskiego. Bejca orzechowa, mahoniowa i czarna.
30	Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Falter Alfred, Lindenberg Paul, Popelier Gustaw, Toeplitz Ludwik, Sir Max Müller William, Kimens Ryszard Edward, Sussmann Sigismund, Trepka Edmund, Inż., Wieniawski Antoni. Zarząd: Wiślicki Feliks, Inż., Prezes, Majmon Henryk, Dr.	Tomaszów - Mazo- wiecki. Tel. Nr. 6.	Warszawa, Wilcza 9a. Tel. 833-61, 828-96, 875-45, 875-49, 875-39, 975-43. Adres te- legr.: Soartif-War- szawa.	Przędza jedwabiu sztucznego systemem wiskozowym pojedyn- cza i łączona; słomka i włosie szt. jedw.; cięte włókna wisko- zowe (Textra, Argona, Lintex), przędza z włókien ciętych (Ar- tex); papier wiskozowy (Tomo- fan); sól glauberska; siarczek węgla.
31	Fabryka Przędzy i Tkanin Sztucznych „Chodaków”, Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Kozierowski Antoni, Inż., Januszewski Wacław, Inż., Carnot Łazarz, Veit-Gysin Alfred, Dr., Czetwertyński Seweryn. Zarząd: Krzyżanowski Józef, Inż., Piekałkiewicz Jan, Dr., Chatin Emil, Sariusz Wolski Zygmunt, Dowkontt Andrzej, Inż. Dyrekcja: Kozierowski Antoni, Inż.	Chodaków, powiat Sochaczewski, pocztą Chodaków.	Warszawa, Wspól- na 60, m. 1. Biuro Zarządu: Chodaków, pocztą Chodaków, Tel. Chodaków 10, 12, 14. Adres telegr.: Chodaków, Fabry- ka.	Przędza jedwabiu sztucznego surowa, nitkowana, pojedyncza, i łączona w pasmach i na szpu- lach; przedza szlichtowana; su- rowa, barwiona i manipulowana w pasmach, na szpulach; prze- dza matowa cienkoprzędna „Me- wa” i „Mimewa” do wyrobów dzianych i pończosznich, przędziwo syntetyczne „Cho- stra”, sól glauberska krysta- liczna.
32	Belgijska Spółka Akcyjna Tow. Akc. Myszkowskiej Fabryki Sztucznego Jed- wabiu, Soie Artificielle de Myszków — S. A., Łódź. Zarząd (Bruksela): Lagache Leon, Lagache Edmund, Lagache Henryk, Demaret Karol, Lacoste Pierre, Dyr. Gen. Dyrekcja (Polska): Marchal Jan, Thomas Louis.	Myszków, powiat Zawierciański. Tel. 18. Adres telegr.: „Jedwab — Mysz- ków”.	Łódź, Al. Kościusz- ki, 36. Tel.: 155-93. Adres telegr.: „Sam - Łódź”.	Przędza i słomka jedwabiu sztucznego.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
33.	Związek Koksowni, Sp. z ogr. odp. Gen. Dyr.: Wojnar Jerzy, Inż.	Zakłady Chemiczne w Wielkich Hajdukach, Zakłady Impregnacyjne w Wielkim Chelmie, w Solcu Kujawskim i w Czeręmsze. Zakład Impregnacyjny i tartak w Katowicach — Ligocie. Fabryka Tektur Smółcowych w Katowicach-Dąbiu.	Katowice, ul. Powstańców 50. Tel. Katowice 329-51. Adres telegr.: Koksownia.	Smoly z węgla kamiennego destylowane i preparowane, smoly do budowy dróg, pak twardy, pak miękki, lepnik; oleje smołcowe: impregnacyjny, krezotowy, opałowy, pędny do motorów, płóczkowy do benzolu, płóczkowy do naftalenu, tłuszczowy, antracenowy, filtrowany, karbolineum i t. p.; olej neutralny, olej do czyszczenia, lakier do żelaza, lakier kotłowy i t. p. Naftalen surowy prasowany; naftalen do motorów, naftalen czysty; sublimowany w łuskach, krystaliczny w kulkach i t. p.; — surowe kwasy karbolowe handlowe od 15/20 — 50/60%-owe; krezole, fenol, zasady pirydynowe, pirydyna czysta; antracen 40 — 60%, acenafteń, karbazol, fluoren, frakcja fenantrenowa, chinolina i t. p.; żywice kumaronowe, lakiery z żywicy kumaronowych. Benzen chem. czysty, benzol 90%, benzol motorowy, toluen chem. czysty, toluol techn., ksylol, solventnafta I i II, kumol; kwas benzoowy krystalizowany, kwas benzoowy sublimowany, siarczan amonu. Impregnowanie podkładów kolejowych, słupów telegraficznych i innych materiałów drewnianych olejem smołcowym i solami impregnacijnymi; sprzedaż soli impregnacyjnych: lalit, triolit; wszelkiego rodzaju drzewo oraz materiał tarty w stanie surowym i zaimpregnowanym. Tektury smołcowe wszelkich gatunków, papa izolacyjna. Należące do Zw. Koks. samodzielne przedsiębiorstwo pod firmą: „Smołodrogi” Tow. Budowy Dróg Smołowanych Sp. z o. o., Katowice, Powstańców 50 — dostarcza masy bitumiczne (osmołowane materiały kamienne) do budowy nowoczesnych nawierzchni dróg smołowanych oraz wykonuje wszelkie prace wchodzące w zakres budownictwa dróg smołowanych: smołowanie nawierzchniowe, dywanowe, węglane oraz jako specjalność t. zw. smołobeton i t. p.
34	„Wola Krzysztoporska”, Fabryka Chem. Dyrekcja: Szpilfogel M., Dr.	Wola Krzysztoporska, poczta Piotrków.	Wola Krzysztoporska, poczta Piotrków. Tel. Piotrków 11-65.	Barwniki organiczne na bawełnę, wełnę, półwełnę, jedwab, skórę; produkty chemiczne.
35	Zakłady Chemiczne w Winnicy, Sp. Akc. Dyrekcja: Hirszowski Alfred, Dr.	Winnica.	Winnica, poczta Henryków, koło Warszawy. Tel.: I Podm. Nr. 17. Adres telegr.: Winchem, Henryków k/Warszawy.	Syntetyczne barwniki organiczne. Antrachinon.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
36	„Przemysł Chemiczny Boruta”, Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Maciszewski Fr. Dr., Berger Eugeniusz, Inż., Chechliński M., Dr., Danielewicz Władysław, Inż., Małachowski Stanisław, Nowak Jerzy, Dr., Peschel Karol, Dr., Platowski K., D., Rogalski W., Dr., Sommer Wiktor, Inż., Wojciechowski Wł. Inż. Zarząd: Piasecki Marian, Inż., Zadrowski Lucjan.	Zgierz, J. Śniechowskiego 30. Tel. Łódź 195-96, 195-97, 195-98.	Zarząd i Biuro główne: Zgierz, J. Śniechowskiego 30, Adres telegr.: „Boruta — Zgierz”.	Barwniki: bezpośrednie, siarko- we, kwasowe, kwasowochromo- we, zaprawowe, zasadowe, ni- grozyny, kadziowe, rezaminowe, tłuszczowe i t. d. dla przemy- słów: włókienniczego, skór nego, futrarskiego, drzewnego, pa- pierniczego, gumowego, wydaw- niczego i poligraficznego, spo- żywczego, tłuszczowego i in. Produkty syntetyczne organicz- ne: do wyrobu barwników, gór- niczych materiałów kruszących, do impregnacji, dezynfekcji, do środków farmaceutycznych, m. in. nitropochodne benzenu, to- luenu, naftalenu, fenolu, zasady, ich sole i pochodne, m. in. ani- lina, nitro i chlorotoluidyna, or- toanizydyna, nitro i chloroani- zydyna, benzydyna, dwufenylo- amina, amino i metoksyamino- dwufenyloamina; jedno i dwu- sulfokwasy amin, oksydwiazków i t. d., jak: kwas sulfanilowy, kwas naftionowy, kwas H, kwas Gamma, betanaftol, alfa-naftylo- amina, alfa-naftol, paranitroanili- na i t. p. Środki pomocnicze dla przemy- słu włókienniczego; hydrosulfit FA „Boruta”, sulfanol, nitrol i t. p., przyspieszacze wulkaniza- cji dla przemysłu gumowego. Kwasy i sole techniczne. Środki dezynfekcyjne: annogen „Boruta”, chloraktin „Boruta” i chlorakton „Boruta”.
37	Pabianicka Spółka Akcyj- na Przemysłu Chemiczne- go. Zarząd: Schmid—Respinger Alfred, Salathe Ernst, Schweikert Kurt, Dr., Thommen Herman, Zweifel Henryk, Beck Teodor, Dr., Käppeli Robert, Dr., Isler Maks, Dr. Dyrekcja: Thommen Herman.	Pabianice. Tel. 7.	Pabianice, Piłsud- skiego 5. Tel.: Pa- bianice Nr. 7, Łódź NN: 121-86 i 121-66. Adres te- legr.: „Tetrazo — Pabianice”.	Barwniki: anilinowe, naftalino- we, siarkowe, kadziowe, chro- mowe, bezpośrednie kwasowe, zasadowe i t. d. dla wszystkich gałęzi przemysłu włókiennicze- go, do sztucznego i naturalnego jedwabiu, skóry, papieru, słomy, tłuszczów, mydła, atramentów i t. d. Siarczek sodu; kwaśny siarczyn sodu (bisulfit) w pro- szku i w płynie; kwas mrówko- wy; tiosiarczan sodu (anty- chlor); bursolina do skór; Rapi- daza, środek apreturowy, sapa- mina, utrwalcze dla celów fo- tograficznych. Przetwory farma- ceutyczne ogólnie - handlowe i specjalne marki „Ciba”.
38	„Sigma” Górnośląska Fa- bryka Barwników i Farb. S. A. Rada Nadzorcza: Karpiński Henryk, Prof., Zawistowski Leon Gen., Drawski Bronisław, Sendowski Stanisław. Zarząd: Kleczewski Adam, Płockier Józef, Dr.	Wełnowiec, ul. Pia- stów 11. Tel. Weł- nowiec 307-81.	Wełnowiec, ul. Pia- stów 11 Tel. 307-81 Adres telegr. „Sigma” Wełno- wiec.	Barwniki — organiczne związki barwiące, barwniki anilinowe — dla przem. tekstylnego, pa- pierniczego, lakierów i farb, sztucznych żywic, gumy, mas plastycznych i półprodukty prześciowe, pigmenty synte- tyczne, farby malarskie suche, bejce do drzewa.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
39	Warszawskie Tow. „Motor”, Sp. Akc. Zakł. Chemiczno - Farmaceutycz- ne i Fabryka Wód Mine- ralnych Sztucznych. Zarząd: Więckowski Ferdynand, Mag., Rutkowski Jan, Prof., Ryl Stanisław, Mag. pr.	Warszawa.	Warszawa, Mar- szałkowska 23. Tel. 887-90, 552-60.	Preparaty farmaceutyczne ga- lenowe; specyfiki lecznicze; od- czynniki do analizy; kwas sali- cylowy i jego pochodne, kwas etylo-izo-propylo - barbiturowy; sole srebra i żelaza; kąpiele lecznicze; wody mineralne sztuczne.
40	T-wo Przem. Chem.-Farm. d. Magister Kławe, Sp. Akc. Zarząd: Kławe Stanisław, Dr., Kławe Wacław, Inż. techn., Kławe Janina. Dyrekcja: Kławe Stanisław, Dr.	Warszawa.	Warszawa, Karol- kowa 22/24. Tel. 601-51, 625-08, 501-76, 673-36, 236-48, 300-33. Adres telegr.: Hemogen — War- szawa.	Przetwory farmaceutyczne. Or- ganopreparaty. Iniekcje. Prep. bakteryjne. Chemikalia. Szczep- ionki i surowice weterynaryj- ne i ludzkie.
41	Przemysł.-Handl. Zakłady Chem. „Ludwik Spiess i Syn”, Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Krzyżński Bolesław, Spiess Stefan, Freyer Zdzisław, Brun Stefan, Roché Georges, Trepka Edmund, Inż. Zarząd: Spiess Ludwik, Hofman Mieczysław, Kozłowski Andrzej, Kozłowski Ludwik Antoni, Otolski Stefan, Dr.	Tarchomin. Tel.: I Podm. Nr. 15.	Warszawa, Danił- owiczowska 16. Tel. Centrala: 545-20. Adres telegr.: Spiessyn - Warsza- wa.	Chemikalia i przetwory farma- ceutyczne.
42	Chemiczno - Farmaceuty- czne Zakłady Przemysłowe Fr. Karpiński, Sp. Akc. Zarząd: Karpiński Franciszek, Zdankowski Wit, Koskowski Bronisław, Prof.	Warszawa.	Warszawa, Wol- ność 9. Telefony: 11-91-00, 11-06-00, 12-13-06, 12-10-02. Oddziały: Gdynia, ul. Morska 78. Lwów, Pasaż Mi- kolascha. Wilno, Mickiewi- cza 26. Poznań, Dąbrow- skiego Nr. 32. Tel. 65-62. Adres te- legr.: Frankar — Warszawa.	Chemikalia lecznicze i technicz- ne, produkty farmaceutyczne, środki kosmetyczne, wody mi- neralne sztuczne i napoje chłó- dzące.
43	Polska Spółka Wytworów Chemicznych „Roche” Sp. Akc. w Warszawie. Zarząd: Wroczyński Czesław, Dr., Michalski Jerzy, Prof., Dr., Barell Emil, Dr., Weil Stanisław, Prof., Dr., Delachaux Louis, Dr. Dyrekcja: Jarnatowski Edward, Sobecki Władysław, Dr.	Warszawa. Rakowiecka 19.	Warszawa. Rako- wiecka 19. Adres telegr.: Rechepol — Warszawa. Tel. 4.31-99, 4.09-98. 4.09-66.	Morfina, kodeina, etylmorfina (wyr. z polskich makowin), ko- kaina oraz ich sole; gwajakolo- sulfonian potasu; specyfiki farmaceutyczne.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
44	Fabryka Chemiczno-Farmaceutyczna R. Barcikowski, Sp. Akc. Dyrekcja: Kłosiński Stanisław, Ciaciuch Władysław, Czepczyński Włodzimierz.	Poznań.	Poznań, Składowa 13—18. Tel. 44-44. Oddziały: Gdynia, Celna 8. Katowice, Pl. Wolności 4. Łódź, Al. Kościuszki 67. Warszawa, Długa 31. Lwów, Bielowskiego 5. Adres telegr.: Erbeta — Poznań.	Kwas mlekowy 50 i 80%, gat. handl., oraz specjalne dla przemysłu konserw. sole kwasów: mlekowego, cytrynowego, winowego, octowego (ch. cz.), szczawowego (ch. cz.), nadtlenki magnezu 15 i 25%, izolowane alkoloidy pokrzyku, kwaśny winian etylenetyldiaminy (lizydyny), lecytyna, pepsyna Ph. P. II, białczan taniny, sulfosalicylan sześciometyleno - czteroaminy, zieleń szweinfurcka, specyfiki farmaceutyczne, wszelkie wyroby galenowe, zioła lekarskie i przemysłowe, wyroby kosmetyczne.
45	Dr. A. Wander, Sp. Akc. Fabr. Chem. - Farmaceutyczna. Zarząd: Wander Albert, Dr., Kaplicki Mieczysław, Dr., Lewalski Antoni, Inż., Nowak Julian, Dr., Balla Aleksander, Mag., Gossweiler Charles, Dr., Koffler Maksymilian, Dr., Krzyżanowski Adam, Prof. Dyrekcja: Koffler Maksymilian, Dr., Studnicki Tadeusz.	Kraków, Mogilska 80.	Kraków, Mogilska 80. Tel. 162-23, 161-12. Skrz. poczt. 558. Adres telegr.: A. Wander — Kraków. Repr. Warszawa, Piusa XI Nr. 38.	Preparaty chemiczno-farmaceutyczne, oraz dla przemysłu piekarskiego, tekstylnego i garbarskiego; specjalne maki zdrowotne, dodatki do pieczywa, kwas mlekowy i jego sole itd.
46	Zakł. Chem. „Laokoon”. Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Parnas J. K., Dr., Prof., Prez., Rottermund St., Dr., Margules S., Inż., Wysoczański Br., Dr., Blumenfeld E., Dr., Krzyżanowski M., Mgr., Atlas K., Dr., Ruff St., Dr., Biliński M., Atlas H., Dr. Zarząd: Blumenfeld Izidor, Dr., Kleinadel Wacław, Ostern Paweł, Dr., Weiss Maksymilian, Mag., Weiss Wilhelm, Wertheim Gustaw.	Lwów.	Lwów, Furgalskiego 6 Tel. 210-62 i 287-21. Adres telegr.: Laokoon — Lwów.	Produkty farmaceutyczne, chemiczne, organoterapeutyczne.
47	„Scott & Bowne” S. A. Tow. Przemysł. - Handlowe dla wyr. chem.-farmaceut. Zarząd: Szemion Abram, Wolski Tomasz, Inż.	Łódź, Andrzejka 63 Tel. 237-65.	Warszawa, Okopowa Nr. 21/23. Tel. 233-93, 221-48. Adres telegr.: „Emulsja”.	Fenacetyna, Sole bizmutowe: azotan bizmutu, podazotan bizmutu, podsalicylan bizmutu, podgalusan bizmutu, podwęglan bizmutu, oksyjodogalusan bizmutu, tleno-jodek bizmutu, chinino-jodek bizmutu, wodorotlenek bizmutu, tlenek bizmutu, tlenochlorek bizmutu. Cytrynian litu. Octan sodu ch. cz. Octan sodu bezwodny. Węglan sodu ch. cz. Azotan sodu ch. cz.

L. porządk.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
48	Bogumińskie Zakłady Chemiczne, Sp. Akc. Zarząd: Szaynowski Aleksander, Dr., Sokołowski Zbigniew, Inż., Rada Nadzorcza: Kułakowski Henryk, Inż., Kwasiebski Władysław, Dyr., Regout, Inż., Basch Antoni, Dr., Dvořáček, Dyr., Auspitzer Otton, Dr.	Nowy Bogumin. Adres telegr.: Bozach, Bogumin.	Nowy Bogumin. Tel. 22, 135.	Sacharyna. Sole: rtęci, srebra, bizmutu, kwas octowo-salicylowy, biel cynkowa, insektycydy, specyfiki farmaceutyczne i weterynaryjne.
49	„Synthesa” Zakłady Chemiczne, Sp. z o. o. Zarząd: Jaxa Bykowski Zygmunt, Lerer Henryk, Inż., Mieszczański Zbigniew.	Warszawa.	Warszawa, Dolna 4. Tel. 437-12, 437-18.	Eter etylowy „Synthesa”, eter do narkozy, środki dezynfekcyjne, alkohol amyłowy, alkohol butylowy, estry: octowy, amyłowy, mrówkowy, mleczan etylu, Methylsynthon - Synthon, sole nieorganiczne chem. czyste, fosforan sodu, nadtlenuk magnezu. Odczynniki do analiz, kolodium, mleczan wapnia chem. czysty, sole kw. cytrynowego, szczawowego, fosforowego, solnego i siarkowego, tlenek cynku ch. cz., sole litu, strontu i cyny. Fenacetyna, acetanilid, trójocetan gliceryny (Triacetin), glicerofosforany wapnia, sodu itp.
50	Spółka Akcyjna dla Przemysłu Spirytusowego i Chemicznego w Łańcucie. Zarząd: Dwernicki Szczęśny, Wierciński Juliusz.	Łańcut, Małopolska.	Łańcut. Tel. Nr. 6. Adres telegr.: Towarzystwo Spirytusowe.	Eter, eter do narkozy, kolodium, gorzelnia melasowa, rektyfikacja spirytusu.
51	Fabryka Chemiczno - Farmaceutyczna „Elit”. Dyrekcja: Herzig Marian, Herzig Zygmunt.	Grodzisk - Mazowiecki.	Warszawa, Złota 14. Tel. 581-72, 3.07-09.	Wszelkiego rodzaju etery etylowe, eter do narkozy, kolodium wszystkich procentowości, środki dezynfekcyjne, rozpuszczalniki dla przemysłu lakiern. i garbarskiego jak: alkohol amyłowy, alkohol butylowy, etylowy, propylowy itp. wszelkiego rodzaju estry jak: mrówkowy, masłowy, rumowy itp., plastyfikatory dla przemysłu lakierniczego i garbarskiego, jak: fosforan trójkrezylu, dwubutylowy ester kwasu ftalowego, dwuetylowy ester kwasu ftalowego, methyliton (methylanon) itp., esencje dla przemysłu cukierniczego jak: esencja rumowa, oraz wszelkiego rodzaju esencje owocowe. Olejek rumowy, gruszkowy itp. Siarczan glinu chem. czysty. Sole chem. czyste.
52	Domagalski i S-ka. Zarząd: Domagalski Marian, Domagalski Roger.	Poznań, Garncarska 8. Adres telegr.: Domagalska Poznań.	Poznań, Św. Marcina 34. Tel. 32-72.	Olejki eteryczne, esencje owocowe, etery i estry; naturalne soki owocowe. Pastylki do sztucznych wód mineralnych, barwniki roślinne i anilinowe, karmel i tp.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
53	Zakł. Chem. „Kutno” Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Benzef Stefan, Prez., Dominik Walenty, Prof., Froelich Władysław, John Edmund, Kudelski Tadeusz, Modrzejewski Jan. Zarząd: Krahelski Antoni, Inż., Rotstein Mieczysław, Inż., Rotstein Wanda, Wesołowski Władysław, Dyrekcja: Rotstein Władysław, Inż., Parciński Józef.	Kutno, ul. Mickiewiczza 33. Tel. 49.	Warszawa, Al. Róż 7. Tel. 9.54-89, 7.03-56. Adres teleg.: „Etanol — Warszawa”.	Spirytus rektyfikowany, spirytus bezwodny, alkohole wyższe: amyłowy, butylowy, propylowy; octany: butylowy, etylowy, amyłowy, propylowy; aldehydy: octowy, krotonowy, masłowy, rozpuszczalniki specjalne, kwas octowy.
54	Zakł. Chem. Prod. Aromat. Wanilina, Sp. Akc. Zarząd i Dyrekcja: Weysenhoff Jan, Prof. Dr., Hepner Adam, Dr.	Warszawa. Senatorska 36.	Warszawa, Senatorska 36. Tel. 281-66 i 205-14. Adres teleg.: „Olsyn” Warszawa	Wanilina, olejki eteryczne, kompozycje zapachowe.
55	Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce. Zarząd: Litterer Gustaw, Dr., Lityński Z., Karsch J., Jackowska A., Lande H.	Obejmuje 20 fabryk perfumeryjnych.	Warszawa, Wierzbowa 11. Tel. 668-97.	Organizacja zawodowa dla obrony interesów przemysłu perfumeryjnego.
56	Sekcja Przemysłu Perfumeryjnego - Kosmetycznego przy Związku Przemysłowców w Krakowie. Zarząd Związku: Jarszyński Z., Dr., Spitzer T., Dr. Zarząd Sekcji: Miklaszewski Antoni.	Obejmuje 8 fabryk perfumeryjnych.	Kraków, ul. Krzywa 12. Tel. 121-41, 146-16, 216-40.	Organizacja zawodowa dla obrony interesów przemysłu perfumeryjnego i kosmetycznego.
57	Two Zakł. Chem. „Strem”, Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Michalski Jerzy Dr., Aschkenasy Henryk, Dr., Barciński Henryk, Bernstein Aleksander, Dr., Hertz Mieczysław, Kamenka Herman, Dr., Kozłowski Andrzej, Lassner Teodor, Liban Jan., Meyer Jerzy, Spiess Ludwik, Weinsberg Bertold. Zarząd: Landau Józef, Dr., Ginsberg Karol, Inż.	Strzemieszyce, Zniesienie, pod Lwowem, Chojny pod Łodzią. Tarchomin.	Warszawa, Mazowiecka Nr. 7. Tel. 273-17, 209-23, 303-20, 584-30, 524-67, 203-10, 635-36, 216-00, 656-65. Oddział we Lwowie: Podleskiego 8. Tel. 206-12. Adres teleg.: „Strem”. Warszawa.	Kleje kostny i skórnny — w perłkach, tabliczkach i proszku najwyższej jakości, klej skórnny bursztynowy, elasticol — specjalny klej do fabrykacji gumy, tucol — specjalny wodoodporny klej do fornierowania w prasach hydraulicznych na gorąco, klej do pasów; żelatyny techniczne, spumol — środek przeciwko pienieniu się kleju; gliceryna — farmaceutyczna, destylowana i dynamitowa, oleina, acidum oleicum redestillatum, stearyna, stearacid — do mieszanek gumowych, stearyna kosmetyczna, stearyniany: cynku techniczny i kosmetyczny, magnezu kosmetyczny, glinu wapnia i ołowiu, steglicyd — podkład do suchych kremów, olej kopytkowy, olej kostny, mączki kostne nawozowe.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
58	Zakł. Chem. „Kantoria” Sp. Akc. Zarząd: Mandelbaum Julian, Mandelbaum Jerzy Gabriel, Mandelbaum Eliaz, Mandelbaum Józef, Inż.	Opatów kielecki.	Warszawa, Biuro zakupu ul. Alberta I Nr. 3. Tel. 201-42 i 218-78. Adres te- legr.: „Kantoria”.	Stearyna, steracid, stearyna kosm., oleina, gliceryna, pak stearynowy; tłuszcze i oleje, makuchy i śruty odolejone, olej rycynowy medyczny, lotn., i techn., śrut rycynowy jako na- wóz sztuczny. Mydła, proszki do prania, świece.
59	Przetwórnia Tłuszczów Zwierzęcych „Tezet”, Sp. z ogr. odp. Zarząd: Abramowicz L., Ilutowicz I.	Toruń, Dworcowa 18/22. Tel. 11-17.	Warszawa, Pl. Że- laznej Bramy 2. Tel. 201-82.	Oleina, stearyna, gliceryna.
60	Chemiczna Fabr. „Ergasta” C. Nagórski. Dyrekcja: Nagórski Czesław, Nagórski Edmund, Fabrowski Zygmunt.	Starogard.	Starogard. Tel. 36 i 206. Adres te- legr.: Ergasta, Sta- rogard.	Proszki i mydła do prania, my- dła toaletowe, pasty do obuwia, frotery do podłóg, błyszczyki do czyszczenia metali i skór. Art. perfumeryjno-kosm., chlo- rek etylu, chlorek metylu i td. oraz baterie i anodówki „El- ba-Starogard”.
61	Akc. Tow. Kurlandzkiej Olejarni. Zarząd: Szabad P., Kryński W., Trocki Saul, Inż., Szadowska R., Szabad J., Trocki E. Dyrekcja: Trocki Saul Inż., Szabad Józef.	Wilno, ul. Kurlandzka 3. Tel. 603.	Wilno, Kurlandzka 3. Tel. 602 i 299. Adres telegr.: Kurl- landzka Olejarnia Wilno.	Oleje i makuchy; lniane sło- necznikowe, rzepakowe, konop- ne, kokosowe, palmowe; oleje jadalne rafinowane. Pokosty.
62	Przetwórnia Olejów Ro- ślinnych, Sp. Akc. Zarząd: Nassalski Wacław, Klonowski Zygmunt, Dr., Inż., Tencer Maurycy, Dr., Inż.	Radom.	Radom. Tel. 15-26. Adres telegr.: Prze- twórnia — Radom.	Pokost lniany „Factor”; farby olejne, lakiery olejne i nitroce- lulozowe. Smar adhezyjny. Kle- je kolodionowe.
63	Fabr. Olejów i Tłuszczów Roślinnych „J. D. Potoka Synowie”, Sp. Akc. Zarząd: Potok S., Potok J., Pillersdorf E.	Będzin, Małobądz.	Będzin, Małobądz. Tel.: Będzin 718-64 i 718-65. Adres te- legr.: „Potokowie Będzin”.	Olej rycynowy medyczny, lotni- czy i techniczny; tłuszcze i ole- je: kokosowy, z ziarn palmo- wych, lniany i rzepakowy, soya, sezamowy, konopny i słoneczni- kowy — rafinowane i techniczne; olej do palenia; Pokost lnia- ny; tłuszcz jadalny „Potokol”; tłuszcz roślinny (margaryna) „Potokana”, oleje jadalne rafi- nowane; makuchy odolejone — jako pasza dla bydła; śrut ry- cynowy — jako nawóz sztuczny; rafineria szmalcu wieprzowego.
64	Zakłady Przemysłu Tłusz- czowego i Olejarskiego „Union”, S. A. Zarząd: Podraszko Jan, Inż., Kukula Rudolf.	Gdynia.	Gdynia-Port, Na- brzeże Indyjskie. Tel. Centrala 29-41, skrz. poczt. 125. Adres telegr.: Olejarnia - Gdynia.	Wszelkie tłuszcze i oleje roślin- ne: kokosowy, palmowy, konop- ny, lniany, rzepakowy, utwar- dzone i inne, makuchy wszelkich gatunków.
65	Holländisch Danziger Oel u. Firnis-Fabrik „Ölivum”, G. m. b. H. Zarząd: Bermann Sam.	Gdańsk.	Gdańsk - Neufahr- wasser, Wilhelm- strasse 21. Tel. 350-72, 350-76. Adres telegr.: „Ölivum”.	Oleje roślinne i pokosty.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
66	Związek Polskich Olejarni.	Członkowie Związku:	Warszawa, Czackiego 3/5. Tel. 654-59. — Dyr. Sokr. 308-00.	Oleje i tłuszcze roślinne, maku- chy i śruty odolejone, pokosty.
	Zarząd:	„Union” Sp. Akc.		
	Trocki Saul, Inż.,	Gdynia, Zakład		
	Podraszko Jan, Inż.,	Przem. Tłuszcz. i		
	Abramowicz L.,	Olejarsk.		
	Radomyski J., Inż.,	Tow. Akc. Kurlan-		
	Kronman A.,	dzkiej Olejarni —		
	Potok J., Dr.,	Wilno.		
	Ziabicki J., Inż.,	Sp. Akc. „J. D. Po-		
	Dyrekcja:	toka Synowie” Bę-		
	Szelenberg Ludwik, Inż.	dzin — Małobądz.		
		Sp. z o. o. „Białol”,		
		Białystok.		
		„Rolnicza Spółka		
		Olejarska z o. o.”,		
		Szamotuły.		
		P. Hoffmann i Sp.,		
		Bielsko.		
		Tow. Przem. Handl.		
		„Oleo”, Gdańsk.		
		Olejarnia „Sz. A.		
		Cuperfajn i S-wie”,		
		Kowel.		
		Olejarnia Fr. Woy-		
		ton, Toruń.		
		„Śląska Olejarnia i		
		Rafineria Tłusz-		
		czów Kołontay”,		
		Katowice.		
		Olejarnia „Che-		
		mart” — Toruń.		
		Tiegenhöfer Oel-		
		mühle, Tiegenhof,		
		Gdańsk.		
		Płocka Olejarnia		
		W. Szperling,		
		Płock.		
		„Kresowa Olejar-		
		nia Parowa” —		
		Wilno.		
		Olejarnia Józef Lau-		
		terpach — Żółkiew.		
		Zakł. Chem. „Kan-		
		toria” — Warszawa.		
		Olejarnia Br. Gold,		
		Baranowicze.		
		Kutnowska Olejar-		
		nia A. Jarecki i		
		Ska, Kutno.		
		Laengner i Illgner,		
		Toruń - Mokre.		
		Bielska Olejarnia		
		S. A., Bielsko.		
		Parowa Fabr. N.		
		Krucela i M. Ja-		
		nowicza, Prużana.		
		Będzińska Olejar-		
		nia „Siemol”, Bę-		
		dzin.		
		Olejarnia „Przerób		
		Nasion Oleistych”.		
		Sp. z o. o., Wilno.		
		Mechaniczna Ole-		
		jarnia E. Cukier,		
		Łódź.		
		Olejarnia „Sze-		
		men” J. Szepetyń-		
		ski i Ska, Lida.		
		Związkowa Fabry-		
		ka Olejów Roślin-		
		nych. Sp. z o. o.,		
		Lwów.		
		Olejarnia „Olid”.		
		Sp. Firm., Lida.		

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
67	Przemysł Tłuszczowy „Schicht-Lever“, Sp. Akc. (dawniej „Saturnia“). Rada Nadzorcza: Michalski Jerzy, Dr., Schicht Henryk, Dr., Barnish Croudson William, Landau Józef, Dr., Schicht Franciszek, Schicht Werner. Zarząd: Podraszko Jan, Inż., Rigele Herman.	Warszawa — Pra- ga, Szwedzka 26. Trzebinia.	Warszawa, Nowy- Zjazd 1. Tel. Cen- trala: 555-40, 605-77, 605-99. Adres telegr.: Schichtpol — Warszawa.	Mydła wszelkich gatunków, pro- szki do prania; margaryna, wszelkie tłuszcze i oleje jadal- ne, gliceryna, wyroby toaleta- we, kosmetyki i pachnidła; wszelkie artykuły tłuszczowe.
68	Unida Sp. z o. o. Zakłady Tłuszczowe i Olejarskie. Zarząd: Rigele H., Schrader H. Inż.,	Gdańsk - Schell- mühl, Broschki- scherweg 18. Tel. 212-51, 258-39. Adres telegr.: Unida-Gdańsk.	Przedstawicielstwo warszawskie: „Ago- rit“. Sp. z o. o. Warszawa, Szkolna 4. Tel. 650-62.	Rafineria i utwardzalnia. Tłu- szcze i oleje jadalne i technicz- ne.
69	„Tiegenhöfer Oelmühle“ Aktiengesellschaft. Dyrektor: Drews. R., Lau K.,	Tiegenhof pod Gdańskiem.	Tiegenhof. Tel. 16, Adres telegr.: Oelmühle Tiegen- hof.	Ekstrakcja nasion oleistych. Ra- fineria olejów jadalnych.
70	„Amada“, Sp. Akc. dla Fa- brykacji Margaryny. Zarząd: Rigele H., Schrader H., Inż.	Gdańsk - Schell- mühl,	G d a ń s k - Schell- mühl, Broschki- scherweg 18. Tel. 212-51, do 212-55. Adres telegr.: Amada - Gdańsk.	Margaryna i tłuszcze jadalne.
71	„Oleo“ Towarzystwo Prze- mysłowe - Handlowe, Sp. Akc. Zarząd: Hatschbach Reinhold, Gurwitsch Natan.	Gdańsk - Schell- mühl,	G d a ń s k - Schell- mühler Wiesen- damm 6. Tel. 272-19, 259-19. Adres telegr.: Ole- ofett.	Olejarnia oraz rafineria olejów i tłuszczów do celów jadalnych. Fabryka tłuszczów jadalnych.
72	Centralny Związek Prze- mysłu Mydlarskiego w Pol- sce. Prezydium Rady: Stempniewicz Stanisław, Adamczewski Władysław, Kollontay Eryk A., Szparewicz Julian. Prezydium Zarządu: Krause Jerzy, Inż., Podraszko Jan, Inż., Bernstein Edward.	Warszawa.	Warszawa Stokrzy- ska 16 m. 6. Tel.: 247-76.	Organizacja zawodowa przemy- słu mydlarskiego.
73	Fabr. Ultramaryny i Farb „Setzer i Werner“, Sp. Akc. Zarząd: Werner Józef, de Phull Henryk, Horny Detlef.	Warszawa.	Warszawa, Solec 39. Tel. 922-97, 904-45. Adres te- legr.: Setzwerner.	Ultramaryna; farby mineralne.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
74	Pruszkowska Fabryka Ultramaryny „Sommer i Nower” Sp. Akc.	Pruszków. Adres telegr.: „Nower Pruszków”	Warszawa, Wspólna 58. Tel. 968-32.	Ultramaryna.
	Zarząd: Nower Kazimierz, Inż., Irlicht Bronisław, Inż.,			
75	Zakłady Bieli Cynkowej i Przetworów Chemicz. „Huta Feniks”, Sp. Akc.	Będzin.	Będzin. Tel. og.: 718-19, dyr.: 718-22, biuro sprzed.: 715-19. Adres telegr.: „Fenix, Będzin.	Biel cynkowa.
	Zarząd: Szpigelman Maria, Szpigelman Izak, Inwald Zygmunt, Rechtszaft Osjasz, Dr.			
76	Fabr. Bieli Cynkowej i Huta cynkowa „Leontyna” B. i J. Inwald.	Będzin.	Będzin, Kościuszki 54. Tel. 714-19, 718-90. Adres telegr.: „Inwald”, Będzin.	Biel cynkowa.
77	Fabr. Bieli Cynkowej B-ci Löbbecke.	Niedzieliska, poczta Szczakowa.	Niedzieliska, poczta Szczakowa. Tel. Szczakowa 3.	Biel cynkowa.
	Dyrekcja: Wandzel Michał.			
78	Polskie Zakłady Przemysłu Cynkowego, Sp. Akc.	Będzin.	Będzin. Tel. 711-51, 717-62. Adres telegr.: Blachocynk, Będzin.	Biel cynkowa, tlenek cynku farmaceutyczny, tlenek żelaza, (czerwień), czerń oksydowa, chlorek cynku w stanie płynnym, stopionym i sproszkowanym, blacha żelazna ocynkowana, blacha ocynkowana — pomalowana, wiadra ocynkowane, blacha ocynkowana — pomiedzowana, blachy dziurkowane (sita), bębny do karbidu, azotniaku, asfaltu i tp., blacha cynkowa.
	Zarząd: Fürstenberg Szymon, Fürstenberg Izidor, Wojtyła Stanisław. Dyrekcja: Fürstenberg Szymon, Fürstenberg Izidor.			
79	Fabryka Farb Mineralnych i Chemicznych, B-cia Inwald i A. Sercarz, Spadk.	Będzin.	Będzin, Kościuszki 40. Tel. 713-24. Adres telegr.: „Inwald”, Będzin.	Farby chemiczne: czerwienie i zielenie wapienne, zielenie chromowe, żółcienie, czerwienie cynobrowe, niebieskie, wapienne, fiolety, minie techniczne, bejce orzechowe i mahoniowe i t. p. Pigmenty dla przemysłu: lakiern., drukarsk. i gumowego. Farby mineralne: ugary, czerwienie, czernie.
	Zarząd: Sercarz I., Hirsch K. Dyrekcja: Inwald T., Inż.			

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
80	Częstochowska Fabryka Farb „Zawodzie”. Zarząd: Wolberg Aleksander, Dr., Karpf Ludwik, Inż.	Częstochowa.	Częstochowa, Kate- dralna 8. Tel. 24-55. Adres telegr.: Ale- ksander Wolberg, Częstochowa.	Farby suche malarskie: zielenie chromowe, cynkowe, wapniowe, żółcienie chromowe, cynkowe, czerwienie klejowe, olejne, bor- deaux klejowe i olejne, cynobry im. fiołkowe, bremeńskie, nie- bieskie, błękit pruski. Do drze- wa bejce mahoniowa, orzecho- wa, farby dla przemysłu tape- towego, papieru kolorowego, lakierów, farb artyst., kredek, ołówków, kauczuku. Pigmenty organiczne 100%, klej roślinny, specjalne farby dla przemysłu garbarskiego, wodne i kolodio- nowe.
81	Fabryka Farb Chemicz- nych „Reden” Sp. z o. o. Zarząd: Najmark Abram, Najmark Szlama, Najmark Josek.	Będzin, Sielecka 59.	Będzin, Sielecka 59. Tel. 714-40. Adres telegr.: Fa- bryka Reden Bę- dzin.	Farby chemiczne: czerwienie i zielenie wapienne, zielenie chro- mowe, żółcienie, czerwienie cy- nobrowe, niebieskie wapienne, fiolet, minie techniczne, bejce orzechowe i mahoniowe. Pig- menty dla przem. lakiern., dru- karsk. i gum.
82	Zakł. Przemysł. Jan Krau- se, Sp. z ogr. odp. Zarząd: Krause Jan, Krause Jan Waldemar, Tarlowski Oskar.	Andrespol.	Andrespol, poczta Andrzejów. Tel. Łódź 222-33. Adres telegr.: „Jka” Łódź.	Farby malarskie, polewy do kaflí, kafle białe i szamotowe, licówki odporne na mróz i wpły- wy atmosferyczne.
83	Zakłady Przemysłowo - Chemiczne W. Karpiński & W. Leppert. Zarząd: Leppert Bronisław, Leppert Zygmunt, Inż., Rządkowski Witold.	Helenówek pod Pruszkowem. Tel. Podm. II Nr. 24.	Warszawa, Al. Je- rozolimskie 30. Tel. 606-21, 261-06 i 306-22. Adres te- legr.: „Karlepert — Warszawa”.	Lakiery powozowe i samocho- dowe, malarskie, dekoracyjne, techniczne, izolacyjne, asfalta- we, emalie piecowe. Lustroliny i Autolustroliny, farby olejne, ochronne przeciw rdzy. Lakiery nitrocelulozowe, spirytusowe. Kity, szpachlówki i pokosty.
84	Fabryka Lakierów i Farb Towarzystwo „Nobiles” Kochanowicz, Sachnowski & Co, Sp. Akc. Zarząd: Kochanowicz Józef, Stefanowicz Józef, Sachnowski Mieczysław, Goraj Andrzej, Ossowiecki H., Inż. Dyrekcja: Kochanowicz Józef, Stefanowicz Józef.	Włocławek, Łęgska 23. Tel. 11-17.	Warszawa, Szpital- na 5. Tel. 664-39 i 664-40.	Lakiery, emalie i farby olejne, syntetyczne i nitrocelulozowe do wszelkich celów.
85	Sp. Akc. Chemiczna Fabr. Dr. Rattner. Zarząd i Dyrekcja: Szereszowski Michał, Sachs Jerzy, Adler Mieczysław Maurycy, Lipsztat Bernard.	Pruszków, Wolska 20. Tel. Piastów 22.	Warszawa, Święto- krzyska 25. Tel. 263-30, 263-04, 343-60. Adres te- legr.: Farba — Warszawa.	Farby dla przemysłu graficzne- go, tapetowego, blaszanego etc. suche oraz tarte. Emalie na bla- chę i do tub; laki pigmentowe; pokosty graficzne; masa walco- wa malarska, emalie lakiero- we. Lakiery rdzochronne „Bitu- mastic”, lakiery dla przemysłu lakiery nitrocelulozowe.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
86	„Atra” Przemysł Chemiczny, S. A. Fabr. Farb Graficznych. Zarząd: Moykowski Stanisław, Hanisch Kurt, Dr.	Toruń — Mokre.	Toruń - Mokre Chrobrego 101/7. Tel. 20-61, 20-63. Adres telegr.: „Atra” — Toruń.	Półfabrykaty. Farby suche i pokosty. Farby i pokosty graficzne, środki pomocnicze dla przemysłu graficznego, farby malarskie suche, oraz kit szklarski.
87	Fabr. Wyrobów Gumowych „Wolbrom”, Sp. Akc. Zarząd: Westen Fryderyk, Stadnikiewicz Witold, Witte Wilhelm, Codelli Henryk, Dr.	Wolbrom. Tel. 5, 15. Adres telegr.: „Guma Wolbrom”.	Wolbrom. Skład fabryczny warszawski, Leszno 15. Tel. 11-06-81, 11-04-91.	Techniczne wyroby gumowe, pasy i transportery, wyroby sportowe, opony i dętki rowerowe, obcasy gumowe i artykuły galanteryjne.
88	Warsz. Fabr. Wyrobów Gumowych „Wargum”, Sp. Akc. Zarząd: Ruziewicz Henryk, Bereszko Wiktor, Krywicki Marek, Ruziewicz Antonina, Kleyf Dorota, Ruziewicz Eugenia.	Warszawa.	Warszawa, Czer- niakowska 84. Tel. 965-57. Adres te- legr.: „Wargum” — Warszawa.	Wszelkiego rodzaju tkaniny gumowane.
89	„Stomil”, Sp. Akc. Rada Nadzorcza; Głowacki Zygmunt, Dr., Prez., Maćkowiak Wiktor, Inż., Marchwicki Zdzisław, Mgr., Ratajski Cyryl, Piechocki Stefan, Dr., Ruge Tadeusz, Inż., Skulski Leopold, Inż., Więckowski Erwin, Ppl., dypl., Zaleski Zygmunt. Zarząd: Piotrowski Jan, Dr.	Poznań, Starołęka 18. Tel. 59-03, 59-08, 55-80. Dębica - Sobieskie- go. Tel. 61.	Poznań, Sew. Miel- żyńskiego 1. Tel. zbior. 45-41. Adres telegr.: „Stomil — Poznań”.	Opony i dętki samochodowe, samolotowe, motocyklowe, rowerowe, do pojazdów konnych i specjalne.
90	„Sanok” Polska Spółka dla Przemysłu Gumowego, S. A. Zarząd i Dyrekcja: Schmidt Oskar, Dr.	Sanok.	Sanok. Tel. 112, 113, 122. Adres telegr.: Guma Sa- nok.	Posadzki i chodniki gumowe, pasy gumowe, taśmy transportowe, węże gumowo-płóciennie dla celów przeciwpożarowych, paski klinowe, obręcze gumowe do kół powozowych, podkowy gumowe, płótna gumowane, różne artykuły techniczne, gąbki gumowe, i inne artykuły z gumy porowatej, nici gumowe, obcasy gumowe i płyty podeszwowe (skórguma). Opony i dętki rowerowe, oraz szereg artykułów gumowych dla celów specjalnych. Osobny dział produkcji artykułów ze specjalnego rodzaju gumy porowatej t. zw. „Laticel”.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
91	Zakłady Kauczukowe „Piaśtów”, Sp. Akc. Zarząd: Müller Fryderyk, Müller Henryk, Inż., Braun Edmund, Inż., Kasperowicz Konrad, Dr.	Fabryka w Piaśto- wie pod Warszawa. Tel. I podm. Nr 22, 44 i 45. Oddziały własne: Warszawa, Poznań, Katowice, Bydgoszcz, Łwów.	Warszawa, Złota 35. Tel. 562-60, 303-44, 533-49, 303-49. Adres te- legr.: Piaśtogum, Warszawa.	Techniczne wyroby gumowe, pa- sy pędne gumowo-balatoidowe, pasy klinowe, „Klintex”, taśmy transportowe, węże gumowe, różne płyty gumowe do uszczel- nień, pierścienie, wały obłożone gumą dla papierni, drukarni i inne, wałki do wyżymaczek, ar- tykuły gumowe i ebonitowe, for- mowe, taśma izolacyjna. Podło- gi i chodniki gumowe „Rubole- um” jednobarwne i marmurkowe. Gumy do wozów ciężarowych i powozów. Masywy i półmasywy samochodowe, opony i dętki ro- werowe „Piaśtów”, opony samo- chodowe i motocyklowe, paski wentylatorowe, tarcze do sprzę- gieł samoch. Składaki gumowe „Piaśt” oraz powłoki gumowe do składaków. Gumy do wycie- rania „Piesek”. Materace i po- duszki na oparcia i siedzenia z gumy gąbczastej „Piastopil”.
92	Tow. Fabr. Wyrob. Az- best. i Gum. „Leonowit”, Sp. Akc. Zarząd: Nowiński Mieczysław, Mautner Franciszek, Nowiński Juliusz.	Łódź.	Łódź, Piotrkowska 175. Tel. 219-44 i 168-20. Adres te- legr. „Leonowit”, Łódź. Repr. Warszawa, Złota 9. Tel. 639-30.	Techniczne wyroby gumowe i azbestowe oraz uszczelnienia do maszyn, taśmy hamulcowe do samochodów i dla celów przemysłowych, węże pożarni- cze.
93	Fabr. Wyrobów Gumo- wych „Satelit”, Sp. z ogr. odp. Zarząd i Dyrekcja: Trilling Anatol, Lebenson Bernard, Inż.	Łódź.	Łódź, Wólczańska 168. Tel. 148-29 fabr. 266-29 biuro Adres telegr.: „Fersat”.	Techniczne wyroby gumowe i ebonitowe. Gumowanie tkanin.
94	Fabryka Uszczelnień, Wy- robów Gumowych i Azbe- stowych R. Tschakert i S-ka. Właściciel: Tschakert Rudolf.	Warszawa, Górczewska 62/64. Tel. 611-42, 665-42.	Warszawa, Gór- czewska 62/64. Tel. 611-42 i 665-42. Oddz. w Katowi- cach, Kościuszki 26. Tel. 318-70. Adres telegr.: „Adiant”, Warszawa.	Uszczelnienia do maszyn wszel- kiego typu, gumowe artykuły techn., masywy, artykuły bake- litowo-tkaninowe.
95	„Semperit” Polskie Zakł. Gumowe, Sp. Akc. Rada Zarządz.: Trepka Edmund, Inż., Epstein Tadeusz, Fajans Wacław, Dr., Messner Franz, Dr., Schmid Emil, Dr., Staboszewicz Oskar Kern, Specht Wilhelm, Dr.	Kraków.	Kraków, Rzeźnicza 20. Tel. 136-78, 175-36. Adres te- legr.: Semperit — Kraków.	Opony i dętki rowerowe, arty- kuły techn., tłoki dla kopalń oraz artykuły: dla kolei, chirur- giczne, obcasy i skóra gumowa t. zw. skórguma, piłki, art. ką- pielowe, ebonity, zabawki, wy- roby z latexu.

	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
96	Bracia Ginzburg, Fabr. Wyrobow Gumowych „Brage”. Dyrekcja: Ginzburg Samuel, Ginzburg Sender.	Warszawa.	Warszawa, Stalowa 9. Tel. Dyr. 10-17-83. buch. 10-34-39, 10-08-53 fabryka. Adres te- legr.: Bragegum, Warszawa.	Guma-skóra i obcasy, płyty do reperacji kaloszy i opon samo- chodowych, klej kauczukowy, piłki do gry, zabawki gumowe (laleczki i zwierzątka), guma do wycierania ołówka i atra- mentu, opony, dętki, uchwyty, pedały do rower., obręcze gu- mowe pneumatyczne do wóz- ków dziecięcych, uszczelki do puszek blaszanych.
97	Angielsko - Polski Prze- mysł Gumowy „Gentle- man” Sp. Akc. Zarząd i Dyrekcja: Szrage Dawid, Prezes, Szrage Michał, V-prezes, Tempelhof Maurycy, Atkin John, Brodt Adam.	Łódź, Limanow- skiego 156.	Łódź, Limanowskiego 156. Tel. 199-40, 187-61. Adres telegr.: Gentleman.	Kalosze, śniegowce, obuwie gu- mowe, buty gumowe robocze. Opony samochodowe i dętki, o- pony rowerowe i dętki. Nici gu- mowe, gąbki, zabawki gumowe, czepki, paski i torebki kąpielowe, artykuły techniczne gumowe, węże wodne, tlenowe, acety- lenowe, materiały gumowane i gumowanie wszelkiego rodzaju. Termofory i artykuły gumowe chirurgiczne.
98	Fabryka Wyrobów Gumo- wych Orawski i Ska, Sp. z o. o. Zarząd: Orawski Oskar, Rompalski Kazimierz.	Warszawa.	Warszawa, Kępna 15. Tel. 10-51-26.	Okładanie gumą walców dla przemysłu garbarskiego, litogra- ficznego, drukarskiego i do wy- żymaczek, okładanie gumą kół żelaznych, przeguby parciano- gumowe do samochodów i mo- torów, wyroby ebonitowe i gu- mowe, art. techn., profile i sznu- ry.
99	Fabr. Wyrobów Gumowych „Indogum”. Zarząd: Kejlin M., Rajchenbaum J., Gruszkowski H. Dyrekcja: Gruszkowski Henryk.	Warszawa.	Warszawa, Srebrna 16. Tel. 653-15. Adres telegr.: „Indogum”.	Tkaniny gumowane, wszelkie węże dla kolejnictwa i przemy- słu, płyty gumowe, uszczelki, sznury, gumy jezdne powozowe, rowerowe i inne.
100	„Iskra i Karmański” Fa- bryka farb i przyborów malarskich, właśc. M. Chy- żewski. Dyrekcja: Chyżewski Maksymilian.	Kraków.	Kraków, Lubelska 12. Tel. 114-74, 125-65 i 141-80. Adres telegr.: Iskra — Kraków.	Atramenty, gumy, kleje, tusze do pieczętek, syndetikon, pla- możnik etc. Tusze do rysun- ków. Wstażki i kalki do ma- szyn pisaćcych. Kalka do ołów- ka. Matryce i aparaty do po- wielania (cyclostyle). Hektogra- fy, szapirografy. Lak listowy i do flaszek. Kreda biała i kolo- rowa do tablic, kreda do drze- wa (dla tartaków). Farby ak- warelowe artystyczne, szkolne i dziecięce, oraz farby tempera. Kasetki wypełnione tymi farba- mi. Kredki kolorowe do rys- wania. Pastele. Plastelina. Far- by olejne artystyczne, dekora- cyjne i do studiów, tudzież ka- setki wypełnione tymi farbami. Płyny malarskie: oleje, ter- pentyny, werniksy, sykatywy etc. Gruntowane płótna, tektu- ry, deszczułki, i papiery. Przy- bory kancelaryjne i malarskie. Wszelkiego rodzaju ołówki gra- fitowe, atramentowe, kolorowe, tudzież kredki rysunkowe.

L. porząd.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
101	M. Leszczyński i S-ka, Fa- bryka Chemiczna, Sp. Akc. Zarząd: Steliński Edward, Inż., Bartkiewicz Bolesław, Leszczyński Tadeusz, Inż., Janczewski Aleksander, Szaniawski Aleksander, Inż.	Warszawa.	Warszawa, Ogro- dowa 32. Tel. 621-25, 518-28, 261-80. Adres te- legr.: Nigrament — Warszawa.	Atramenty, tusze, laki, gumy, kleje biurowe, artykuły do skle- jania, poduszki do stempli, sza- pirography, farby do powielania do aparatów „Roneo” etc., ma- sa walcowa, taśmy do maszyn piszących zwyczajne i kopiowe, farby akwarelowe i olejne, far- by artystyczne, dla szkół i dzieci, płyny malarskie, kalka do maszyn piszących i do ołów- ka. Matryce (klisze) do powie- laczy.
102	„J. Franaszek”, Sp. Akc., Warszawa. Zarząd: Franaszek Jerzy, Franaszek Kazimierz, Pajewski Zdzisław, Krauze Józef, Cholewicki Kazimierz.	Warszawa.	Warszawa, Wolska 41. Tel. 601-71, 601-72, 601-73, 601-75, 601-78, 601-79, 203-27, 203-07. Mag. Detal. Al. Jerozolimskie 33. Tel. 901-78. Adres telegr.: „Fra- naszek — Warsza- wa”.	Papiery barwione, papiery i blony fotograficzne, obicia pa- pierowe (tapety), papiery pod- gumowane i inne artykuły po- krewne.
103	Sp. Akc. Zakładów Che- micznych w Częstochowie. Zarząd: Sachs Władysław, Dr., Prez., Heilperin Zygmunt, Heilperin Piotr, Dr., Landau Stanisław, Proner Mieczysław, Dr.	Aniołów pod Czę- stochową.	Warszawa, Piusa XI 39. Tel. 850-41, 841-31. Adres te- legr.: Felicitas, Warszawa.	Azotan ołowiu, alun chromowy, boraks, dwuchromian sodu i potasu, tlenki: chromu i miedzi, emetyk, fluorek amonu, potasu, sodu i chromu; czterochlorek cynny, selenin sodu, blanc fixe, kwas borny, kwas chromowy, kwas fluorowodorowy, kwas krzemofluorowodorowy, nadbo- ran sodu, siarczan baru strąco- ny, siarczan miedzi, sól anty- monowa, sól cynowa, sól gla- uberska krystaliczna, sól Karls- badzka sztuczna, szpaty mielo- ne, siarczan cynku ch. cz. i techn., nadmanganian potasu.
104	Tow. Fabryk Portland - Cementu „Wysoka” Sp. Akc. Rada Nadzorcza: Bergson Ludwik, Eigerowa Diana, Eiger Marian, Dr., Prof., Eiger Marek Stefan, Holenderski Stanisław, Holenderski Janusz, Krollowa Bella. Zarząd: Holenderski Bernard, Prezes, Eiger Antoni, Dr., Inż., Eiger Jakób, Kroll Jakób, Wyganowski Jan.	Częstochowa 4. Częstochowa, Tel.: 25-45.	Warszawa, Mazo- wiecka 7. Tel. 612-87, 694-03.	Dwuchromian potasu i sodu, sól glauberska.
105	Zakł. Chemiczne Henckel, Sp. z ogr. odp., przed tym Hugohütte Zakł. Chem. S. A. Zarząd: Kuryłowicz Bogusław.	Tarnowskie Góry, Karłuszowiec.	Tarnowskie Góry. Tel. 545-46. Adres telegr.: „Hugoche- mie” Tarnowskie Góry.	Alun potasowy, azotan baru, blanc fixe, boraks, chlorek baru, farby suche malarskie, kwas borny, litopon, siarczan cynku, siarczan glinu, siarczan miedzi, tlenek cynny, tlenek miedzi, nadbora sodu.

L. porząd.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
106	Fabryka Chemiczna Leon S. Goldflam, Sp. z ogr. odp. Zarząd: Goldflam Leon S., Marx Heinz.	Warszawa. Siedlecka 61.	Warszawa, Siedlec- ka 61. Tel. 10-19-87.	Boraks, kwas borny, siarczan miedzi, alun potasowy.
107	Dr. Zeumer, Fabryka Che- miczna, Sp. z ogr. odp. Dyrekcja: Berenstein Piotr, Inż.	Mikołów, G. Śl.	Mikołów. Tel. 210-03. Adres telegr.: Zeumer, Mikołów.	Siarczan miedzi, węglan amono- wy, woda utleniona, octan gli- nowy, kwasy chem. czyste i techniczne, sól gorzka, ekstrakt do obciążenia skór w proszku, zaprawy zasiewne, karbolineum dla drzew owocowych.
108	Zakłady Chemiczne J. To- bis, Sp. komand. Zarząd: Müller Stanisław, Inż., Steinberg Saweli, Dr., Inż., Tobis Janusz.	Warszawa. Wronia 69. Tel. 276-54.	Warszawa, Marsz. Focha 4. Tel. 690-57, 690-59, 288-79, 286-57. Adres telegr.: „Jotte” — Warsza- wa.	Sole amonu, antymonu, baru, bizmutu, chromu, cyny, cynku, kadmu, kobaltu, magnezu, mie- dzi, niklu, ołowiu, platyny, po- tasu, rtęci, selenu, sodu, sre- bra, uranu, wapnia, złota, żela- za. Metale: antymon metal. w proszku, kobalt met., nikiel met. w proszku, platyna met., gąbki plat., selen met. w proszku; Bromowodór, jodowodór, od- czynniki laboratoryjne, suszki, topniki, odtleniacze i topniki dla przem. metalurg.
109	Fabr. Chem. K. Zawadzki i S-ka, Warszawa. Zarząd: Zawadzki Konstanty, Inż., Ostrowski Józef.	Warszawa, Obozo- wa 18. Tel. 201-75.	Warszawa, Mazo- wiecka 11. Tel. 633-29, 227-34, 309-29.	Artykuły dla przemysłu: a) chemigraficznego b) galwanizacyjnego c) farmaceutycznego d) fotograficznego e) lustrzanego f) sole metali szlachetnych g) cjanki metali ciężkich.
110	Edward Klein i Ska, Fabr. Przetw. Chem. Właściciele: Klein Kazimierz, Inż., Klein Helena, Klein Aniela, Dr.	Warszawa.	Warszawa, Oko- powa 55. Tel. 11-90-22.	Alun chromowy, olej turecki, specjalne oleje garbarskie i włó- kiennicze, trany i oleje kopytne sulfonowane, degreas.
111	Przemysł Chemiczny „Adal”, Sp. z o. o. Fabr. Chem. Zarząd: Apstein S., Berezowski O.	Warszawa.	Warszawa - Wola, Ordona 11. Tel. 682-35.	Węglan wapnia strącony.
112	Zakłady Chemiczne Ma- gnesium, Sp. z o. o. Zarząd: Mandelbaum Elias, Birenbaum Samuel, Inż., Haendel Franciszek, Inż.	Warszawa, Radzyńska 122.	Warszawa, Radzy- mińska 122, Tel. 10-42-85, 2-61-76.	Węglan magnezu strącony w proszku i w cegiełkach, 85%-wa magnezja izolacyjna, magne- sium cirst. pur., oraz sicc., na- trium sulf. puriss oraz sicc., sól karlsbadzka, sól glauberska.
113	Warszawska Fabryka Eks- traktów Garbarskich, Sp. Akc. Zarząd: Jakubowski Zygmunt, Dr., Jakubowski Adam, Nowicki Jan, Hildt Władysław, Dr. Dyrekcja: Nowicki Jan, Hildt Władysław, Dr.	Warszawa.	Warszawa, Smocza 43. Tel. 11-25-21, 11-82-84. Adres telegr.: „Garbex”.	Ekstrakty garbarskie płynne i stałe (sulfitowane).

L. porząd.	WYTWARZANE PRODUKTY			
	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
114	"Alfa" Fabryka Płyt, Błon i Papierów Fotograficznych. Zarząd: Dziatkiewicz Marian.	Bydgoszcz, Garbary 3. Adres telegr.: „Alfa-Bydgoszcz”.	Bydgoszcz, Tel.: 38-49 Warszawa, Mazowiecka 11. Tel. 633-29, 227-34.	Błony, płyty, papiery i chemikalia fotograficzne, błony i papiery rentgenowskie; błony i płyty graficzne, oraz wszelkie papiery fotochemiczne i rejestracyjne.
115	Wytwórnia Fotochemiczna „Ero”. Właściciel: Kaiser Władysław.	Poznań.	Poznań, Wielka 14. Tel. 30-13, 40-26, 50-26, 43-11.	Błony, płyty, papiery fotograficzne. Chemikalia dozowane.
116	Eksploatacja Fabryk Ceraty w Polsce Sp. Akc. „Cerata” i Sp. Firm. „B-cia Ruziewicz i M. Krzywicki”, Sp. Akc. Zarząd: Olszowski Karol, Prezes, Bereszko Wiktor, Możdżeński Leon. Dr., Ruziewicz Henryk, Krywicki Marek, Ruziewiczowa Eugenia.	Fabryki: Warszawa, Czerniakowska 84, Wojciechów (koło Kamińska). Tel. Warsz.: 981-42, 955-72, 961-42.	Biuro Zarządu i Sprzedaży. Warszawa, Czerniakowska 84. Tel. 981-42 Dyr. W. Bereszko, 955-72 Dyr. M. Krywicki, 961-42 biuro i skład. Oddział miejski. Nałewki 28. Tel. 11-67-08. Oddziały: Katowice, Moniuszki 8, Kraków, Św. Gertrudy 15, Lwów, Trzeciego Maja 3, Łódź, Piotrkowska 90, Poznań, Pl. Sapieżyński 4, Gdańsk, Hundegasse 96. Adres telegr.: „Eksploatacja” — Warszawa.	Cerata, sztuczna skóra (dermatoid), imitacja linoleum na tkaninie jutowej i ceratoleum na tekturze impregnowanej.
117	Fabryka Waty Hygroskopijnej „Alba”, Sp. Akc. Zarząd: Górowski Henryk, Przeworski Alfred, Inż., Zboiński Zdzisław. Dyrekcja: Górowski Henryk.	Warszawa, Chełmska 13. Tel. 900-46.	Warszawa, Chełmska 13. Tel. 9.00-46. Adres telegr.: Alhage — Warszawa.	Wata hygroskopijna.
118	„Fungus” — Zwalczanie Grzybów Szkodników, Sp. z o. o. Zarząd: Eliasz Stefan, Inż., Przewalski Zygmunt, Inż.,	Babice Stare, p/Warszawą.	Warszawa, Nowogrodzka 49. Tel. 981-92, 999-84.	Środki grzybobójcze do impregnacji drewna: Fungol, Kreodina A i B, Fungopasta, Kreopasta, izolacja „Fungus”; środki przeciwogniowe: Antiflamina, środki owadobójcze i grzybobójcze do walki z chorobami i szkodnikami roślin, oraz do zwalczania owadów domowych.
119	Wołyńskie Zakłady Kaolinowe i Ceramiczne, Sp. z ogr. odp. Zarząd i Dyrekcja: Renglewski Z., Flancreich J. E., Winogradow L., Dr. Inż.	Dermanka, pow. kostopolski.	Warszawa, Sienkiewicza 12. Tel. 605-21, 605-39. Adres telegr. „Kaolin — Warszawa”.	Kaolin surowy i szlamowany, nakryt (kaolin kryst.), kwarc, skałen i pegmatyt.

Od dnia 31 grudnia 1938, do dnia ukazania się niniejszego sprawozdania
przyjęto w poczet członków Związku w roku 1939:

L. porząd.	NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	Miejscowość w której znajduje się fabryka	ADRES ZARZĄDU	WYTWARZANE PRODUKTY
120	Zakłady Chemiczne Dr. Jana Hr. Larisch-Mönnicha Właściciel: Larisch-Mönnich Jan, Dr. Dyrekcja: Kollek Karol, Inż.	Piotrowice Frysztackie	Piotrowice Frysztackie Tel. Nr. 3. Adres telegr.: „Petrosoda” — Piotrowice.	Kwas siarkowy 50°Bé, kwas azotowy, kwas solny, sól glauberska calc. i kryst., soda kryst., siarczan: miedzi, żelaza i glinu, alun, superfosfat.
121	Zakłady Przemysłu Gum. i Ebonit. „Ferrogumit”, Sp. z o. o. Zarząd: Eiger S., Dr., Schor Mark. Dyrekcja: Lebenson Bernard, Inż., Trilling Anatol, Schor Mark.	Łódź, Tel. 148-29.	Łódź, Wólczańska 168. Tel. 266-29. Adres telegr.: „Fersat”, Łódź.	Ebonitowanie tworzyw i aparatury.
122.	„Alikwor”, Sp. z o. o. Dyrekcja: Klein Kazimierz, Inż., Lerer Henryk, Inż.	Warszawa.	Warszawa, Okopowa 55. Tel. 11-90-22.	Kwas cytrynowy.

S K O R O W I D Z

artykułów wytwarzanych przez fabryki wchodzące w skład
Związku Przemysłu Chemicznego R. P.

Cyfry, umieszczone obok poszczególnych artykułów, odnoszą się do poprzedzającego spisu przedsiębiorstw, wchodzących w skład Związku Przemysłu Chemicznego

Aceton 21
Acenaften 33
Acetanilid 49
Aceto fenylene-dwuamina 36
Aldehyd krotonowy 53
Aldehyd masłowy 53
Aldehyd octowy 21, 53
Alfachloroantrachinon 36
Alfanaftol 36
Alfanaftyloamina 36
Alfanaftyloamid kw. betaoksynafto-
esowego 36
Alka-Elektro-Cement 13
Alkaloidy 44
Alkohol amyłowy 49, 51, 53
Alkohol butylowy 49, 51, 53
Alkohol etylowy 51
Alkohol izobutylowy 51
Alkohol metylowy 21, 23
Alkohol propylowy 51, 53
Ałun chromowy 13, 103, 110
Ałun chromo-amonowy 13
Ałun potasowy 13, 105, 106, 120
Amid kwasu toluolosulfonowe-
go 36
Aminofenol 36
Amino-metoksydwufenilo-
amina 36
Aminooksyfenazyna 36
Aminodwufeniloamina 36
Amoniak skroplony 10, 18
Amonity 16
Anilid kwasu acetoctowego 36
Anilid kwasu betaoksynaftoeso-
wego 36
Anilina 36
Anizydyna 36
Antipylin 2
Antyutleniacze do wyr. gum, (Rez-
aminy) 36
Antracen 33
Antrachinon 35, 36
Antychlor 9, 37
Antymonu sole 103

Antymon met. 108
Aparaty dezynfekcyjne 11
Apreturowe preparaty 37
Argona 30
Artex 30
Atramenty i tusze 100, 101
Azbestowe wyroby 92
Azot 10
Azotan amonowy 10
Azotan barowy 105
Azotan bizmutu 47
Azotan ołowiu 103
Azotan sodowy 10
Azotan sodu ch. cz. 47
Azotyn sodowy 10
Azotniak 10
Azotowe nawozy syntetyczne 10
Autolustroliny 83

Bakelit 16
Bakelitowo-tkan. art. 94
Bakteryjne preparaty 40
Balony szklane 22
Barbaryty 16
Barwniki organiczne synt. 34, 35,
36, 37, 38
Barwniki roślinne 52
Baterie i anodówki 60
Bawełna kolodionowa do wyr. la-
kierów, kolodium, skóry i t. d. 17
Bawełna strzelnicza do wyr. pro-
chów 17
Bejca drzewna 38
Bejca czarna 29
Bejca mahoniowa 29, 79, 80, 81
Bejca orzechowa 29, 79, 80, 81
Benzen ch. cz. 33
Benzol 33
Benzol motorowy 33
Benzolosulfoamid 36
Benzantron 36
Benzydyna 36
Betaaminoantrachinon 36

Betanaftyloamina 36
Betanaftyloamid kw. betaoksynafto-
esowego 36
Betanaftol techn. i oczyszcz. 36
Bębny do karbidu azotniaku i t. p.
78
Białczan taniny 44
Bicarbonat 2
Biel cynkowa 48, 75, 76, 77, 78
Biel cynkowa farm. 78
Bisulfit 37
Blachy dziurkowane 78
Blachy cynkowe 78
Blacha żelazna ocynkowana i po-
mal. 78
Blanc fixe 103, 105
Błękit paryskie i Milori 11
Błękit pruski 80
Błony fotograficzne 102, 109, 114,
115
Błony i pap. graficzne 114
Błony rentgenol. 114
Błyszczak do czyszczenia metali
i skór 60
Boraks 11, 103, 105, 106
Bromowodór 108
Bursolina do skór 37

Celuloid 17
Celuloza sulf. biel 17
Cementy dentystyczne 20
Cement glinowy 13
Cement kwasoodporny 13
Cement ogniotrwały 13
Cement portlandzki 2
Cement dla uszczelnień 13
Cement wysokowartościowy 2
Cerata 116
Ceratoleum 116
Chemikalia do aniliz 39, 40, 41, 42,
44, 46
Chemikalia fotogr. 114, 115
Chinino-jodek-bizmutu 47

- Chinolina 33
 Chemigraficzne artykuły 109
 Chostra 31
 Chlor skroplony 10, 12
 Chloraktin 36
 Chlorakton 36
 Chloran potasowy 14
 Chloran sodowy 14
 Chlorek barowy 105
 Chlorek bielący 10, 11, 12
 Chlorek benzylu 36
 Chlorek benzolosulfoamidu 36
 Chlorek cynkowy 78
 Chlorek etylu 36, 60
 Chlorek kw. benzolosulfonowego 36
 Chlorek metylu 60
 Chlorek miedziawy 16
 Chlorek potasu 1, 11
 Chlorek talu 9
 Chlorek toluolosulfoamidu 36
 Chloraanilid kw. acetoctowego 36
 Chloraanilina 36
 Chlorek wapna 10, 11, 12
 Chlorek wapniowy 2
 Chlorobenzol 10
 Chloroform 21
 Chloroform ch. cz. 21
 Chlorowodorek aniliny 36
 Chloroamid kwasu toluolosulfono-
 wego (sól sodowa „chloraktin”) 36
 Chloro-aminofenol 36
 Chloro-nitro-fenolan 36
 Chloro-nitroanilina 36
 Chlorotoluidyna 36
 Chloropikryna 36
 Czernie 78, 79
 Czerń oksydowa 78, 81
 Czerwienie 5, 78, 79, 80, 81, 119
 Czerwień żelaza 5
 Czterochloroetylen 11
 Czteroetylo-dwuamino-dwufenylo-
 metan 36
 Czteroetylo-dwuamino-benzhydrol 36
 Czterometylo-dwuamino-benzhydrol 36
 Czterometylo-dwuamino-dwufenylo-
 metan 36
 Czterochlorek cyny 103
 Cyjanek cynku i potasowo-cynko-
 wy 11
 Cyjanek miedzi i miedziowo-pota-
 sowy 11
 Cyjanek potasowy 11
 Cyjanki metali ciężkich 109
 Cyjanek sodowy 11
 Cyjanowódór płynny 11
 Cynobry 80
 Cyny sole 103
 Cytryniany 44
 Cytrynian litu 47
 Cytrynian sodu 14
 Degras 110
 Dermatoid 116
 Dezynfekcyjne środki 36, 44, 49, 51
 Dętki samochodowe i rower. 87, 89,
 90, 91, 95, 96, 97
 Dwuaceto-octo-toluidyna 36
 Dwuaminoantrachinon 36
 Dwuanizydyna 36
 Dwuazodwufenyloamina 36
 Dwuazo-metoksydwufenylo-
 amina 36
 Dwubutyłowy ester kwasu ftalowe-
 go 51
 Dwuchlorobenzaldehyd 36
 Dwuchlorobenzydyna 36
 Dwuchlorobenzol 10
 Dwuchlorotoluol 36
 Dwuchloronitrobenzol 36
 Dwuchloroanilina 36
 Dwuchromian sodu 103, 104
 Dwuchromian potasu 103, 104
 Dwuetylo-aminofenol 36
 Dwuetyłowy ester kwasu ftalowe-
 go 51
 Dwufenyloamina 36
 Dwufenyloguanidyna 36
 Dwufosforan sodu 5, 14
 Dwufosforan wapnia 14
 Dwumetyloanilina 36
 Dwumetylotiokarbanilid 36
 Dwunitroanilina 36
 Dwunitroaminofenol 36
 Dwunitroantrachinon 36
 Dwunitrobenzol 36
 Dwunitrochlorobenzol 36
 Dwunitrofenol 36
 Dwunitronaftalin 36
 Dwunitrotoluol 19, 36
 Dwunitrooksydwufenyloamina 36
 Dwusiarczek czterometylotiuram 36
 Dwusiarczek merkaptobenzotiazol-
 u 36
 Dwusulfodwuoksydwunaftalina 36
 Dwusulfodwuoksydwunaftalino-
 mocznik 36
 Dwutoliloganidyna 36
 Dwutlenek ołowiu 36
 Dwusiarczyn sodu 7, 36, 37
 Dynamit 16
 Ebonitowe artykuły 91, 93, 95, 98,
 121
 Ebonitowanie tworzyw i aparatury 121
 Elasticol-klej 57
 Ekstrakty garbarskie płynne i stałe 13, 113
 Ekstrakt do obciążania skór 107
 Elektrody magnetytowe 14
 Elektro-pyro-cement 13
 Elektrokorund 13
 Emalie na blachę 85
 Emalie lakierowe malarskie 85
 Emalie nitrocelulozowe i synt. 84
 Emalie piecowe 83
 Emetyk 103
 Emulgator 27
 Esencja octowa 21, 22, 23
 Esencje owocowe 49, 51, 52
 Esencja rumowa 51
 Ester amyłowy 49, 51
 Ester masłowy 51
 Ester metylowy kw. benzolosulfo-
 nowego i toluolosulfonowego 36
 Ester mrówkowy 49, 51
 Ester octowy 49
 Estry i etery 49, 50, 51, 52
 Estry kwasu octowego 21, 49
 Estry kwasu ftalowego 51
 Eter do narkozy 49, 50, 51
 Eter zwykły (siarkowy) 17, 20, 49,
 50, 51, 52
 Etylomorfina 43
 Etylofenylodwutiokarbaminian cyn-
 ku 36
 Farby akwarelowe 100, 101
 Farby artystyczne 100, 101
 Farby chemiczne 79, 81
 Farby graficzne 80, 85, 86
 Farby kolodionowe 80
 Farby dla przem. blaszanego 85
 Farby dla przem. garbarskiego 80
 Farby do kauczuku 80
 Farby do kredek i ołówków 80, 100,
 101
 Farby dla przem. lakiern. 80, 84
 Farby do powielania 100, 101
 Farby mineralne 73, 79
 Farby olejne 62, 83, 84
 Farby tapetowe 80, 85
 Farby rdzoczerwone 83
 Farby wodne 80
 Farby szkolne 100, 101
 Farby suche 29, 38, 80, 81, 82, 83,
 85, 86, 105
 Farmaceutyczne preparaty 20, 37,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
 48, 109
 Fenacetyna 37, 49
 Fenantren 33
 Fenetydyna 36
 Fenol 33
 Fenyl-naftyloamin 36
 Fenylenodwuamina 36
 Fenyl-i-sulfo-hydrazyna 36
 Fenyl-i-sulfo-metylopyrazolon 36
 Ferromit 17
 Fluorokrzemian sodowy 5, 8
 Fluorek amonu 103
 Fluorek chromu 103
 Fluorek potasu 103
 Fluorek sodu 103
 Fluoren 33

Fluralsil 9
Formalina 21, 23
Formaldehyd 21
Formaldehydo-sulfoksylan sodowy 36
Fotochemiczne papiery 114
Fotograficzne papiery 102, 109, 114, 115
Fotograficzne płyty 114, 115
Fotograficzne błony 102, 109, 114, 115
Fotograficzne chemikalia 109, 115
Fosforan trójkrezylu 51
Fosforan sodu 5, 14, 49
Fracja fenantrenowa 33

Galalit 7
Galenowe preparaty 39, 44
Galwanizacyjne preparaty 109
Gąbki platynowe 108
Gliceryna farmaceutyczna i dynamiczna 57, 58, 67
Gliceryna techn. surowa 57, 58, 59, 67
Glicerofosforan sodu 49
Glicerofosforan wapnia 49
Grafit mielony i szlamowany 13
Graficzne preparaty 85, 86
Gwajakolo-sulfonian-potasu 43
Gumolitowe lepniki 25
Gumowe art. jezdne 87, 89, 90, 91, 95, 96, 97, 99
Gumowe artykuły techniczne 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
Gumowe galanteryjne artykuły 87, 95, 96, 97
Gumowe gąbki 90, 97
Gumowe art. chirurgiczne 95, 97
Gumowy klej 96
Gumowe kąpielowe art. 95, 97
Gumowe nici 90, 97
Gumowe obcasy 87, 90, 95, 96, 97, 98
Gumowe obuwie 97
Gumowe obicia i poduszki 91
Gumowe obręcze 90, 96, 98
Gumowe pasy 87, 90, 91, 99
Gumowe płyty 90, 91, 96, 99
Gumowe podkowy 90
Gumowe posadzki 90, 91
Gumowe powłoki 91
Gumowe sznury 98, 99
Gumowe tkaniny 88, 90, 93, 97, 99
Gumowe węże 90, 91, 92, 95, 97, 99
Gumowe zabawki 95, 96, 97
Gumy biurowe 91, 96, 97, 100, 101
Gumy do wozów cięż. i powozów 89, 90, 91, 96, 98, 99

Hektografy 100, 101
Herbatox 10

Hexametylentetramina 21
Hydrochinon 36
Hydrosulfit 36
Iniekcje 40, 44
Insektycydy (środki ochrony roślin przed chorobami i szkodnikami) 11, 48, 118
Impregnacja podkładów kolejowych 33
Impreguracyjne środki 118
Izolacyjne taśmy 91

Jodowódór 108
Jedwab sztuczny 30, 31, 32
Jednofosforan sodu 5, 14

Kafle białe i szamotowe 82
Kainit 1
Kalafonia 24, 25, 26, 27
Kalimagnezja 1
Kalki do maszyn i ołówków 100, 101
Kaolina kryst. sur. i szlam 119
Kancelaryjne przybory 100, 101
Kapiszony 16, 17, 18
Karmel 52
Karbazol 33
Karbid 10, 12, 13
Karbolineum 21, 24, 107
Karbolineum-piro-ogrodnicze 24
Kazeina 15
Kąpiele lecznicze 39
Kinematograficzne taśmy 102
Kity 83
Kit szklarski 86
Klej biurowy 100, 101
Klej kauczukowy 96
Kleje kolodionowe 62
Klej kostny 5, 57
Klej skórny 57
Klej do fabr. gumy 57
Klej wodoodporny do fornier. w prasach hydraulicznych 57
Klej roślinny 80
Kobalt met. 108
Kodeina, i jej sole 43
Kokaina, i jej sole 43
Kolodium 17, 49, 50, 51
Kompozycje zapachowe 54, 55, 56, 67
Kosmetyczne artykuły 42, 44, 54, 55, 56, 60, 67
Kostki krzemowe, manganowe chromowe, fosforowe, niklowe i chromoniklowe 13
Kreda do drzewa 100
Kreda do tablic 100
Kredki 100, 101
Kreozot leczn. 24
Krezol 33
Krzem metaliczny 13
Krzemochrom 13

Krzemofluorek sodowy 5, 8
Krzemomangan 13
Ksylol 33
Kumol 33
Kwarc mielony 13, 119
Kwas alfaantrachinonosulfonowy 36
Kwas alfa-naftalinosulfonowy 36
Kwas anilino-2-5-dwusulfonowy 36
Kwas 1-amino-4-bromoantrachino-2-sulfonowy 36
Kwas aminodwufenyloaminosulfonowy 36
Kwas aminometoksydwufenyloaminosulfonowy 36
Kwas aminofenolosulfonowy 36
Kwas aminonaftolosulfonowy 36
Kwas aminonaftolosulfonowy 3.5.7 (kwas J) 36
Kwas aminonaftolosulfonowy 2.6.8 (kwas Gamma) 36
Kwas aminonaftolodwusulfonowy 1.8.3.6 (Kwas H) 36
Kwas aminonaftolodwusulfonowy 1.8.2.4 (kwas 2S) 36
Kwas aminonaftolodwusulfonowy 2.8.3.6 (kwas 2 R) 36
Kwas aminosalicylowy 36
Kwas antranilowy 36
Kwas azotowy 36, 120
Kwas azotowy techn. 10
Kwas azotowy ch. cz. 10
Kwas benzaldehydo-dwusulfonowy 36
Kwas benzoowy kryst. i subl. 33
Kwas benzylo-amino-sulfonowy (sól sodowa) Sulfanol 36
Kwas benzyldyno-dwusulfonowy 36
Kwas betanaftalinosulfonowy 36
Kwas beta-antrachinosulfonowy 36
Kwas betaoksynaftoesowy 36
Kwas borowy 103, 105, 106
Kwasy ch. cz. i techn. 107
Kwas chlorosulfonowy 36
Kwas chlorotoluidynosulfonowy 36
Kwas chromowy 13, 103
Kwas cytrynowy 14, 122
Kwas dwuaminostylbenodwusulfonowy 36
Kwas dwuaminodwufenyloaminosulfonowy 36
Kwas 2-8-dwuoksynaftalino-9-6-dwusulfonowy (kwas chromatopowy) 36
Kwas etyloizopropylobarbiturowy 39
Kwas fenylendwuaminosulfonowy 36
Kwas fenylonaftyloaminosulfonowy 36
Kwas fenylol I 36
Kwas fenyllogamma 36

Kwas fosforowy 5
 Kwas fluorowodorowy 103
 Kwas Freunda 36
 Kwas karbolowy kryst. i subl. 33
 Kwas krezotynowy 36
 Kwas krzemofluorowodorowy 103
 Kwas metanilowy 36
 Kwas mlekowy i sole 44, 45
 Kwas mrówkowy 37
 Kwas naftalinodwusulfonowy 36
 Kwas nitrobenzolosulfonowy (sól sodowa) Nitrol 36
 Kwasy nitrotoluolo-sulfonowe 36
 Kwasy nitro-chlorobenzolo-sulfonowe 36
 Kwas nitroanilinosulfonowy 36
 Kwas naftylaminosulfonowy 1.4 36
 Kwas naftylaminosulfonowy 1.5 36
 Kwas naftylaminosulfonowy 1.6.1.7 36
 Kwas naftylaminosulfonowy 1.8 36
 Kwas naftylaminosulfonowy 2.1 36
 Kwasy naftylaminodwusulfonowe 36
 Kwasy naftyloaminotrójsulfonowe 36
 Kwas naftolosulfonowy 1.4 (kwas Neville-Winther) 36
 Kwas naftolosulfonowy 2.6 (kwas (Schäffera) 36
 Kwas naftolodwusulfonowy 2.3.6. (sól R) 36
 Kwas naftolodwusulfonowy 2.6.8. (sól G) 36
 Kwas naftolotrójsulfonowy 36
 Kwas nitroaminofenolosulfonowy 36
 Kwas octowy techn. 21, 22, 23, 53
 Kwas octowy lodowy 21
 Kwas octowo-salicylowy 48
 Kwas pikraminowy 36
 Kwas pikrynowy 36
 Kwas salicylowy 36, 39
 Kwas siarkowy 4, 5, 6, 7, 8, 17, 120
 Kwas siarkowy ch. cz. 7
 Kwas siarkowy akumulatorowy 7
 Kwas solny 8, 9, 10, 23, 120
 Kwas sulfanilowy 36
 Kwas tolidyno-dwusulfonowy 36
 Kwasy toluidynosulfonowe 36
 Kwas toluileno-dwuamino-sulfonowy 36
 Kwas winowy 14
 Kwaśny pyrofosforan sodu 5
 Kwaśny winian etylenetyldiaminy (lizydyny) 44
 Kwaśny winian potasowy 14
 Kwaśny winian sodowy 14

Lak do pieczętowania 100, 101
 Laki pigmentowe 85
 Lakier asfaltowy 83
 Lakier dekoracyjny 83, 84

Lakier izolacyjny 83
 Lakier kotłowy 33
 Lakier nitrocelulozowy 62, 83, 84 85
 Lakier samochodowy 83
 Lakier samolotowy 21
 Lakier spirytusowy 83
 Lakier do żelaza 33
 Lakier z żywic kumaronowych 33
 Lakiery 62, 83, 84, 85
 Lakiery rdzochronne 85
 Laktelit 7
 Langbeinit leczniczy 1
 Laticel 90
 Lecytyna 44
 Lecznicze środki 20, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48
 Lep 24
 Lepnik 33
 Lepniki gumolitowe 24
 Lepniki izolacyjne 24
 Lepniki konserwacyjne 24
 Licówki odp. na wpływy atmosf. 82
 Lignozyty 16
 Linoleum imitacja 116
 Lintex 30
 Litopon 105
 Lizydyna 39
 Lonty 16, 17, 18
 Lonty podw. smołowane klej. i gutaperk. 16
 Lonty podw. smołowane i nieprzem. 18
 Łód sztuczny 18
 Lustroliny 83

Łąg bielący 10

Magnezja ch. cz. 112
 Magnezja izol. 112
 Makuchy konopne 61, 64
 Makuchy lniane 58, 61, 64, 67
 Makuchy rzepakowe 61, 64
 Makuchy z nasion egzotyczn. 61, 64
 Makuchy odolejone 63, 66
 Makuchy słonecznikowe 61, 64
 Malarskie przybory 100, 101
 Mąrgaryna 63, 67, 70
 Materiały wybuchowe skalne 16, 17, 18, 20
 Materiały wybuchowe powietrzne 16, 17, 18, 20
 Materiały plastyczne sztuczne 7, 15, 16, 17
 Matryce do powielania 100, 101
 Masa bitumiczna 33
 Masa ogniotrwała 13
 Masa drzewna bielona i niebielona 16
 Masy plastyczne 7, 15, 16, 17
 Masa walcowa 85, 100, 101
 Mączka drzewna 16

Mączka fosforytowa 17
 Mączka kostna 5, 57
 Mączka kostna wyprażana 5
 Mąka kostna bębnowa 5
 Mąka specj. zdrowotna 45
 Metali szlachetnych sole 109
 Merkapto-benzotiazol 36
 Minia techn. 79, 81
 Morfina 43
 Mleczan etylu 49
 Mleczan wapnia ch. cz. 49
 Mydła toaletowe 55, 56, 60, 67, 72
 Mydła zwyczajne 55, 56, 58, 60, 67, 72

Nadboran sodowy 11, 12, 103, 105
 Nadchloran potasu 14
 Nadmanganian potasu 103
 Nadtlenek magnezu 44, 49
 Naftalin 33
 Naftalin czysty 33
 Naftalin krystaliczny 33
 Naftole 36
 Napoje chłodzące 42
 Nasiona oleiste 69
 Nikiel met. 108
 Nitroaminofenol 36
 Nitroanilid kw. betaoksynaftoesowego 36
 Nitroaniliny 36
 Nitro-anizydyny 36
 Nitroanizol 36
 Nitro-toluidyny 36
 Nitrochlorobenzol 36
 Nitrochlorotoluol 36
 Nitrodwuchlorobenzol 36
 Nitrobenzol 36
 Nitrofos 10
 Nitrofenetol 36
 Nitrofenol 36
 Nitronaftalin 36
 Nitropochodna kwasu 1-dwuazo-2-oksynaftalino-4-sulfonowego 36
 Nitrol 36
 Nitrotoluole 19
 Nitroza 10
 Nitrozwiązki 19

Obicia papierowe 102
 Obuwie wszelk. rodz. gumowe 97
 Odczynniki do analizy 39, 41, 44, 49, 108
 Odtleniacze 108
 Ocet drzewny 21
 Ocet drzewny surowy i dest. 24
 Octan amyłowy 21, 49, 51, 53
 Octan butylowy 21, 49, 51, 53
 Octan etylowy 21, 49, 51, 53
 Octan glikowy 107
 Octan izobutylowy 51
 Octan metylu 21
 Octan ołowiowy 21

- Octan propylowy 51
 Octan sodu bezw. 21, 47
 Octan sodowy 21
 Octan sodu ch. cz. 47
 Oksyamid-fenylenodwuamina 36
 Oksyjodogalsan bizmutu 47
 Oleina 57, 58, 59
 Olej drzewny 21
 Olej gruszkowy 51
 Olej rumowy 51
 Oleje drukarskie 24
 Olejki eteryczne 52, 54
 Olej flotacyjny 27
 Oleje jadalne raf. 61, 63, 66, 68, 69, 70, 71
 Olej kalafoniowy 24
 Olej kokosowy 61, 63, 64
 Olej konopny 61, 63, 64
 Olej sezamowy 63
 Olej słonecznikowy 63
 Olej sojowy 63
 Olej lniany 61, 63, 64
 Olej z ziarn palmowych 61, 63, 64
 Olej rzepakowy 61, 63, 64
 Olej rycynowy medyczny techn. 58, 63
 Olej turecki 4, 110
 Oleje roślinne rafinowane 58, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71
 Oleje utwardzone 18, 64, 68
 Oleje garbarskie 110
 Oleje włókiennicze 110
 Oleje żywiczne 24, 25, 26, 27
 Olej kostny 57
 Oleje kopytne 57
 Oleje kopytne sulf. 110
 Oleje ketonowe 21
 Olej smołowcowy 13, 33
 Olej impregnacyjny 13, 33
 Olej kreozotowy 33
 Olej opałowy 33
 Olej do palenia 63
 Olej pędny 33
 Olej płóczkowy 33
 Olej tłuszczowy 33
 Olej sosnowy (pine-oil) 27
 Olej antracenowy 33
 Olej filtrowany 33
 Olej neutralny 33
 Oleum 6, 7, 17, 36
 Opony 87, 89, 90, 91, 95, 96, 97
 Ołówki grafitowe, atram., kol. 100, 101
 Organiczne przejściowe produkty 36, 38
 Ortoanizydyna 36
 Organo terapeutyczne preparaty 40, 46
 Pak drzewny 21
 Pak kalafoniowy 24
 Pak miękki 33
 Pak twardy 33
 Pak węglowy 33
 Pak wysokotopliwy 24
 Pak smołowy 13
 Pak stearynowy 58
 Pak szewcki 24
 Papa gumolitowa 24
 Papa izolacyjna 33
 Papiery drzewne i bezdrzewne 16
 Papiery barwione 102
 Papiery fotograficzne 102, 114, 115
 Papiery podgumowane 102
 Papier viskozowy 30
 Paradwuchlorobenzol 10
 Pastele 100, 101
 Pastylki nawozowe 1
 Pastylki wód mineralnych 52
 Pasty do obuwia 60
 Pasty grzybobójcze 118
 Pasy pędne gumowe 87, 90, 91, 99
 Pegmatyt 119
 Perfumeryjne wyroby 54, 55, 56, 60, 67
 Pepsyna 44
 Pirokarbolineum 24
 Pigmenty 38, 79, 80, 81
 Pięcio-nitro-toluidyna 36
 Pirotechniczne artykuły 16
 Pirydyna czysta 33
 Pirydynowe zasady 33
 Plastelina 100, 101
 Plastyfikatory 51
 Platyna met. 108
 Plamożnik 100
 Płyny malarskie 100, 101
 Płyty fotograficzne 114, 115
 Płyty podeszwowe 90, 91, 96, 99
 Podazotan bizmutu 47
 Podgalsan bizmutu 47
 Podsalicylan bizmutu 47
 Podwęglan bizmutu 47
 Podkłady do kremów 46, 57
 Pokost graficzny 83, 85, 86
 Pokost lniany 61, 62, 63, 65, 66
 Pokost szybkooschnący 25
 Pokost sztuczny 24
 Polewa 4, 82
 Popiół drzewny 24
 Potasowe sole 1, 108
 Półprodukty organiczne 34, 35, 36, 37, 38
 Poduszki do stempli 100, 101
 Portland cement 2
 Potaż żrący 11
 Proch górniczy 16, 17, 18, 20
 Proch myśliwski 16, 17, 18, 20
 Prochy bezdymne wszelkie 17, 20
 Proch czarny i lontowy 16, 17, 18, 20
 Proszki do prania 58, 60, 67
 Przyspieszacze wulkanizacji dla przem. gum. 36
 Pył odlewniczy 13
 Rapidaza 37
 Rozpuszczalniki 21, 23, 51, 53
 Ruda chromowa miel. 13
 Rysunkowe przybory 100, 101
 Sacharyna 48
 Sadze 24, 28, 29
 Sadza gazowa 28
 Saletra sodowa 10
 Saletra potasowa 10
 Saletra wapniowa 10
 Saletra wybuchowa 15
 Saletrzak 10
 Salmiak krystaliczny 10
 Salmiak sublimowany 10
 Salmiak surowy 10
 Sapamina 37
 Selen met. 108
 Selenian sodu 103
 Siarczan amonu 10, 18
 Siarczan baru strącony 103
 Siarczan cynku 9, 103, 105
 Siarczan cynku ch. cz. 103
 Siarczan glinowy 4, 13, 105, 120
 Siarczan glinowy ch. cz. 13, 51
 Siarczan miedziowy 11, 16, 103, 105, 106, 107, 120
 Siarczan miedziowy rolniczy i tele-techn. 11
 Siarczan potasu 1
 Siarczan sodowy (sól glauberska) 8, 9, 23, 30, 31, 103, 104, 112, 120
 Siarczan talu 9
 Siarczan żelaza 5, 120
 Siarczek sodowy 37
 Siarczan sodowy do analiz 112
 Siarczek węgla 30
 Siarczyn sodu 7
 Siarka 1
 Składaki gumowe 91
 Skaleń 119
 Skórguma 90, 95, 96
 Skóra sztuczna 116
 Słomka i włosie jedwabiu sztucznego 30, 31, 32
 Smar adhezyjny 25, 62
 Smoła drzewna 21, 23
 Smoła do budowy dróg 33
 Smoła impregnacyjna 24
 Smoły sosnowe 24
 Smoła węglowa 33
 Smoła wylewna 13
 Soda amoniakalna 2
 Soda gryząca (kaustyczna, żrąca) 2, 10, 12
 Soda krystaliczna 2, 120
 Soda oczyszczona 2
 Sole amonu ch. cz. 44, 108
 Sole antymonu 108
 Sole baru 108

Sole bizmutu 47, 48, 108
 Sole ch. cz. 51
 Sole chromu 108
 Sole cyny 49, 108
 Sole cynku 108
 Sole kadmu 44, 108
 Sole kobaltu 108
 Sole litu 49
 Sole kw. cytrynowego 44, 49
 Sole kw. solnego 49
 Sole kw. fosforowego 49
 Sole kw. siarkowego 49
 Sole kw. szczawowego 44, 49
 Sole magnezu 108
 Sole miedzi 108
 Sole niklu 108
 Sole kw. octowego ch. cz. 44
 Sole ołowiu 108
 Sole platyny 108
 Sole potasu 1, 108
 Sole rtęci 48, 108
 Sole selenu 108
 Sole sodu 108
 Sole strontu 49
 Sole uranu 108
 Sole wapnia 108
 Sole kw. winowego 44
 Sole złota 108
 Sole nieorg. ch. cz. 49
 Sole metali szlachetnych 109
 Sole srebra i żelaza 39, 48, 108
 Soki owocowe 52
 Solwentnafta 33
 Sól anilinowa 36
 Sól cynowa 103
 Sól G. 36
 Sól glauberska zwykła i krystalicz-
 na 8, 9, 23, 30, 31, 103, 104, 112,
 120
 Sól gorzka 107
 Sól Karlsbadzka sztuczna 103, 112
 Sól kamienna i jadalna 2
 Sól R. 36
 Sól Seignetta 14
 Spirytus drzewny 21
 Spirytus rektyfikowany 20, 50, 53
 Spirytus bezwodny 53
 Spłonki 16, 17, 18
 Spłonki górnicze: piorunianowe
 azotowe 16, 17
 Spumol 57
 Stearyna 57, 58, 59
 Stearyna kosm. 57, 58
 Stearynian glinu 57
 Stearynian ołowiu 57
 Stearynian magnezu kosm. 57
 Stearynian wapnia 57
 Stearynian cynku 36, 57
 Steglicyd 57
 Steracid 57, 58
 Superfosfaty 3, 4, 5, 7, 8, 19, 120

Superfosfaty amoniakalne 3, 7
 Superfosfaty boraksowane 3
 Superfosfaty kostne 3
 Superfosfat amonowy 8
 Superfosfat mineralny 3, 7, 8
 Supertomasyna 10
 Supertomasyna azotniakowa 10
 Syndetikon 100
 Sulfanol 36
 Sulfokwasy aminowe 36
 Sulfokwasy oksydwiazków 36
 Sulfo-benzylamina 36
 Sulfo salicylan sześciometyleno-
 czteraminy 44
 Sykatory żywiczne 25
 Syropy owocowe 51
 Szpachlówki 83
 Szmalec wieprzowy raf. 63
 Sznurowe gumowe 98, 99
 Szpaty mielone 13, 103
 Sztuczny róg 15
 Szczepionki i surowice weterynar.
 i ludzkie 40
 Szczotki do maszyn elektrycznych
 12
 Srodki apreturowe 37
 Srodki dezynfekujące 36, 44, 49, 51
 Srodki grzybobójcze impr. 118
 Srodki owadobójcze 10, 12, 24, 118
 Srodki przeciwożniowe 118
 Srodki zapalcze 16, 17, 18, 20
 Śrut odolejone 58, 66, 67
 Śrut rycynowy 58, 63
 Świece 58

Tapety 102
 Tarcze do sprzęgła samoch. 91
 Taśmy hamulcowe 92
 Taśmy izolacyjne 91
 Taśmy do maszyn piszących 100,
 101
 Taśmy transportowe 87, 90, 91
 Tektura smołowa 33
 Termit 16
 Termofery 97
 Terpentyna 24, 25, 26, 27, 28
 Terpentyna apt. 24
 Terpenhydrat 25
 Textra 30
 Tetranirometyloanilina (tetryl) 16
 Tiokarbanilid 36
 Tiosiarczan sodu 9, 37
 Tlen 10, 18
 Tlenek bizmutu 47
 Tlenek chromu 103
 Tlenek cynku ch. cz. 49
 Tlenek cynku farm. 78
 Tlenek cyny 105
 Tlenek magnezu 1

Tlenek miedzi 103, 105
 Tlenek żelaza 4, 78
 Tlenochlorek bizmutu 47
 Tlenochlorek fosforu 36
 Tleno-jodek-bizmutu 47
 Tolidyna 36
 Toluen ch. cz. 33
 Toluol techn. 33
 Toluidlodwuguanidyna 36
 Toluolosulfamid 36
 Toluidenodwuamina 36
 Toluidyd kw. b-oksynaftoesowego
 (naftoelan D) 36
 Tomofan 30
 Topniki dla przem. metalurg. 108
 Tłuszcz kostny 5, 57
 Tłuszcz skórny 57
 Tłuszcz jadalny 61, 63, 67, 68, 69,
 70, 71
 Tłuszcz roślinny 58, 63, 64, 66, 67,
 68
 Tłuszczowe artykuły wszelkie 67
 Trany 18, 110
 Tran do skór 24
 Trany sulfonowe 110
 Trójchlorobenzol 36
 Trójchlorek fosforu 36
 Trójchloroetylen 11
 Trójfosforan sodu 5, 14
 Trójoctan gliceryny 49
 Trójnitrotoluol 19
 Trójnitrorezorcyna 36
 Tucol - klej specj. 57
 Tusze rysunkowe 100, 101
 Tusze do pieczętek 100, 101
 Trójnitrofenol (kw. pikrynowy) 36

Ugry 79
 Ultramaryna 73, 74
 Utrwalacze do celów fotograficz-
 nych 37
 Utwardzone oleje 18, 64, 68
 Uszczelki do puszek 96, 99
 Uszczelnienia do maszyn 92, 94

Waniłina 54
 Wata higroskopijna 117
 Wapno bielące 10, 11, 12
 Wapno pastewne i nawozowe 13
 Wapień mielony 13
 Wapnamon 10
 Weterynaryjne spec. 40, 48
 Węgiel brzozy filtr. 24
 Węgiel drzewny 21, 23
 Węgiel kamienny 2
 Węgiel sosnowy retortowy 24
 Węgiel wywarowy 20
 Węglan amonowy 10, 107
 Węglan magnezu strąc. 112
 Węglan potasu kalc. 11
 Węglan potasu krystaliczny 11

Węglan sodu ch. cz. 47
Węglan wapnia strącony 4, 111
Węgle do lamp łukowych 12
Winiany 44
Woda amoniakalna ch. cz. 10
Woda utleniona 12, 107
Wodorotlenek bizmutu 47
Wodorotlenek potasowy 11
Wody mineralne sztuczne 39, 42
Wodór 10
Wodosiarczyny sodowe 36
Wybuchowe materiały górnicze 16,
17, 18, 20
Wyroby z latexu 95

Zapalacze lontów 16
Zapalniki elektryczne 16, 17, 18
Zapalniki żarowe 16
Zaprawy garbarskie 4
Zasady pirydynowe 33
Zaprawy zasiewne 107
Zielenie cynkowe 80, 81
Zieleń chromowa 79, 80, 81
Zieleń wapienna 79, 80, 81
Zieleń szweinfurcka 44
Zioła lekarskie 44
Żelazocyjanki sodowe, potasowe i
wapniowe 11

Żelazokrzem, żelazochrom, żelazo-
glinokrzem, żelazofosfor i inne
stopy żelaza 13
Żelazofosfor 13
Żelatyna techniczna 57
Żelatyna wybuchowa 16
Żelatyna do fabr. kapsułek 57
Żywica z drzew iglastych 24, 25, 26,
27, 28
Żywica kumaronowa 33
Żywica piwowarska 25
Żółcienie 79, 80, 81
Żywica 25

S K O R O W I D Z

alfabetyczny przedsiębiorstw, wchodzących w skład Związku Przemysłu Chemicznego R. P.

Cyfry w nawiasie odnoszą się do kolejnych numerów listy przedsiębiorstw
umieszczonej na str. 5–30 niniejszego sprawozdania.

<p>Adal Sp. z o. o. (111)
Alba Sp. Akc. (117)
Alfa Fabr. Płyt, Błon Fotogr. (114)
Alikwor, Sp. z o. o. (122)
Alwa Zakł. Chem. (25)
Amada Fabr. Margaryny (70)
Atra Sp. Akc. (86)
Azot Sp. Akc. (11)</p> <p>Barcikowski Fabr. Chem. (44)
Bieżanów Zakł. Chem. (15)
Bogumińskie Zakł. (48)
Boruta Sp. Akc. (36)
Boryszew Zakł. Przem. (20)
Brąge Fabr. Wyr. Gum. (96)</p> <p>Carbona Sp. z o. o. (29)
Chemische Industrie Sp. Akc. (8)
Chodaków Sp. Akc. (31)
Chorzów (10)
Częstochowskie Zakł. Chem. (103)</p> <p>Domagalski i Ska (52)</p> <p>Elektryczność Sp. Akc. (12)
Elektro Sp. Akc. (13)
Eksploatacja Fabryk Ceraty (116)
Eksploatacja Soli Potasowych (1)
Ekstraktów Garbarskich Fabr. (113)
Elit Sp. Akc. (51)
Ergasta Fabr. Chem. (60)
Ero Wytw. Fotochem. (115)</p> <p>Franaszek Sp. Akc. (102)
Fungus Sp. z o. o. (118)
Ferrogumit Sp. z o. o. (121)</p> <p>Gentleman Sp. Akc. (97)
Goldflam Sp. z o. o. (106)
Grodzisk Sp. Akc. (21)
Gzichów Sp. Akc. (22)</p> | <p>Henckel Sp. Akc. (105)
Huta Feniks Fabr. Bieli (75)</p> <p>Indogum Fabr. Wyr. Gum. (99)
Inwald i Sercarz Fabr. Farb (79)
Inwald B. i J. Fabr. Bieli (76)
Iskra i Karmański Fabr. Farb (100)</p> <p>Jarót Fabr. Przetw. Drzewn. (27)</p> <p>Kaolinowe Zakł. (119)
Kantoria Sp. Akc. (58)
Karpiński Fr. Sp. Akc. (42)
Karpiński i Leppert Fabr. Lak. (83)
Kijewski, Scholtze i Ska Sp. Akc. (4)
Klawe Magister Sp. Akc. (40)
Klein i Ska, Fabr. Przetw. Chem. (110)
Krause J. Sp. z o. o. (82)
Kurlandzka Olejarnia (61)
Kutno Zakł. Chem. (53)</p> <p>Laokoon Sp. Akc. (46)
Larisch-Mönnicha Zakł. (120)
Leonowit Sp. Akc. (92)
Leszczyński i Ska, Fabr. Chem. (101)
Lignoza Sp. Akc. (16)
Löbbecke i Ska, Fabr. Bieli (77)</p> <p>Łańcut Sp. Akc. dla Przem. Spir. i Chem. (50)</p> <p>Magnesium Zakł. Chem. (112)
May Dr. Fabr. Chem. (5)
Mościce (10)
Motor Sp. Akc. (39)
Myszkowska Fabr. Sztucz. Jedw. (32)</p> <p>Nitrat Sp. Akc. (19)
Nobiles Sp. Akc. (84)</p> | <p>Oleo Sp. Akc. (71)
Olivum Sp. Akc. (65)
Orawski i Ska, Fabr. Gum. (98)</p> <p>Pabianicka Sp. Akc. Przem. Chem. (37)
Piastów Sp. Akc. (91)
Pionki Wytw. Prochu (17)
Polchem Sp. Akc. (7)
Polski Przemysł Octowy Sp. z o. o. (23)
Polskie Zakł. Przem. Cynkowego (78)
Potoka Synowie Sp. Akc. (62)
Przetwórnia Olejów Rośl. (62)</p> <p>Radocha Sp. Akc. (14)
Rattner Fabr. Chem. (85)
Reden Fabr. Farb (81)
Roche Sp. Akc. (43)</p> <p>Sadzan Fabr. Sadzy (28)
Sanok Fabr. Wyr. Gum. (90)
Satelit Fabr. Wyr. Gum. (93)
Schicht-Lever, Sp. Akc. (67)
Scott & Bowne Sp. Akc. (47)
Semperit Zakł. Gum. (95)
Setzer i Werner, Sp. Akc. (73)
Sigma Fabr. Farb (38)
Solvay Zakłady w Polsce (2)
Sommer i Nower Sp. Akc. (74)
Spiess Ludwik i Syn, Sp. Akc. (41)
Starachowickich Zakładów Tow. (26)
Stomil Sp. Akc. (89)
Strem Sp. Akc. (57)
Synthesa, Zakł. Chem. (49)</p> <p>Śląskie Kopalnie i Cynkownie (9)</p> <p>Terebenthen, Sp. Akc. (24)
Tezet, Sp. z o. o. (59)
Tieghöfer Oelmühle (69)</p> |
|---|--|--|

Tobis, Zakł. Chem. (108)
Tomaszowska Fabr. Sztucz. Jedw.
(30)
Tschakert i Ska, Fabr. Wyr. Gum.
(94)

Unida Sp. Akc. (68)
Union, Sp. Akc. (64)

Wander Dr. Sp. Akc. (45)
Wanilina Pierwsza Wytwórnia (54)
Wargum, Sp. Akc. (88)

Winnica Zakłady Chemiczne (35)
Wola Krzysztoporska Sp. Akc. (34)
Wolbrom, Fabr. Wyr. Gum. (87)
Wysoka, Sp. Akc. (104)

Zawadzki i Ska, Fabr. Chem. (109)
Zawodzie, Fabr. Farb (80)
Zeumer Dr. Fabr. Chem. (107)
Zjedn. Fabr. Związków Azotowych
(10)
Zjednoczenie Fabr. Superfosfato-
wych (3)

Zjedn. Sprzedaży Kwasu Siarko-
wego (6)
Zjednoczone Zakł. Mat. Wybuchow.
i Azotu (18)
Związek Koksowni (33)
Związek Polskich Olejarni (66)
Związek Przemysłu Perfumeryjne-
go (55)
Związek Przemysłowców w Krako-
wie (56)
Związek Przemysłu Mydlarskiego
(72)

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZKU PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO R. P.

ZA ROK 1938

SPRAWOZDANIE OGÓLNE

Rok 1938 jest okresem, w którym w gospodarce światowej wyraźniej niż kiedykolwiek zaznaczył się prymat zagadnień politycznych w stosunku do zagadnień gospodarczych. W pierwszych dwóch miesiącach wydawało się, że między państwowa współpraca ekonomiczna, w oparciu o pierwszy od wielu lat konkretny i wszechstronny plan, zawarty w raporcie b. premiera belgijskiego Van Zeelanda, ożywi się i doprowadzi do stopniowego wyrównania ciśnień wewnętrznych w poszczególnych gospodarstwach narodowych. Jednakże wypadki polityczne, których początkiem było przyłączenie Austrii do Rzeszy Niemieckiej, a punktem kulminacyjnym wydarzenia wrześniowe — bardzo szybko odsunęły na daleki plan sprawy gospodarcze i przyczyniły się do dalszego skomplikowania światowej sytuacji ekonomicznej.

Do wszystkich dotychczasowych czynników, ujemnie wpływających na położenie gospodarstwa światowego jak: autarkia programowa, polityka salda bilansu handlowego i związana z nią polityka bilateralizmu w stosunkach handlowych, ograniczenia dewizowe, brak ruchu kapitałów średnio i długoterminowych i t. d. — przyłączyły się nowe jeszcze, w postaci gospodarczo jałowych wydatków mobilizacyjnych, zwiększenia obciążeń na dalsze, nadprogramowe niejako, zbrojenia. Obok tych bezpośrednich skutków, o wiele wydatniejszą rolę odgrywają czynniki psychiczne — w postaci zupełnego braku wiary w trwałość stosunków i zniechęcenia do długofalowych działań gospodarczych o szerszej skali.

Najbardziej charakterystyczne wskaźniki położenia gospodarczego świata, którymi są wskaźnik ilości dóbr wymienionych pomiędzy poszczególnymi państwami oraz wskaźnik cen światowych, wykazują regresję: pierwszy z 97,2 do 86,6, drugi z 47,5 do 46,0 (rok 1929 = 100).

Na tle tych uwag trudno jest zatem nakreślić jakikolwiek czysto gospodarczy aspekt położenia światowego, ani też określić w którym miejscu cyklu koniunkturalnego znalazło się gospodarstwo światowe w roku 1938.

W przeciwstawieniu do tego obrazu — położenie gospodarstwa polskiego może być scharakteryzowane wiele bardziej optymistycznie. Rok 1938 przyniósł nam odzyskanie starej ziemi polskiej — Śląska Zaolziańskiego. Obok zaspokojenia naszych dążeń i ambicji narodowych — odzyskanie Śląska wniosło do gospodarstwa polskiego wielki wkład w postaci 50% -wego zwiększenia naszej produkcji hutniczej, 30% -go zwiększenia wydobywania węgla oraz zwiększenie naszej produkcji metalowej i chemicznej.

Niezależnie jednak od sukcesów politycznych, gospodarstwo polskie osiągnęło pokaźne zdobycze w postaci ogólnego ożywienia opierającego się na wzroście produkcji i zbytu. Wskaźnik produkcji przemysłowej, który w roku 1937 wynosił 110,7 przez cały rok 1938 pozostawał na wyższym poziomie, osiągał (w marcu) 122,7, a utrzymując się w ostatnich miesiącach roku na poziomie około 120. Bliższe zanalizowanie wskaźnika wytwórczości wykazuje stosunkowo słabszy

wzrost produkcji dóbr spożywczych, znaczne natomiast zwiększenie produkcji dóbr wytwórczych. Fakt ten uznać należy za pozytywny, aczkolwiek bowiem nie wskazuje on na trwalsze umocnienie rynku konsumpcyjnego, to jednakże zdradza koniunkturę pozwalającą na inwestycje, których działanie w niedoinwestowanym gospodarstwie polskim może być porównane z działaniem koła rozpędowego. Fakt ten również w pewnych granicach odrywa nas od nerwowej i stosunkowo niskiej koniunktury światowej. Mniej zadawalający jest obraz koniunktury rolniczej; znaczny spadek cen zbóż, nieskompensowany dostatecznie wzrostem cen artykułów hodowlanych — zawążył na zdolności konsumpcyjnej i kredytowej rolnictwa.

Polskie finanse publiczne, mimo znacznych i narastających obciążeń, przedstawiają się pomyślnie. Złożony w końcu roku dziesięcioletni plan inwestycyjny przewiduje znaczne zaangażowanie funduszy publicznych w inwestycje publicznej użyteczności i jest korelatem tego pomyślnego stanu rzeczy. Przedwcześnie byłoby wprowadzić prorokować rezultaty tego planu, ale efekt psychiczny równoważonego i dostosowanego do naszych możliwości projektu musi być oceniany dodatnio.

Na tle tych pomyślnych zjawisk niepokojąca jest sprawa bilansu naszej wymiany z zagranicą.

Odpowiednie cyfry przedstawiają się następująco:

	1937	1938
Przywóz	1.254.298 tys. zł.	1.300.446 tys. zł.
Wywóz	1.195.488 „	1.184.766 „
Saldo	— 58.810 tys. zł.	— 115.680 tys. zł.

Niekorzystny jest fakt zmniejszania się wywozu. O ile w roku 1937 odczuwać się dawały trudności w znalezieniu materiału eksportowego, wywołane nieurodzeniem i zatrudnieniem przemysłu na cele rynku wewnętrznego, o tyle w roku 1938 powróciły wzmożoną falą trudności zbytu, wywołane poziomem cen na rynkach zbytu i zaostreniem restrykcji przywozowych w wielu krajach. Nadto struktura naszego wywozu zarówno pod względem geograficznym, jak i co do stopnia obróbienia wywożonych towarów doznała pogorszenia.

Pod naciskiem bilansu handlowego położenie naszej instytucji emisyjnej było raczej defensywne, jednakowoż defensywę tę uznać można za udaną przy zapasie złota wynoszącym 445 milionów złotych na 31.XII.1938; zysk na zapasie złota (w stosunku do stanu z końca roku 1937 — 10 milionów złotych) może być w politycznych i gospodarczych warunkach roku 1938 uznany za sukces.

Ilość bezrobotnych kształtowała się w ostatnich latach następująco (na koniec grudnia):

1936	1937	1938
466.004	470.009	456.286

Jednakowoż mniej więcej poziom zarejestrowanych bezrobotnych zdaje się wskazywać, że wzrost aktywności gospodarczej jest w stanie pochłaniać przyrost rąk roboczych, wynikający z naszej dynamiki ludnościowej, natomiast zagadnienie zmniejszenia bezrobocia nie znalazło jeszcze rozwiązania. Pod tym zresztą względem Polska nie stanowi wyjątku, a milionowe rzesze bezrobotnych we wszystkich niemal krajach, z Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi na czele, stale ciążą nad rynkiem pracy, nawet w okresie najlepszej koniunktury. Bardziej pocieszające jest zjawisko dalszego wzrostu poziomu płac realnych robotników przemysłowych. Odpowiedni wskaźnik wykazuje poziom około 140 (w roku 1937 — 133,7).

Położenie przemysłu chemicznego w Polsce w roku 1938 może być ogólnie scharakteryzowane jako dość pomyślne. Przemysł ten w latach 1931 — 1935, kiedy inne działy naszej wytwórczości przeżywały ciężką depresję, wykazał nie tylko dużą odporność, ale nawet rozwijał swą produkcję i inwestował się. Zjawisko to winno być przypisane tendencji charakteryzującej wszystkie poczynania polskiego przemysłu chemicznego, a polegającej na najszerszym dostosowaniu się do wszystkich potrzeb gospodarstwa polskiego. Żaden inny bodaj dział wytwórczości nie jest tak funkcjonalnie związany z resztą produkcji, tak — w pewnym sensie — pozbawiony samodzielnych, egocentrycznych dążeń, jak właśnie wytwórczość chemiczna. Fakt ten zresztą tłumaczyć należy zarówno samym charakterem produkcji o typie konsumpcyjnym, jak i okolicznością,

że przemysł chemiczny rozwinął się już w ramach zjednoczonego gospodarstwa polskiego, nieobciążony inwestycjami nieprzystosowanymi do potrzeb tego gospodarstwa.

W tych warunkach fakt, że po raz drugi wskaźnik przepracowanych robotniko-godzin, będący wykładnikiem zatrudnienia przemysłu, a wynoszący w roku 1938 dla przemysłu chemicznego 143,4 (1937 — 132,8), został prze-

ścignięty przez wskaźniki przemysłu elektro-technicznego i papierniczego i nie stanowi już rażącego swą wysokością wyjątku — nie może być w żadnej mierze oceniany jako odwrót ze zdobytego poziomu.

Bilans han- Bilans przywozu i wywozu pro-
dłowy prze- duktów chemicznych za lata 1937
mysłu che- i 1938 przedstawiał się następu-
micznego. jąco:

Wyszczególnienie	W tysiącach złotych		W tysiącach złotych	
	1 9 3 7		1 9 3 8	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
Pierwiastki, zasady, kwasy i ich sole	12.651	16.435	12.866	12.401
Środki farmaceutyczne, opatrunkowe, lekarstwa	7.550	234	9 457	456
Barwniki syntetyczne i produkty pośrednie, służące do ich wyrobu	9.853	93	10.413	165
Wyciągi, przetwory farb, farby mineralne, atramenty, lakiery, garbniki	12.185	5.236	13.520	4.450
Olejki eteryczne, esencje, sztuczne przetwory aroma- tyczne, perfumy, kosmetyka	5 548	33	5.711	28
Materiały wybuchowe i środki zapalcze	635	534	196	405
Mydła, przetwory z tłuszczów i wosku	445	45	426	20
Kleje, żelatyna, kity	1.073	995	1.330	1.569
Nawozy	10.751	11.065	13.291	12.453
Chemiczne przetwory osobno niewymienione	6.612	109	7.295	296
	67.303	34.779	74.505	32.243
Włókna sztuczne	5.405	1.197	1.977	501
Kauczuk, jego surogaty i wyroby z kauczuku	22.884	1.586	22.971	743
Drewno farbiarskie, garbarskie, żywice	5.681	273	5.235	179
Surowce mineralne, używane w przemyśle chemicznym	4.930	23	5.538	8
Produkty węglowod. pochodne	2.118	11.851	1.244	12.250
Węgiel drzewny i węgiel aktywny	203	362	210	348
Cerata i linoleum	863	536	959	397
Tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego (nie spożywcze)	17.832	26	11.851	13
Oleje pochodzenia roślinnego	1.116	2	885	16
Nasiona oleiste *)	18.316	3.985	18.225	4 212
Makuchy	4.020	1.753	2.455	4.590
	83.368	21.598	71.550	23.257
	150 671	56 377	146.055	55.500

*) Obrót nasion oleistych zamieszczony został w niniejszym zestawieniu dla zobrazowania bilansu handlowego tłuszczowego w ramach przemysłu chemicznego.

Po wydatnym wzroście w dwóch poprzednich latach ogólny przywóz wszystkich objętych zestawieniem artykułów wykazuje w 1938 r., w porównaniu z r. 1937, nieznaczny spadek (o ok. 3%). Następująca tablica ilustruje dynamikę przywozu surowców dla przemysłu chemicznego, półproduktów i wyrobów gotowych od r. 1929 — okresu największego obrotu chemikaliami z zagranicą:

1929 — 420 mil. zł.	1934 — 115 mil. zł.
1930 — 314 „ „	1935 — 104 „ „
1931 — 193 „ „	1936 — 122 „ „
1932 — 144 „ „	1937 — 151 „ „
1933 — 132 „ „	1938 — 146 „ „

Zmniejszenie przywozu w 1938 r. spowodowane było gwałtownym spadkiem importu w paru zaledwie grupach towarów, zwłaszcza w

grupie tłuszczów i olejów pochodzenia zwierzęcego, oraz włókien sztucznych, podczas gdy pozostałe grupy wykazują bądź to zwiększenie bądź też niewielki spadek.

Analizując poszczególne pozycje po stronie przywozu stwierdzamy fakt dalszego, występującego od kilku lat, powiększenia importu żużli Thomasa o ok. 800 tys. zł. i fosforytów o ponad 1750 tys. zł. Znacznie, bo blisko o 2 mil. zł., wzmożł się przywóz środków farmaceutycznych. Zaciążył tu przede wszystkim większy niż w latach ubiegłych wwóz gotowych specyfików zagranicznych, przeważnie z Niemiec.

Zaznaczył się wzrost przywozu następujących artykułów: rtęć o 191 tys. zł., siarka — o 185 tys. zł., antymon — o 259 tys. zł., siarczany magnezu — o 58 tys. zł., kwas szczawowy — o 170 tys. zł., kwas cytrynowy i jego sole — o 206 tys. zł.; zmalał przywóz fosforu o 60 tys. zł., siarczku i wodorosiarczku sodu — o 73 tys. zł., wodorosiarczynów sodu i potasu i ich formalinowych połączeń — o 129 tys. zł., węglanu potasu — o 57 tys. zł.

Import barwników i półproduktów organicznych zwiększył się o ok. 560 tys. zł., na korzyść zwłaszcza Niemiec.

Dość wydatny wzrost wykazuje przywóz ekstraktów garbarskich; lekkie zwiększenie importu wystąpiło w pozycjach farb i lakierów.

W zakresie przemysłu perfumeryjnego i kosmetycznego notujemy zwiększenie przywozu o ok. 200 tys. zł.; wzrost przywozu w tej grupie zarysował się mniej więcej we wszystkich pozycjach i był rozłożony równomiernie.

W roku sprawozdawczym miał miejsce znacznie mniejszy niż w r. ub. przywóz włókien sztucznych: w r. 1937 — 5.405 tys. zł., w r. 1938 — 1.977 tys. zł.

W przemyśle tłuszczowym, przy utrzymaniu się bez zmian wysokości importu olejów pochodzenia roślinnego, gwałtownie skurczył się przywóz tłuszczów i olejów zwierzęcych. Spadek ilościowy wyniósł ok. 5.000 ton, wartościowy ponad 6 mil. zł. Na tak wydatny spadek wartości importu wpłynęły obniżki cen produktów tłuszczowych na rynku międzynarodowym. Nie wysokie stosunkowo skurczenie przywozu wykazują makuchy z 4.020 tys. zł. w 1937 r. na 2.455 tys. zł. w 1938 r.

Z produktów węglopochodnych przywieziono w roku sprawozdawczym znacznie mniejsze niż w 1937 ilości benzolu oczyszczonego (o ok. 350 tys. zł.) i produktów destylacji smoły węglowej (o ok. 220 tys. zł.).

Grupa „Surowce mineralne” wykazuje dalszy wzrost o ponad 550 tys. zł. Przywóz szeregu minerałów, używanych w przemyśle chemicznym, przedstawiał się w 1938 r. następująco: grafit — 480 tys. zł. (zwyżka o 33 tys. zł.), azbest — 1229 tys. zł. (zwyżka o 350 tys. zł.), magnezyt i talk — 1263 tys. zł. (spadek o 40 tys. zł.).

Poważnie spadł przywóz piryków i wypałów pirykowych, z uwagi na szerokie stosowanie krajowych markazytów. Przywóz tych artykułów w latach 1937 i 1938 kształtował się następująco: piryty 756 i 248 tys. zł., wypały pirytowe 1614 i 1446 tys. zł.

Strona eksportowa bilansu handlowego omówiona jest niżej.

Sprawy eksportowe.

Wartość wywozu produktów chemicznych w r. 1938, uwidoczniła się w tablicy bilansu handlowego przemysłu chemicznego, wyraża się cyfrą 55.500 tysięcy złotych. Od tej liczby jednak należy odjąć wywóz nasion oleistych — wartości 4.212 tysięcy złotych, dodając natomiast wartość wywozu stopów żelaznych, żelazochromu, żelazokrzemu i stopów wieloskładnikowych — 480.000 zł. Po dokonaniu obliczeń, otrzymujemy ostateczną wartość wywozu produktów chemicznych — 51.768 tys. zł. W porównaniu zatem z r. 1937 wartość wywozu zmniejszyła się o 1.019 tys. zł., czyli o niecałe 2%. Ponieważ jednak w r. 1938 zmniejszyła się również globalna cyfra polskiego wywozu, udział wywozu produktów chemicznych, stanowiący 4,4% ogólnej wartości eksportu z Polski, utrzymał się na poziomie roku ubiegłego.

Wynik ten należy uznać za pomyślny, jeśli się weźmie pod uwagę, że na ogół biorąc koniunktura światowa na rynku chemikaliów kształtowała się w r. 1938 niekorzystnie dla naszego wywozu, co znalazło swój wyraz w poważnej obniżce cen eksportowych wielu produktów chemicznych. I tak np. przeciętna cena wywozowa 1 tony bieli cynkowej spadła w r. 1938, w porównaniu z rokiem poprzednim, z 600 zł. do 445 zł. za 1 tonę, przędzy jedwabiu sztucznego z 6.000 zł. do 4.850 zł.

za 1 tonę, spadły znacznie ceny eksportowe żelazokrzemu, terpentyny, smoły drzewnej i wielu innych artykułów. W tych warunkach spadek wartości wywozu produktów chemicznych zaledwie o 2% możliwy był tylko dzięki temu, że spadek cen zrekompensowany został w wielu pozycjach wywozowych przez zwiększenie się volumenu wywozu.

Szerzące się w całym świecie tendencje autarkiczne oraz idące z nimi w parze środki protekcjonizmu celnego i ograniczenia dewizowe, zaznaczyły się szczególnie ostro w dziedzinie ochrony przez poszczególne kraje własnych przemysłów chemicznych. Z drugiej znów strony eksporter polski, wywożąc produkty chemiczne na rynki wolnodewizowe, liberalne pod względem przywozu, musi walczyć z konkurencją krajów, posiadających przemysły chemiczne większe od naszego kilka czy nawet kilkanaście razy oraz dysponujących oddawna rozgałęzionymi stosunkami handlowymi na całym świecie.

W r. 1938 szczególnie ostro dała się odczuć w zakresie chemikaliów konkurencja Stanów Zjednoczonych w krajach Ameryki Południowej i Środkowej, dalej wzrost ekspansji na większości rynków wywozu niemieckiego i belgijskiego. Coraz poważniejsze również wysiłki eksportowe zaczyna robić Anglia, zmuszona do tego stale rosnącym ujemnym saldem bilansu handlowego.

Przechodząc do bliższej analizy wywozu produktów chemicznych w r. 1938 należy stwierdzić, że w eksporcie pojawił się szereg nowych artykułów, które w roku poprzednim praktycznie nie były wywożone. Wymienić tu należy przede wszystkim: alkohol metylowy, róg sztuczny (kalolit), papier wiskozowy (tomofan), morfinę, eter etylowy i szereg innych. Nie są to duże pozycje, w każdym jednak razie świadczą o tym, że przemysł chemiczny rozszerza stale wachlarz wywożonych produktów.

W roku sprawozdawczym poważnie wzrosła wartość wywozu następujących artykułów: benzolu surowego i oczyszczonego o 900 tys. zł., superfosfatów o 408 tys. zł., klejów roślinnych o 240 tys. zł., maki kostnej i rogowej o ok. 190 tys. zł., olejów ciężkich z węgla kamiennego o 120 tys. zł., chlorku amonu o 100 tys. zł., węgla drzewnego o 95 tys. zł., siarczanu miedzi o 79 tys. zł., wyrobów farmaceut.

o 68 tys. zł., barwników o 62 tys. zł. Na podkreślenie zasługuje z górą dwukrotne zwiększenie się wartości wywozu kleju kostnego (o 327 tys. zł.), oraz czterokrotne saletru (o 1.704 tys. zł.).

Spadek wywozu siarczanu amonu o 3.633 tys. zł. tłumaczy się tym, że w r. 1937 wykorzystany został przez polskich eksporterów zaległy, przysługujący nam na mocy umowy z Międzynarodowym Syndykatem kontyngent i dlatego cyfry wywozu z r. 1937 były wyjątkowo wysokie.

Wartość wywozu bieli cynkowej spadła w r. 1938 o 827 tys. zł. na skutek znacznej obniżki cen cynku na giełdach światowych, mimo że ilościowo wywóz był większy od zeszłorocznego. Poza tym z artykułów, których wartość wywozu zmniejszyła się w stosunku do r. 1937 należy wymienić: sole potasowe, sodę, przędzę jedwabiu sztucznego, smoły węglowe i drzewne, karbid, naftalin i siarczan sodu. Spadek wywozu w wielu wypadkach tłumaczy się wzrostem zapotrzebowania rynku krajowego.

Szczególne żywa była w r. 1938 działalność Sekcji Eksportowej Związku, pracującej nadal pod przewodnictwem p. Inż. F. Wiśliciego.

Oddawna projektowana wycieczka, mająca na celu nawiązanie osobistych kontaktów pomiędzy polskim a szwedzkim przemysłem chemicznym, doszła do skutku w drugiej połowie lipca 1938 r. Ze strony polskiej w wycieczce, zorganizowanej przez Związek Przemysłu Chemicznego, wziął udział szereg osób, reprezentujących różne gałęzie wytwórczości chemicznej. Szwecja, aczkolwiek słabo zaludniona, odznacza się wysokim poziomem konsumpcji na głowę ludności; jest więc bardzo ważnym rynkiem zbytu. Wartość importu produktów chemicznych wynosi ok. 200 milionów złotych rocznie. Eksport z Polski pokrywa chemiczne zapotrzebowanie Szwecji zaledwie w 2 do 3%. Bliższe zetknięcie się wycieczki ze sferami handlowymi i przemysłowcami chemicznymi Szwecji pozwoliło stwierdzić, iż istnieją realne możliwości powiększenia naszego wywozu na solidny i chłonny rynek szwedzki.

W dn. 5 grudnia 1938 r. odbyło się plenarne posiedzenie Sekcji Eksportowej Związku przy udziale ok. 60 przemysłowców chemicznych oraz zaproszonych gości. Zgromadzenie

zaleciło m. in. przedsiębiorstwom chemicznym szczególne zainteresowanie się wzmożeniem, względnie zwiększeniem wywozu na rynki Europy Połudn. Wschodniej, które nie mając na ogół odpowiednio rozwiniętych własnych przemysłów chemicznych, winny być naturalnymi rynkami zbytu dla wytworów polskiego przemysłu chemicznego.

W sierpniu i we wrześniu 1938 r. Związek przeprowadził szczegółowe badania w sprawie możliwości zwiększenia wywozu produktów chemicznych — dochodząc do wniosku, iż możliwości te, aczkolwiek nie zbyt wielkie, jednak istnieją. Rezultaty tych badań i wypływające z nich wnioski i dezyderaty, dotyczące stworzenia dla wywozu chemikaliów jaknajkorzystniejszych warunków rozwoju, przedstawione zostały przez Związek Panu Ministrowi Przemysłu i Handlu. Należy podkreślić, iż większość tych postulatów załatwiona została pozytywnie przez czynniki rządowe.

Jeżeli chodzi o sprawy traktatowe, to wzorem lat ubiegłych, Związek uważnie śledził przebieg rokowań o umowy handlowe i w stosownym czasie gromadził postulaty eksportowe, zbierane w drodze pism okólnych, ogłaszając równocześnie w „Wiadomościach Przemysłu Chemicznego” odpowiednie wzmianki.

Działalność informacyjno-badawcza Związku prowadzona była zarówno w kierunku informowania przedsiębiorstw chemicznych o możliwościach zbytu istniejących zagranicą, jak i w kierunku udzielania wiadomości importerom zagranicznym o naszych możliwościach wywozowych. Jednym słowem polegała ona na współdziałaniu w nawiązywaniu kontaktów handlowych między polskim przemysłem chemicznym a zagranicznymi importerni. W pracy tej Związek współpracował owoenie z Państwowym Instytutem Eksportowym, polskimi placówkami zagranicznymi, Radą Handlu Zagranicznego, Izbami Przemysłowo-Handlowymi i Izbami Polsko-Zagranicznymi.

Niezależnie od normalnych informacji udzielanych zainteresowanym i wysyłania „Informatora Eksportowego Polskiego Przemysłu Chemicznego”, Związek współdziałał z Państwowym Instytutem Eksportowym przy wydawaniu numeru „Poland's Export Goods”, poświęconego przemysłowi chemicznemu (na-

kład 20.000 egz.), oraz poparł wydanie przez miesięcznik „Polski Eksport” specjalnego numeru, obrazującego możliwości wywozowe polskiego przemysłu chemicznego.

Duże znaczenie propagandowo-handlowe miały wystawy towarów polskich, organizowane przez Państwowy Instytut Eksportowy w Montrealu — w Kanadzie, oraz w Ameryce Połudn.: w Rio de Janeiro, w Montevideo i w Assuncion. W wystawach tych wzięło udział kilkadziesiąt przedsiębiorstw chemicznych, co świadczy o dużym zainteresowaniu się eksportem polskiego przemysłu chemicznego.

Rozszerzeniu uległa też w roku sprawozdawczym działalność informacyjno-prasowa Związku w zakresie eksportu. Oprócz rozsyłanych do zainteresowanych instytucji zestawień miesięcznych, dotyczących wywozu produktów chemicznych, należy tu wymienić sprawozdania kwartalne z sytuacji eksportowej zamieszczane w „Polsce Gospodarczej”, stałą rubrykę „Informacje eksportowe” w „Wiadomościach Przemysłu Chemicznego”, liczne artykuły i komunikaty dostarczane agencjom prasowym, a zamieszczane w prasie codziennej, wreszcie szereg komunikatów radiowych.

W zakresie spraw eksportowych Związek wykonywał niektóre czynności poruczone, mianowicie wydawał nadal zaświadczenia na zwrot ceł przy wywozie kilku produktów chemicznych zagranicę.

Następująca tablica przedstawia wywóz produktów chemicznych, korzystających ze zwrotu ceł:

Wyszczególnienie	1 9 3 7		1 9 3 8	
	kg.	zł. *)	kg.	zł. *)
Biel cynkowa . . .	8.005.449	4.505.855	9.077.517	3.822.696
Litopony	199.770	80.691	62.950	23.377
Chloran potasu . .	303.548	227.401	291.205	244.273
Potaż żrący . . .	364.805	195.592	190.388	111.773
Jedwab sztuczny .	196.957	1.180.129	96.338	480.793
Cerata	200.520	454.184	122.387	273.029
	9.271.049	6.643.852	9.840.785	4.955.941

*) wartość loco fabryka.

Ponadto ze zwrotu cła korzystają materiały wybuchowe i środki zapalcze.

Związek wydawał nadal „zgłoszenia wywozowe”, oraz przeprowadzał kontrolę rozrachunków dewizowych na zlecenie Komisji Obrotu Towarowego i Polskiego Instytutu

Rozrachunkowego. Działalność ta, wyrażająca się w wystawieniu z górą 10.000 zgłoszeń i skontrolowaniu odpowiedniej ilości transakcji — jest poważnym obciążeniem aparatu biurowego. Związek prowadzi ją bez pobierania opłat — w interesie zrzeszonych przedsiębiorstw i wywozu chemicznego.

Współpraca Związku ze wszystkimi instytucjami, zajmującymi się popieraniem wywozu i administracją spraw związanych z eksportem, była w roku sprawozdawczym bardzo ożywiona, harmonijna i owocna.

Sprawy przywozowe.

Rok 1938 nie przyniósł poważniejszych zmian w zakresie spraw przywozowych. Przywóz towarów do Polski odbywał się nadal bądź w ramach kontyngentów umownych z rozmaitymi krajami, bądź też kontyngentów autonomicznych, uruchamianych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu celem zaspakajania potrzeb surowcowych przemysłu. Związek Przemysłu Chemicznego współpracował nadal z Komitetem Przywozowym przy rozdziale między importerów kontyngentów przywozowych na artykuły chemiczne.

Istniejąca już w 1937 r. tendencja wiązania importu niektórych artykułów o charakterze surowcowym z zakupem analogicznych lub pokrewnych artykułów krajowych, stosowana była w coraz większym zakresie, obejmując oprócz kaolinu, sadzy i szpatu ciężkiego również przywóz kazeiny do produkcji mas plastycznych i przywóz kauczuku.

Na specjalną uwagę zasługuje bardzo celowy w naszych warunkach system autonomicznych zniżek celnych, ogłaszanych dwa razy w roku na niewyrabiane w kraju, bądź wytwarzane w niewystarczających ilościach półprodukty przemysłowe, materiały pomocnicze i środki produkcji. W wielu wypadkach z powodu rozpoczęcia, czy też zwiększenia produkcji danego artykułu w kraju, Związek występował o skreślenie odnośnych zniżek autonomicznych; ogłoszono natomiast cały szereg nowych zniżek celnych na artykuły konsumowane przez przemysł chemiczny, a nie wytwarzane w kraju.

Sprawy traktatowe.

Zmiany polityczne, które nastąpiły w Europie w roku 1938 nie mogły oczywiście pozostać bez wpływu na ukształtowanie się stosunków polityczno-handlowych. Powiększenie teryto-

rium Rzeszy Niemieckiej przez przyłączenie Austrii i t. zw. krajów sudeckich wywołało konieczność odpowiednich zmian w polskich układach handlowych, równocześnie zmienione warunki konkurencji w handlu międzynarodowym zmusiły do odpowiedniego przystosowania polityki traktatowej.

Przystępując do kolejnego omówienia zmian zaszłych na tym odcinku — rozpocząć należy od rewizji układów z *Niemcami*.

W dniu 1 lipca 1938 podpisany został komplet układów, zmieniających stosunki handlowe z Rzeszą po przyłączeniu Austrii. Układy podzielić można na cztery zasadnicze grupy:

a) Umowa gospodarcza ogólna, przyznająca obustronnie klauzulę największego uprzywilejowania oraz szereg zniżek w polskiej taryfie celnej, które z nielicznymi wyjątkami są powtórzeniem zniżek austriackich. Umowa zawarta została z terminem do 28 lutego 1941 i możliwością przedłużenia na dalsze okresy roczne.

b) Układ towarowy ustalający kontyngenty obustronne i plafon wymiany.

c) Układ płatniczy, który nie przyniósł żadnych istotniejszych zmian w dotychczasowym systemie rozrachunku polsko-niemieckiego i wreszcie

d) Komplet układów dotyczących warunków dostawy ważniejszych artykułów wywozu polskiego jak: drewno, węgiel, spirytus, trzoda chlewna, jaja, masło i drób.

Przez zawarcie układów tych wygasły wszelkie umowy i porozumienia zawarte z dawną Austrią. Podczas kolejnej trzymiesięcznej sesji Komisji mieszanej polsko-niemieckiej w listopadzie 1938 podjęte zostały rozmowy o dalsze przystosowanie układów polsko-niemieckich do zmian terytorialnych, które nastąpiły w październiku roku ubiegłego. Rozmowy te do końca roku nie były ukończone.

Niezależnie od tych układów podpisane zostało w dniu 30 września porozumienie w sprawie dostaw inwestycyjnych do Polski na warunkach kredytowych. Dystrybucją kredytów zajmują się polskie czynniki rządowe i Bank Gospodarstwa Krajowego. Spłata zobowiązań kredytowych następować będzie przez stopniowe uruchamianie wywozu produktów rolnych.

Następnie z kolei omówić należy stosunki handlowe z *Czechosłowacją*. Przyłączenie Śląska oraz zmiana potencjału gospodarczego Czechosłowacji wymagały natychmiastowego podjęcia rozmów o załatwienie niecierpiących zwłoki zagadnień. Rokowania podjęte zostały w połowie października, przy równoczesnym prowizorycznym uregulowaniu stosunków pomiędzy Śląskiem Zaolziańskim a Czechosłowacją za pomocą prowizorium nazywanego potocznie „umową generalską”. Rokowania w Pradze doprowadziły do znegocjowania układu płatniczego, wprowadzającego w stosunkach polsko - czechosłowackich pełny rozrachunek, zamiast dotychczasowej płatności dewizami. Rokowania o ramy obrotów towarów nie były do końca roku zakończone.

W dniu 28 listopada 1938 r. podjęte zostały nawiązane już poprzednio (w lipcu) rokowania o zawarcie układu handlowego z *Litwą*. Rokowania te zakończone zostały podpisaniem dn. 22 grudnia umowy handlowej. Przewidziany jest wywóz na Litwę produktów hutniczych, metalowych i wyrobów przemysłu włókienniczego oraz przywóz siemienia lnianego, skór, kostki brukowej, celulozy, złomu i ryb.

Stosunki płatnicze oparte są na wolnym obrocie dewizowym.

W grudniu roku ubiegłego podjęte zostały rozmowy o zawarcie układu handlowego z *Z. S. R. R.* na szerszej płaszczyźnie.

W dniu 11 marca 1938 podpisany został protokół dodatkowy do konwencji handlowej z *Grecją* oraz układ kontyngentowo - płatniczy. Na mocy tych umów przewidziane zostało znaczne rozszerzenie wzajemnych obrotów. Protokół przewidywał m. innymi ułatwienia celne i akcyzowe dla cukru, dykt i bydła rogatego, wzamian za zniżki na rodzynki i figi. Zakup tytoniu w Grecji objęty został układem.

Stosunki handlowe z *Japonią* doznały nowego bilateralnego uregulowania w drodze zawartego w lipcu 1938 r. układu kompensacyjnego, przewidującego wymianę ujętą w określone z obu stron grupy towarów.

Rozwiązaniu natomiast uległ stosunek umowny dotyczący obrotów z *Palestyną*. Dotychczasowa umowa z Jewish Agency wygasła z dniem 9 sierpnia 1938 i nie została odno-

wiona, obroty zaś regulowane są jednostronnie.

Do faktów, które w bardziej istotny sposób zmieniają strukturę sieci nowych umów handlowych, dodać należy podpisanie traktatów handlowych z *Argentyną* (w dniu 31 sierpnia 1938) i *Urugwajem* (w dn. 19 września 1938).

Oba te traktaty zawierają klasyczne postanowienia traktatu handlowego, obejmujące w pierwszym rzędzie pełną wzajemną klauzulę największego uprzywilejowania. Stanowią one podstawę do ewentualnej dalszej rozbudowy naszych stosunków umownych z obu krajami w zakresie stosunków płatniczych i kontyngentowych.

Streściwszy umowy, które wprowadzają nowy układ stosunków handlowych, należy z kolei przejść do umów i rokowań, których treścią jest periodyczna nowelizacja obowiązujących postanowień.

W dniu 22 lutego 1938 r. podpisany został znowelizowany układ o obrocie towarowym z *Włochami*, w wyniku posiedzenia Komisji rządowych polskiej i włoskiej. Plafon wymiany pomiędzy obu krajami został podniesiony.

Komisje Rządowe polska i francuska zebrały się czterokrotnie w ciągu roku 1938 celem rewizji obowiązujących list kontyngentowych. Obroty z *Francją* w obecnym układzie uzależnione są od wysokości eksportu polskiego do Francji. Eksport ten w wyniku poważnego spadku poziomu cen na rynku francuskim stale zmniejszał się — co w rezultacie doprowadziło do poważnego skurczenia się obrotów. Z końcem roku podjęte zostały rozmowy dotyczące ewentualnego zawarcia dodatkowych umów mających na celu powiększenie wymiany.

Również ze *Szwajcarią* przeprowadzone zostały w połowie stycznia rozmowy na terenie Komisji rządowych, w których wyniku do układu kontyngentowego wprowadzone zostały odpowiednie korektury.

Z *Rumunią* stosunki handlowe nadal regulowane są na dotychczasowych zasadach i nadzorowane przez komisje rządowe, które w roku sprawozdawczym zbierały się dwukrotnie.

W maju odbyły się rokowania polsko-węgierskie; w ich wyniku podpisany został układ towarowy z *Węgrami* na okres do 30 czerwca 1939. Układ płatniczy przedłużony został bez

zmian na rok. Podpisany został również protokół celny zawierający obustronne ustępstwa w zakresie celnym, dotyczące przywozu niektórych owoców i wywozu nasion buraczanych i maszyn włókienniczych.

Układy kontyngentowe z *Danią, Szwecją, Łotwą i Estonią* prolongowane zostały bez znaczących zmian.

Stosunki traktatowe z *W. Brytanią i Stanami Zjednoczonymi A. P.* nie doznały zmian w roku 1938.

Przeglądając powyższe streszczenie podkreślić należy, że obok omówionych ważniejszych zmian w polskiej polityce traktatowej — stosunki układały się na zasadzie normalnej okresowej rewizji istniejących umów. Komplikacje, wywołane istniejącymi systemami reglamentacji towarowej i dewizowej, powodują konieczność permanentnego czuwania nad obrotami okresowych umów z kontrahentami. W tych warunkach szczególnego znaczenia nabiera aparat konsultacyjny zorganizowanego życia gospodarczego — w postaci Komitetu Traktatowego Rady Handlu Zagranicznego. Związek utrzymuje nieustanny kontakt z Komitetem i Ministerstwem Przemysłu i Handlu, informując się równolegle u swych członków co do defensywnych i ofensywnych postulatów przemysłu chemicznego.

Przedstawiciele Związku uczestniczyli w szeregu rokowań, zarówno w charakterze rzeczoznawców jak i w roli ogólnych przedstawicieli Rady Handlu Zagranicznego.

Sprawy komunikacyjne.

Sytuacja w zakresie przewozów kolejowych w ruchu towarowym kształtowała się w 1938 r. nie tak pomyślnie jak w poprzednich dwóch latach, co wobec utrzymującej się nadal poprawy gospodarczej jest zjawiskiem dość charakterystycznym.

Po wydatnym wzroście przewozów towarowych, zwłaszcza w r. 1937, wystąpiły w roku sprawozdawczym wyraźnie objawy załamania się koniunktury przewozowej; wzrost przewozów wyniósł w r. 1938 zaledwie ok. 4%, przy jednoczesnym spadku wpływów kolei.

Na zmniejszenie wpływów złożyły się przede wszystkim przyznane dla ruchu tranzytowego zniżki taryfowe, mające zapobiec spadkowi tranzytu, oraz konkurencja samochodów ciężarowych, które w coraz większym stopniu zabierają rentowniejsze przewozy, pozosta-

wiając kolei przewóz tanich, masowych towarów, niżej taryfowanych. Okoliczności te spowodowały przystąpienie Ministerstwa Komunikacji do prac, zmierzających do skoordynowania przewozów kolejowych z transportem samochodowym.

Rok 1938 nie przyniósł poprawy w dziedzinie technicznej kolei; zmniejszone dochody przy wzmożeniu wydatków eksploatacyjnych, na skutek wzrostu pracy przewozowej P. K. P. nie pozwoliły na zakup nowego taboru kolejowego, niezbędnego do zaspokojenia stale wzrastających potrzeb kraju.

Wobec braków technicznych i trudności finansowych, jakie przeżywało przedsiębiorstwo P. K. P., coraz częściej wysuwane były przez Ministerstwo Komunikacji zapowiedzi rewizji taryf kolejowych pod hasłem zwiększenia dochodów, które byłyby obracane zarówno na cele inwestycyjne jak i na utrzymanie aparatu przewozowego w należyтым stanie technicznym.

W roku sprawozdawczym Państwowa Rada Komunikacyjna nie przejawiała żywszej działalności. Komitet Taryfowy Rady zwołany był zaledwie parę razy celem rozpatrzenia i zaopiniowania bieżących spraw. Przemysł chemiczny reprezentowany był w Radzie przez pp. Inż. L. Szefera, Inż. S. Trockiego i Inż. T. Zamoyskiego, którzy zostali mianowani przez Pana Ministra Komunikacji członkami Państwowej Rady Komunikacyjnej na okres 1937 — 1940.

Związek pozostawał w ścisłym kontakcie ze stałą Komisją do spraw przewozowych, utworzoną w 1936 r. przy Departamencie Ruchu Ministerstwa Komunikacji. Zadaniem Komisji jest opracowywanie i uzgadnianie okresowych planów przewozowych P. K. P. oraz rozważanie spraw, związanych z usprawnieniem przewozów towarowych.

Sekcja Komunikacyjna Związku zwoływana była w 1938 r. w szczuplejszym gronie dla rozpatrywania wyłącznie spraw specjalnych, dotyczących tylko niektórych gałęzi przemysłu chemicznego lub indywidualnych wniosków fabryk chemicznych; przewodniczący Sekcji, p. Inż. K. Ginsberg, pozostawał w stałym kontakcie z biurem Związku.

Wzorem lat ubiegłych współpraca Związku z Wydziałami Komunikacyjnymi Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie i Central-

nego Związku Przemysłu Polskiego rozwijała się owocnie. W żywym kontakcie pozostawał Związek z Ministerstwem Komunikacji oraz z Ministerstwem Przemysłu i Handlu, współdziałając przy opracowywaniu poszczególnych zagadnień taryfowych.

W sprawach zmian i przekształceń taryfowych lub obniżek stawek przewozowych Związek występował bądź sam — na wniosek zrzeszonych przedsiębiorstw, bądź też popierał podania wnoszone bezpośrednio przez firmy. Zgłaszane przez Związek dezyderaty przemysłu chemicznego spotykały się z życzliwym przyjęciem i były w większości przypadków załatwione pozytywnie. Z ważniejszych zniżek, uzyskanych przez przemysł chemiczny, należy wymienić ulgi taryfowe w przewozach wewnętrznych na węgiel wapnia strącony, albuminę, tlenek magnezu nieoczyszczony, siarczek sodu, bisulfit, siarczan magnezu, niektóre nawozy sztuczne (np. superfosfaty amoniakalne i amoniakalno-potasowe), antracen surowy — oraz w eksporcie na siarczan żelaza, kwas siarkowy dymiący, kwas octowy. Pogłębione zostały również ulgi taryfowe na przewozy barytu do niektórych stacji. Zniesiony został w taryfie eksportowej na biel cynkową uciążliwy dla eksportów kontyngent, od którego osiągnięcia uzależnione było stosowanie ulg przewozowych. Sprolongowane zostały na rok następny taryfy wyjątkowe na smołę węglową destylowaną i preparowaną, pak, naftalen, stearynę i oleinę, glicerynę, klej kostny i skórny oraz na szereg surowców mineralnych, używanych przez przemysł chemiczny.

Ruch cen. Ceny artykułów przemysłowych kształtowały się w roku sprawozdawczym na poziomie niższym, niż w 1937 r. Umiarkowana tendencja spadkowa utrzymywała się w ciągu całego roku; wskaźnik ogólny cen hurtowych obniżył się z 58,1 w grudniu 1937 do 55,0 w tym samym miesiącu r. 1938, czyli o ok. 5%. Silniejszy spadek wystąpił wyłącznie w zakresie cen artykułów uzależnionych od zagranicy.

Zniżkowy ruch cen objął szereg gałęzi przemysłu chemicznego, z których przede wszystkim wymienić należy przemysł kostno-klejo- wy, destylacji drewna, przemysł gumowy oraz tłuszczowy. Ceny większości produktów, opartych na surowcach krajowych, utrzymywały

się w 1938 r. na poziomie niezmienionym, pomimo podrożenia szeregu elementów produkcji, zwłaszcza robocizny. W wyniku przeprowadzonej akcji rządowej dość wydatnie obniżone zostały w roku sprawozdawczym ceny nawozów sztucznych.

Rentowność w przemyśle chemicznym uległa nieznacznej poprawie z wyjątkiem niektórych działów wytwórczości chemicznej jak np. przemysł kostno-klejo- wy, którego sytuacja pogorszyła się w stosunku do roku poprzedniego.

Zagadnienia surowcowe.

Zapoczątkowana w Polsce od kilku lat polityka zaopatrzenia przemysłu w krajowe surowce, zastępujące surowce importowane dotychczas z zagranicy, nabrała w 1938 r. specjalnej wagi i znaczenia. Przede wszystkim oparcie produkcji w jaknajszerszej mierze na surowcach możliwie łatwych do zdobycia, nawet w okresie zatargów międzynarodowych, jest podstawowym postulatem obrony kraju. Poza tym bilans handlowy, który jest dominującym składnikiem naszego bilansu płatniczego, kształtował się w roku sprawozdawczym niekorzystnie, wykazując poważne saldo ujemne. Należy przy tym pamiętać, że surowce i inne środki produkcji stanowią przeszło 70% wartości naszego przywozu z zagranicy, który z coraz większym trudem byliśmy zmuszeni kompensować często deficytowym eksportem.

Nic więc dziwnego, że czynniki rządowe przywiązują coraz większą wagę do akcji zwiększania zakresu stosowania surowców krajowych. Widomym znakiem tego zainteresowania było utworzenie przez Pana Ministra Przemysłu i Handlu Biura Surowcowego, na prawach departamentu, które zajmować się ma całokształtem gospodarki surowcowej Polski.

Sprawa stosowania surowców krajowych, czy też materiałów zastępczych, posiada dużą wagę na terenie przemysłu chemicznego, przywóz bowiem z zagranicy surowców dla tego przemysłu wahał się w kilku ostatnich latach ok. cyfry 60 do 70 milionów złotych rocznie.

Związek Przemysłu Chemicznego — doceniając w całej pełni doniosłość i aktualność zagadnienia surowcowego na odcinku przemysłu chemicznego, zajmował się w roku spra-

wozdawczym szczególnie żywo sprawami surowcowymi, spotykając się w swych poczynaniach z dużym zrozumieniem zrzeszonych przedsiębiorstw.

Wspomnieć tu należy przede wszystkim o rozpoczęciu produkcji na skalę przemysłową sztucznego kauczuku, t. zw. „keru”, który zużywany już jest przez fabryki wyrobów gumowych w pewnym procentowym stosunku do ilości importowanego kauczuku.

Fabryki kwasu siarkowego, pracujące na pirytach, całą swą produkcję oparły w r. 1938 wyłącznie na surowcu krajowym (markazyty z zagłębia kieleckiego), podczas gdy jeszcze w roku poprzedzającym poważny procent piryków zakupywany był zagranicą. Podobnie i fabryki sztucznego rogu w coraz większym stopniu używały do produkcji kazeinę, wytwarzaną w kraju, stosując surowiec zagraniczny do wyższych gatunków mas plastycznych. Niestety, kazeina krajowa, produkowana jest wciąż w niewystarczających ilościach i posiada duże braki pod względem jakości.

Związek, wychodząc z założenia że w większości wypadków specjalnie celowe i korzystne jest skontaktowanie poszczególnych przedsiębiorstw chemicznych, konsumujących pewne surowce z producentami tych surowców — przeprowadził na terenie Związku szereg konferencji, które prawie we wszystkich wypadkach doprowadziły do uzgodnienia stanowiska obu stron, co w konsekwencji przyniosło zwiększenie zużycia krajowych surowców, zamiast importowanych z zagranicy. W ten sposób osiągnięto pomyślne rezultaty w zakresie używania krajowego szpatu ciężkiego i kaolinu. W końcu 1938 r. rozpoczęta została produkcja sadzy gazowej, która jakościowo ma zastępować amerykańskie sadze aktywne; zaczęto wytwarzać szereg produktów pachnących zużywanych przez przemysł

perfumeryjno-kosmetyczny; w zakresie kalfonii osiągnięta została już prawie samowystarczalność.

Przemysł chemiczny pracował również w dalszym ciągu nad wytwarzaniem surowców zastępczych dla innych gałęzi przemysłu. Na szczególne podkreślenie zasługują postępy osiągnięte w zakresie stosowania sztucznych włókien ciętych, zastępujących bawełnę i wełnę w przemyśle włókienniczym. Zbyt sztucznych włókien ciętych w r. 1938 osiągnął liczbę ok. 4.000 ton, co stanowi sześciokrotny wzrost w stosunku do r. 1937. Dzięki przeprowadzonym w roku sprawozdawczym wielomilionowym inwestycjom, zdolność wytwórcza fabryk sztucznych włókien wzrosła do 12.000 ton rocznie. Zanotować również należy silny rozwój produkcji mas plastycznych (wytwarzanych przez 3 fabryki), które w wielu wypadkach z powodzeniem zastępują metale.

Przedmiotem stałego i czynnego zainteresowania Związku było zagadnienie gospodarki odpadkowej, specjalnie aktualne i doniosłe w całokształcie polityki surowcowej. Sprawa racjonalnego gromadzenia odpadków ma szczególne znaczenie dla przemysłu chemicznego, który rozmaitego typu odpadki przerabia bardzo często na wysoko uszlachetnione produkty chemiczne.

Związek współpracował ściśle w tym zakresie z samorządem gospodarczym, opracowując nawet pewne wytyczne w sprawie zbiórki i utylizacji odpadków na terenie całego kraju. Sprawa ta, jako szczególnie interesująca dla przemysłu chemicznego, omawiana była szczegółowo na Walnym Zgromadzeniu Związku. W zakresie odpadków zużywanych przez przemysł chemiczny, podkreślić należy dalszy poważny wzrost zbiórki kości, która w roku sprawozdawczym była o ok. 30% wyższa w stosunku do roku 1937.

POŁOŻENIE POSZCZEGÓLNYCH GAŁĘZI PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO

Nawozy fosforowe.

Rok 1938 charakteryzuje się stałą tendencją niżkową na płody rolne, których cena poczynając od zniw, kształtuje się na bardzo niskim poziomie.

Zwyżkę konsumpcji superfosfatu, która — pomimo wskazanego spadku ceny zbóż w sto-

sunku do roku 1937 — wyraża się liczbą 18,5%, tłumaczyć należy brakiem obornika w gospodarstwach rolnych, zwiększeniem plantacyj buraka cukrowego oraz powiększeniem powierzchni obsiewu tytoniu, a przede wszystkim występującym coraz wyraźniej głodem fosforu w glebie. Osiągnięta zwyżka

jest jednak nikła w stosunku do ofiar poniesionych przez przemysł superfosfatowy przez obniżkę cen, zastosowaną przed najważniejszym dla tego przemysłu sezonem, jakim jest sezon jesienny.

Fabryki superfosfatów w Polsce wyprodukowały w roku 1938 około 200.000 ton superfosfatu, co. w porównaniu z r. 1937 stanowi wzrost o 25%. Jeżeli jednak weźmiemy pod uwagę, że przemysł superfosfatowy wykorzystał zaledwie niewielką część swej zdolności produkcyjnej oraz przyjąwszy iż konsumpcja superfosfatu w roku 1938 w stosunku do roku 1928 cofnęła się ilościowo o 32%, a wartościowo o 57%: to otrzymamy pełny obraz niekorzystnego położenia przemysłu superfosfatowego w Polsce.

Produkcja zużli Martena w Polsce może być oceniona na ok. 8.000 ton, ponieważ zaś wytwórczość supertomasyny wyniosła 42.000 ton, a dwufosfatu 1.000 ton, przeto łączna produkcja nawozów fosforowych w Polsce stanowiła w r. 1938 globalną liczbę 251.000 ton produktu.

Przemysł potasowy. Produkcja soli potasowych w Polsce wyniosła:

Produkt	1936	1937	1938
Kainit . .	89.000 t.	111.300 t.	120.100 t.
Sylwinit . .	336.000 „	395.800 „	427.200 „
Langbeinit .	8.600 „	14 200 „	19.600 „

Wzrost produkcji wyniósł więc niespełna 10%.

W roku gospodarczym 1937/38 (od 1.XI 1937 do 31.X 1938) polski przemysł potasowy sprzedał następujące ilości artykułów potasowych:

w kraju:	
na cele rolnicze	42.403 ton K ₂ O
na doświadczalnictwo	190 „ „
bezpłatnie wysłano	15 „ „
na cele przemysłowe	1.754 „ „
na cele lecznicze	18 „ „
Razem w kraju	44.380 ton K ₂ O
na eksport	27.032 „ „
Ogółem	71.412 ton K ₂ O

Rezultaty zbytu na rynku krajowym wykazały poważny wzrost, pocieszający z te-

go względu, że znaczny jego procent zapisać należy na konsumpcję warsztatów małorolnych.

Korzystne jest też, że relacja konsumpcji krajowej do eksportu zmieniała się bardzo znacznie na korzyść rynku krajowego.

Najważniejszym momentem w kształtowaniu się cen w okresie sprawozdawczym jest dwukrotna obniżka cen kainitu w kraju, mia nowicie w sezonie wiosennym 1937/38 o ok. 14%, a w sezonie jesiennym 1938 o dalsze 9%.

Z końcem roku sprawozdawczego — po długotrwałych badaniach — Sp. Akc. Eksploatacji Soli Patasowych przystąpiła w Stebniku do produkcji w skali półtechnicznej: siarczany potasu (K₂SO₄), tlenku magnezu (MgO) oraz siarki (S).

Rok sprawozdawczy przyniósł również dalsze, pozytywne wyniki wierceń gazowych, uzyskane przez dowiercanie gazów w trzecim szybie („Wiktor”) w Kałuszu. Od roku 1936, t. j. od chwili uzyskania gazów w pierwszym otworze, opał węglowy zastępuje się sukcesywnie własnym gazem, tak aby w roku 1939 węgiel spalany pod kotłami kopalni kałuskiej całkowicie zastąpić gazem. Pozytywne wyniki wierceń gazowych przyniosły ponownie potwierdzenie przypuszczeń geologicznych co do znacznej wartości gospodarczej kałuskiego zagłębia gazowego.

Zbyt na rynkach europejskich — z wyjątkiem Czechosłowacji — kształtował się pomyślnie. Natomiast rynki dalekiego Wschodu i rynek amerykański wykazywały w dalszym ciągu stagnację lub spadek.

Związki azotowe.

Rok 1938 przyniósł dalszą poprawę koniunktury w przemyśle azotowym, jednak tempo poprawy zmalało. Przyczyną tego zjawiska było obniżenie cen zbóż przede wszystkim w okresie jesiennym. Pewien optymizm, który mimo wszystko sfery rolnicze wykazały, a który odbił się w nieznacznej nadwyżce sprzedaży nawozów azotowych w kraju, spowodowany był wysokim poziomem cen zbóż na wiosnę i wydaniem ustawy o dopłatach do przemiału mąki i kasz na wypadek spadku cen zboża.

Sprzedaż nawozów azotowych w kraju wyniosła w r. 1938 o 4% więcej niż w roku 1937.

Szczegółowe liczby sprzedaży w kraju nawozów, wytwarzanych w Zjedn. Fabrykach

Związków Azotowych w Chorzowie i w Mościcach, są następujące:

N a w ó z	t o n
Azotniak	47.335
Siarczan amonu	4.217
Saletra wapniowa	55.855
Saletra sodowa rolnicza	3.085
Saletrzak	16.596
Nitrofos	1.970
Wapnamon	4.296
Supertomasyna azotniakowa	60.892
Supertomasyna	16.762
Dwufosfat	517

Niskoprocentowa supertomasyna i azotniak 15,5% zostały całkowicie wycofane z rynku. Na podstawie obserwacji rynku i zapotrzebowań klientów rozpoczęto także stopniowe wycofywanie czystej supertomasyny na rzecz supertomasyny azotniakowanej, na którą zapotrzebowanie wzrasta ciągle bardzo silnie ze względu na jej znakomite przystosowanie do warunków glebowych i klimatycznych.

Wypuszczono na rynek nowy sortyment azotniaku, mianowicie w formie ziarnistej o zawartości 21%, i saletrzaku w formie granulowanej o zawartości 15,5% azotu. Oznacza to poważne udogodnienie dla rolników, ponieważ nawóz ziarnisty lub granulowany nie pyli i skutkiem tego jest bez porównania łatwiejszy w użyciu.

Rozszerzono instalację do produkcji saletry wapniowej w Mościcach. Z tego powodu eksport tego nawozu, zaniechany w roku 1937, został podjęty w drugim półroczu 1938 r.

Pomimo tego, że Zjedn. Fabryki obniżyły ceny nawozów w okresie lat kryzysowych prawie o 50% i nie podniosły ich w czasie poprawy koniunktury, rozpoczęto na wiosnę 1938 roku silną akcją za obniżeniem cen nawozów azotowych, motywowaną grożącą zniżką cen zbóż.

W rezultacie tej akcji Zjedn. Fabr. Związków Azotowych obniżyły ceny nawozów azotowych o 9%. Nowy cennik obowiązuje od 1 lipca 1938.

Umowa międzynarodowa, regulująca eksport siarczanu amonu i saletry wapniowej, została odnowiona na dalsze 3 lata, z możliwością przedłużenia do lat pięciu, przyno-

sząc dla strony polskiej pewną zmianę na korzyść w kontyngentach.

Kontyngenty eksportowe siarczanu amonu i azotniaku zostały w r. 1938 całkowicie wyczerpane.

Sprzedano zagranicę:

Siarczanu amonu	14.264 ton
Saletry wapniowej	14.751 „
Azotniaku	2.600 „

Ceny nawozów eksportowanych uległy nieznacznej poprawie.

Dział produktów technicznych przyniósł o 1,1% obrotu więcej niż w r. 1937.

Ogólna sprzedaż produktów chemicznych o zastosowaniu przemysłowym wyniosła:

Produkty przemysłowe	w kraju	na eksport	Razem
	w tonach		
Karbid	4.905	5.444	10.349
Azotan amonu	3.399	—	3.399
Saletra potasowa	374	278	652
Saletra sodowa	1.489	452	1.941
Woda amoniakalna	30	—	30
Amoniak skroplony	115	—	115
Azotyn sodowy	306	73	379
Salmiak	536	2.008	2.544
Węglan amonu	269	315	584
Siarczan amonu do celów technicznych	366	—	366
Azotniak dla celów techn.	182	—	182
Tlen w m ³	693.893	—	693.893
Azot w m ³	1.314	—	1.314

Pod koniec roku 1938 rozpoczęto produkcję chemicznie czystego kwasu solnego, który był dotąd sprowadzany w dużych ilościach z zagranicy.

W przeciwieństwie do nawozów azotowych, podlegających bardzo zmiennym koniunktrom, zależnym od wahań cen zboża, produkty chemiczne o zastosowaniu przemysłowym są elementem pod względem rynkowym stałym. Z tego powodu polityka inwestycyjna Zjedn. Fabryk idzie obecnie w kierunku rozszerzenia możliwości produkcyjnych w tym zakresie. W roku sprawozdawczym uruchomiono nową instalację dla produkcji kwasu azotowego stężonego pod ciśnieniem.

Produkcja nawozów wyniosła:

N a w ó z	T o n
Azotniak	80.358
Siarczan amonu	20.771
Saletra wapniowa	82.836
Saletra sodowa rolnicza	3.925
Wapnamon	4.348
Saletrzak	16.347
Nitrofos	100
Supertomasyna	42.018
Dwufosfat	1.111

W przeliczeniu na azot związany i bezwodnik kwasu fosforowego produkcja w nawozach dała:

38.462 ton N_2 (o 18,8% więcej niż w r. 1937)
12.951 ton P_2O_5 (o 9,9% więcej niż w r. 1937).

Wytwórczość produktów technicznych wyniosła:

Produkty techniczne	Ton
Karbid	10.537
Azotan amonu	4.340
Saletra potasowa	721
Saletra sodowa	1.745
Woda amoniakalna	30
Amoniak skroplony	122
Azotyn sodowy	313
Salmiak	2.533
Węglan amonu	614
Tlen w m^3	769.833
Azot w m^3	2.431

W przeliczeniu na azot związany wytwórczość produktów technicznych wyniosła 4.429 ton N_2 tj. o 1,4% więcej niż w roku poprzedzającym.

Łączna produkcja związków azotowych w Polsce po doliczeniu wyników, osiągniętych w innych fabrykach (zwłaszcza w koksowniach i w gazowniach) wyniosła w roku 1938 w przeliczeniu na azot związany 53.470 ton, a więc w porównaniu z r. 1937, kiedy Polska wyprodukowała 45.200 ton azotu związanego, wzrost jest dość poważny, wynosi bowiem ponad 18%.

Inne, obok azotowego, działy przemysłu elektrochemicznego wykazały w r. 1938 poważny wzrost zarówno produkcji jak i zbytu. Przykładowo wymienić tu należy stopy żelaza, wśród których żelazokrzem wykazał wzrost

zbytu w kraju o ok. 9% (przy pewnym zmniejszeniu się eksportu); produkcja żelazochromu wzrosła o ok. 10%, krzemomangan zaś wykazał pięciokrotne w stosunku do roku poprzedniego zwiększenie zarówno produkcji jak i zbytu. Żelazofosfor w roku sprawozdawczym nie był produkowany, a bieżące zapotrzebowanie pokrywane było z istniejących zapasów.

W przemyśle elektrochemicznym dokonane były poważne inwestycje, idące zarówno w kierunku rozszerzenia istniejących działów produkcji, jak i rozpoczęcia wytwarzania nowych artykułów. Z ciekawszych produktów wymienić należy elektrokorund, którego produkcja i zbył wzrosły prawie trzykrotnie, oraz cement glinowy (ogniotrwały), wykazujący przyrost produkcji i zbytu o przeszło 50%.

W r. 1938 przeprowadzono pomyślne próby nad wytwarzaniem karborundu (Siliciumkarbid), którego normalna produkcja rozpoczęta ma być już w roku 1939.

Sytuacja w wytwórczości i zbycie kwasu siarkowego w roku 1938 kształtowała się w dalszym ciągu pomyślnie. W stosunku do roku 1937 produkcja wzmożyła się o ok. 4%, zbył zaś wzrósł o ok. 10%. Wzrost ten wywołany został w głównej mierze zwiększonym zapotrzebowaniem przemysłu sztucznych nawozów oraz sztucznych włókien.

Poniższe zestawienie obrazuje produkcję kwasu siarkowego w r. 1938 (w przeliczeniu na kwas 50°Bé):

	1937	1938
z rud cynkowych	183.000 t.	202.000 t.
z piritów	119.000 t.	112.000 t.
Razem	302.000 t.	314.000 t.

W r. 1938 zwiększyła się zatem produkcja kwasu siarkowego z rud cynkowych o 19.000 t., zmniejszyła się wytwórczość tegoż kwasu z piritów o 7.000 t.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt przestawienia produkcji kwasu siarkowego z piritów importowanych na krajowe. Gdy jeszcze w roku poprzedzającym zużyto do tej produkcji przeszło 50% piritów przywiezionych z zagranicy, to w roku sprawozdawczym

fabryki kwasu siarkowego, pracujące na pirytach, całą swą produkcję oparły wyłącznie na surowcu krajowym (markazyty z zagłębia kieleckiego).

Związki sodowe. Produkcja i sprzedaż na rynku wewnętrznym produktów sodowych w roku 1938 kształtowała się w porównaniu z rokiem poprzedzającym następująco:

Produkcja	r. 1937	r. 1938
Soda amoniakalna . . .	80.793 ton	81.816 ton
Soda żrąca (kaustyczna)	21.615 „	29.804 „
Soda oczyszczona . . .	3.454 „	3.460 „
Sprzedaż w kraju		
Soda amoniakalna . . .	72.452 „	74.315 „
Soda żrąca (kaustyczna)	22.381 „	28.018 „
Soda oczyszczona . . .	2.992 „	3.315 „

Wzrost sprzedaży sody amoniakalnej na rynku krajowym był w roku sprawozdawczym stosunkowo nieznaczny i wyniósł niespełna 3%. Wzrost ten spowodowany był głównie zwiększeniem zapotrzebowania sody ze strony przemysłu górniczo-hutniczego, chemicznego, oraz na potrzeby domowe. Zużycie sody przez jednego z jej poważniejszych konsumentów — przemysł szklany — pozostało na poziomie roku 1937.

Natężenie zapotrzebowania na sodę amoniakalną w poszczególnych miesiącach roku nie ulegało dużym wahaniom, wykazując największe osłabienie w miesiącach maj — sierpień, najwyższy zaś poziom — w październiku.

Na wzrost sprzedaży sody kaustycznej wpłynęło w głównej mierze zwiększenie zapotrzebowania ze strony przemysłu sztucznych włókien, jak również wzrost zapotrzebowania przemysłu przetwórczo-chemicznego i włókienniczego (bawełnianego).

Sprzedaż sody oczyszczonej w stosunku do roku 1937 wykazała wzrost o 11%.

Ceny produktów sodowych w roku 1938 zasadniczym zmianom nie uległy.

Materiały wybuchowe. Wzrost wydobywania węgla kamiennego w roku 1938 spowodował wzrost zbytu materiałów wybuchowych z górą o 6% w stosunku do roku 1937.

Produkty węglowod. pochodne.

Produkcja koksu, a w związku z tym także i produkcja węglowod. pochodnych, która już w poprzednich latach stale wzrastała, wykazała również w r. 1938 dalszy wzrost.

Wytwórczość koksu w górnośląskich koksowniach wyniosła w roku 1938 rekordową ilość okr. 2.290.000 ton, gdy w poprzednich latach wynosiła:

r. 1929 (najwyższa przedkryzysowa) — 1.858.000 ton
r. 1932 (najniższa kryzysowa) . . . — 1.090.000 „
r. 1937 — 2.124.000 „

Odpowiednio do tego podniosła się również produkcja uzyskiwanych w tych koksowniach surowych produktów węglowod. pochodnych, mianowicie:

Rok	Smoła surowa	Benzol surowy	Siarczan amonu
1929	86.800 ton	23.100 ton	25.900 ton
1932	56.300 „	18.000 „	17.400 „
1936	80.600 „	26.300 „	22.400 „
1937	101.300 „	33.200 „	27.800 „
1938	112.100 „	36.420 „	30.600 „

t. j. wzrost w porównaniu do roku poprzedniego wyniósł przeciętnie ok. 9%.

Po doliczeniu produkcji gazowni, generatorni oraz wytłelnii, ogólną wytwórczość Polski w r. 1938 można ocenić w przybliżeniu na ok. 140.000 ton smoły surowej, 38.000 ton benzolu surowego oraz ok. 32.000 ton siarczanu amonu (bez siarczanu amonu syntetycznego).

Nadto, uwzględniając produkcję odzyskanych z początkiem października ub. r. koksowni na Śląsku Zaolziańskim, należałoby doliczyć jeszcze do cyfr tych produkcję wspomnianych koksowni w IV. kwartale t. j. w przybliżeniu około:

10.000 ton smoły surowej
3.500 „ benzolu surowego
3.000 „ siarczanu amonu.

Z ilości tych górnośląski przemysł produktów węglowod. pochodnych — dla ułatwienia koksowniom zaolziańskim normalnego kontynuowania produkcji — przejął do przerobu we własnych zakładach:

5.760 ton smoły surowej
2.500 „ benzolu surowego.

Odpowiednio do zwiększonej produkcji surowców, wzrosła również produkcja gotowych na sprzedaż wyrobów, chociaż w zakresie poszczególnych artykułów wzrost ten zależnie od koniunktur rynkowych wykazywał większe lub mniejsze wahania.

W porównaniu do roku poprzedzającego, produkcja gotowych wyrobów górnośląskiego przemysłu produktów węglopochodnych wyniosła:

Nazwa produktu	1937	1938
Smoły preparowane i drogowe	17.350 ton	21.880 ton
Pak	51.700 „	55.570 „
Oleje smołowcowe	23.400 „	29.680 „
Naftalen surowy pras.	2.300 „	2.750 „
Naftalen czysty	1.600 „	1.005 „
Fenol i krezole	1.070 „	1.060 „
Zasady pirydynowe	80 „	110 „
Benzole oczyszczone	20.720 „	27.800 „

W porównaniu do roku poprzedzającego wzrost wytwórczości gotowych produktów węglopochodnych wyniósł zatem ok. 18%, co w głównej mierze spowodowane zostało zwiększonym przerobem benzoli, jak również zwiększoną produkcją olejów smołowcowych.

Mniej korzystnie kształtowały się na ogół warunki zbytu produktów smołowcowych. Wobec braku wydatniejszej poprawy w ruchu budowlanym, zbyt smół preparowanych i paku do fabryk tektur smołowcowych oraz do bezpośredniego zużycia w celach budowlanych i konserwacyjnych wykazuje minimalny tylko wzrost, nie odpowiadający wzrostowi wytwórczości smoły. Sytuację tę pogarsza nadal zbędny import smół surowych z zagranicy, który zresztą w roku sprawozdawczym został już do pewnego stopnia ograniczony, w zamian za odstąpienie przez przemysł górnośląski samoistnym destylarniom odpowiednich ilości smoły surowej. Zapotrzebowanie paku do wyrobu brykietów węglowych utrzymuje się również tylko w ograniczonych rozmiarach, wskutek czego przeważną część produkcji tego artykułu trzeba nadal eksportować przy trudnych warunkach konkurencyjnych. Pewną poprawę dało się zauważyć w zapotrzebowaniu smół drogowych, chociaż wchodzące w rachubę ilości są jeszcze niepro-

porcjonalnie małe w stosunku do cyfr zużycia smół drogowych w innych krajach.

Dzięki przystąpieniu przez P. K. P. w większym niż dotychczas zakresie do impregnacji podkładów kolejowych, znaczniejszego wzrostu doznał zbyt olejów impregnacyjnych. Wobec zwiększonej produkcji, wzrost ten został pokryty bez trudności, ponadto zaś można było pewne ilości tych olejów wywieźć zagranicę.

Zbyt produktów wyżej uszlachetnionych: naftalenu, fenolu, krezoli, zasad pirydynowych, żywic kumaronowych, antracenu itp. rozwijał się w kraju na ogół zadawalająco, natomiast w eksporcie nastąpiło wydatne osłabienie zapotrzebowania, szczególnie na krezole oraz naftalen.

Na ogół pomyslnie kształtowały się warunki zbytu produktów benzolowych i to nie tylko z powodu znanego pomyslnego rozwoju motoryzacji w kraju, lecz również w wyniku wzmożonego zapotrzebowania tych produktów w krajowym przemyśle chemicznym. Nadwyżki produkcyjne eksportowano bez większych trudności zagranicę, głównie w polsko-niemieckim clearingu towarowym. Zapotrzebowanie na siarczan amonu w kraju było nadal słabe i przeważną część produkcji wywozi się zagranicę — w dalszym jednak ciągu po cenach bardzo niskich.

Ogółem zbyt produktów węglopochodnych przemysłu górnośląskiego przedstawiał się cyfrowo, w porównaniu do roku poprzedzającego, następująco: (w liczbach okrągłych).

Nazwa	1937	1938
smoła preparowana i drogowa	17.300 ton	20.970 ton
pak	54.500 „	58.590 „
oleje smołowcowe	17.300 „	30.650 „
naftalen surowy prasowany	1.400 „	2.050 „
naftalen czysty	1.450 „	1.210 „
zasady pirydynowe	110 „	110 „
fenol i krezole	1.080 „	1.050 „
benzole oczyszczone	21.050 „	27.900 „
siarczan amonu *)	29.900 „	25.930 „

*) Łącznie z siarczanem amonu, wyprodukowanym i sprzedanym bezpośrednio z koksowni.

Półprodukty i barwniki.

Produkcja przemysłu barwnikarskiego wykazała w r. 1938 zwiększenie się zarówno pod względem ilości jak i wartości.

W r. 1937 wyprodukowano 1.754 ton barwników, wartości 19,4 mil. zł., w 1938 zaś roku 1.950 ton, wartości 21,8 mil. zł.

Fakt, że wzrost wartościowy produkcji (o ok. 13%) wyprzedza jej zwiększenie ilościowe (ok. 11%) świadczy o zaobserwowanym już w r. 1937 pożądanym objawie wytwarzania coraz szlachetniejszych — a więc droższych — typów barwników. Wzrósł również o przeszło 20% zbyt barwników, do czego przyczyniło się w pewnym stopniu zwiększenie się wywozu na rynki zagraniczne.

Przemysł barwnikarski, dążąc już od szeregu lat do uniezależnienia się od importu zagranicznego, podjął w r. 1938 produkcję wielu nowych artykułów, zwłaszcza w zakresie półproduktów, z których wymieniamy ważniejsze:

chlorek benzylu, benzołosulfochlorek, ester metylowy kw. benzołosulfonowego, dwumetyloanilina, ortoanizydyna, parafenetydyna, (do prod. barwników), kwas orto-tolidyno-dwusulfonowy, kwas amino-naftolo-dwusulfonowy 2.8.3.6 (kw. 2R), kwas amino-naftolo-dwusulfonowy 1.8.2.4 (kw. 2S), mocznikowa pochodna kw. aminonaftolosulfonowego 2.5.7., alfa-chloroantrachinon, alfa-amino-antrachinon, beta-amino-antrachinon, 1-4-dwuamino-antrachinon.

Z działu barwników zasługuje na podkreślenie podjęcie fabrykacji szeregu barwników antrachinonowych — kwasowych i kadziowych — w oparciu o surowce krajowe. Poważna zatem luka, istniejąca do niedawna w produkcji polskiego przemysłu barwnikarskiego, została wypełniona i tym samym krajowa produkcja barwników obejmuje obecnie wszystkie ważniejsze grupy barwników.

Przemysł farmaceutyczny.

Większe fabryki chemiczno-farmaceutyczne miały w roku sprawozdawczym możliwość przeprowadzenia inwestycji budowlanych i aparaturowych, to też rozwój fabrykacji środków leczniczych w roku 1938 szedł głównie w kierunku rozbudowy istniejącej już produkcji, która przez to została znacznie wzmocniona i ugruntowana. Niezależnie od zwiększającej się produkcji istniejących już po-

szczególnych artykułów fabrykacji polskiej, nastąpiło również w roku sprawozdawczym rozszerzenie wachlarza produkcji przetworów farmaceutycznych i powstanie szeregu nowych przerobów chemikalijskich o charakterze specyfików leczniczych.

Zaznaczyć należy powstanie nowej wytwórni novarsenobenzolu, niezależnie od dwu już istniejących. Słuszną będzie tu uwaga, że pojemność rynku polskiego dla preparatów novarsenobenzolowych nie uzasadniała powstania nowej wytwórni, której istnienie wpłynie na rozdrobnienie produkcji i zapewne zahamuje dążenie do jej zrationalizowania w fabrykach już istniejących.

W roku 1938 zorganizowano nową wytwórnię półproduktów do fabrykacji preparatów organoterapeutycznych. Wytwórnia ta powstaje przy wielkim przedsiębiorstwie, eksportującym przetwory mięsne. Placówka tego rodzaju, zużytkowująca odpadki zwierzęce jako surowiec dla artykułów leczniczych, racjonalizuje fabrykację przetworów organoterapeutycznych i powstrzymuje zbyt ich import. Należy wziąć pod uwagę, że duże wytwórnie preparatów organoterapeutycznych zagranicą opierają swą działalność na ściślejszej współpracy z własnymi rzeźniami. Jeżeli powstająca wytwórnia ograniczy się do dostarczania istniejącemu przemysłowi polskiemu półproduktów do dalszego przerobu i jednocześnie zdobędzie eksport dla tych półproduktów zagranicę, to niewątpliwie odegra doniosłą rolę w rozwoju polskiego przemysłu chemiczno-farmaceutycznego.

Rozwój produkcji preparatów organoterapeutycznych dokonywa się zresztą nie tylko w oparciu o produkty naturalne, jakimi są odpadki zwierzęce, ale również w oparciu o syntezę lub półsyntezę chemiczną, co daje możliwość otrzymania czystych produktów hormonalnych.

Należy również wspomnieć o rozszerzającej się produkcji witamin i zjawieniu się na rynku nowego preparatu — naturalnej witaminy A.

Od szeregu lat przemysł farmaceutyczny zwraca uwagę odpowiednich działów przemysłu chemicznego na potrzebę rozszerzenia wachlarza własnych półproduktów dla chemikalijskich i przetworów farmaceutycznych. Aczkolwiek zapotrzebowanie na tego rodzaju

półprodukty jest nie wielkie, albowiem nasz przemysł farmaceutyczny pracuje prawie wyłącznie na potrzeby rynku krajowego, a zapotrzebowanie leków jest dotąd w Polsce nieznaczne, to jednak sprawa fabrykacji półproduktów chemicznych dla przemysłu farmaceutycznego jest sprawą bardzo ważną, gdyż racjonalny rozwój tego przemysłu może mieć miejsce tylko wtedy, gdy będzie się opierał na półproduktach krajowych.

W roku sprawozdawczym, jak i w latach ubiegłych, obserwujemy rozszerzającą się zbytecznie produkcję leków Ubezpieczalni Społecznej, co jest wyraźnie krzywdzące dla przemysłu prywatnego.

W stosunku do roku ubiegłego ogólny wzrost obrotów przemysłu farmaceutycznego wynosił ok. 10%, zaznaczyć jednak należy, że rozwój niektórych nowowprowadzonych w Polsce artykułów posuwał się w tempie wyjątkowo szybkim.

Przerób drewna. W przemyśle chemicznego przerobu drewna liściastego rok 1938 zaznaczył się dalszym zwiększeniem zapotrzebowania rynku krajowego na produkty destylacji drewna liściastego. Wzrost ten,

w zależności od poszczególnych artykułów, oceniany jest na 5 do 15%. Pewnemu zmniejszeniu uległo jedynie zapotrzebowanie na alkohol metylowy. Ceny na artykuły chemicznego przerobu drewna liściastego kształtowały się nieco poniżej cen roku poprzedzającego. W dziedzinie eksportu zanotować należy pokaźny wzrost wywozu węgla drzewnego i alkoholu metylowego przy pewnym zmniejszeniu się wywozu kwasu octowego.

Sytuacja w przemyśle suchej destylacji drewna iglastego kształtowała się na ogół bez większych zmian; jedynie przywóz olejów żywicznych z Finlandii, na skutek ograniczonej pojemności rynku wewnętrznego, spowodował częściowe unieruchomienie produkcji olejów żywicznych w kraju. Produkcja terpentyny powiększyła się nieznacznie, przy czym ceny tego artykułu utrzymywały się nieco poniżej poziomu cen z r. 1937.

Sztuczne włókna. Podajemy niżej zestawienie, zawierające produkcję i zbyty jedwabiu sztucznego w Polsce w kolejnych miesiącach w latach 1937 — 1938, (wartość zbytu w tysiącach złotych i przeciętne ceny sprzedażne za 1 kg).

Miesiąc	1 9 3 7				1 9 3 8			
	Produkcja	Zbyt	Wartość zbytu w 1000 zł.	Cena za 1 kg zł.	Produkcja	Zbyt	Wartość zbytu w 1000 zł	Cena za 1 kg zł.
I	466 ton	513 ton	5.348	10.42	530 ton	572 ton	5.793	10.13
II	451 „	514 „	5.250	10.21	493 „	571 „	5.671	9.93
III	500 „	608 „	6.389	10.51	532 „	694 „	6.788	9.78
IV	533 „	581 „	5.990	10.31	501 „	572 „	5.634	9.85
V	503 „	441 „	4.594	10.42	551 „	539 „	5.247	9.73
VI	546 „	461 „	4.750	10.30	500 „	432 „	4.173	9.66
VII	589 „	403 „	3.851	9.56	480 „	478 „	4.426	9.26
VIII	558 „	450 „	4.303	9.56	537 „	568 „	5.315	9.36
IX	528 „	427 „	3.995	9.36	506 „	558 „	5.199	9.32
X	564 „	435 „	4.098	9.42	529 „	395 „	3.724	9.43
XI	534 „	399 „	3.709	9.30	551 „	452 „	4.030	9.03
XII	458 „	403 „	4.285	10.63	503 „	441 „	4.069	9.23
Razem . .	6.224 t	5.635 t	56.562		6.213 t	6.272 t	60.069	

Z porównania produkcji i zbytu w latach 1937 i 1938 wynika, że produkcja nie uległa prawie zmianie, natomiast zbyt wzrósł o z górą 600 ton, t. j. o 12%. Jest rzeczą wątpliwą, czy wzrost sprzedaży w 1938 r. związany jest ze zmianą koniunktury w omawianej gałęzi przemysłu. Przyczyna tkwi raczej w warun-

kach produkcji i zbytu w r. 1937. Rok ten był przełomowy, jeżeli chodzi o wzrost zdolności produkcyjnej, która kosztem kilkunastu milionów złotych powiększona została o mniej więcej 25%. Dysproporcja pomiędzy produkcją a zbytem w r. 1937, która ujawniła się w powiększeniu składów o blisko 600 ton, była

zapewne skutkiem raptownego wzrostu produkcji, związanego ze zwiększoną zdolnością produkcyjną. Z chwilą dostosowania się rynku wewnętrznego do zmienionych warunków produkcji — nastąpiło wyrównanie produkcji i zbytu, a w rezultacie w 1938 r. widzimy nadwyżkę zbytu w ilości ok. 60 ton, zaczerpniętych ze składów. Przebieg sezonowości w omawianych latach był na ogół jednakowy.

Koniunktura w przemyśle sztucznego jedwabiu kształtuje się pomyślnie, pojemność zaś rynku wewnętrznego stale rośnie. Wskazują na to liczby zbytu w ostatnich kilku latach.

Rok	Zbyt przędzy sztucznego jedw. w tonach	Względny wzrost
1934	4.165	100
1935	5.044	121
1936	5.358	129
1937	5.635	135
1938	6.272	151

Natomiast objawem niepomyślnym jest stale pogarszanie się warunków płatności. Wprawdzie wypłacalność odbiorców jest zadawalająca, lecz terminy udzielanych kredytów wciąż ulegają wydłużeniu.

Należy podkreślić spadek cen, które waha się w granicach, odpowiadających okresom sezonowym w zależności od grubości produkowanego jedwabiu. Jednakże w roku 1938 daje się zaobserwować poważny spadek cen — o ok. 5% — wszystkich rodzajów jedwabiu.

Średnie zatrudnienie w przemyśle sztucznych włókien wynosiło w r. 1937 — 7.296 robotników zatrudnionych przy produkcji, w r. 1938 — 7.705. Wzrost zatrudnienia wynosi więc 5,6%.

W roku 1937 polski przemysł sztucznych włókien kosztem wielomilionowych inwestycji rozbudował zakłady produkujące sztuczne włókna cięte i podniósł zdolność produkcyjną tej gałęzi przemysłu pięciokrotnie z 1.000 do 5.000 ton rocznie. W r. 1938 nastąpiła dalsza rozbudowa tego przemysłu, a jego zdolność produkcyjna doprowadzona została do 12.000 ton rocznie.

W stosunku do pojemności rynku wewnętrznego jest to liczba raczej za mała. Skoro bowiem uwzględnimy, że import bawełny wynosi rocznie około 70.000 ton, to ewentualna

domieszka sztucznych włókien do bawełny — 8 — 10%, pochłonięłaby około 7.000 ton, reszta zaś zużyta byłaby przez przemysł włókienniany oraz do produkcji 100%-wej przędzy ze sztucznych włókien ciętych. Zarówno produkcja jak i zużycie sztucznych włókien ciętych w znacznej mierze regulowane są przez czynniki rządowe. Rentowność przemysłu sztucznych włókien ciętych, a więc i dalsza jego rozbudowa, zależą przede wszystkim od ustabilizowania produkcji na odpowiadającym zdolności produkcji poziomie, a więc od wysokości domieszki sztucznych włókien do bawełny.

W ocenie producentów sztucznych włókien, oraz przemysłu włókienniczego — poważną przeszkodą rozwoju wytwórczości sztucznych włókien ciętych jest przymusowe stosowanie kotoniny w przemyśle bawełnianym, co nastrocza temu przemysłowi poważne trudności techniczne.

Produkcja sztucznych włókien ciętych w r. 1937 wyniosła 1.029 ton, sprzedaż 674 ton, powiększenie składów tedy — 355 ton. W r. 1938 produkcja wzrosła do 3.974 t., zbyt zaś do 3.634 t., składy uległy dalszemu wzrostowi o 340 t. Ceny sztucznych włókien ciętych typu bawełnianego spadły w roku 1938 o 20% i wykazują w dalszym ciągu tendencję zniżkową. Godnym podkreślenia jest fakt, że ceny tego surowca na rynku wewnętrznym w Niemczech są blisko o 10% wyższe niż w Polsce. (cena za 1 kg — 1.45 RM t. j. — zł. 3.07, cena krajowa w r. 1938 — zł. 2.85).

Zdolność produkcyjna fabryk przezroczystego papieru wiskozowego została w r. 1938 w stosunku do r. 1937 podwyższona o 300% dzięki bardzo poważnym inwestycjom i wynosi obecnie około 2.000.000 m² miesięcznie. Zbyt wzrósł z 5.457 tys. m² w r. 1937 do 7.473 tys. m² w r. 1938.

Z powyższego wynika, że koniunktura w przemyśle wiskozowego papieru przezroczystego rozwija się pomyślnie. Pojemność rynku wewnętrznego jest niewątpliwie znacznie większa od obecnej konsumpcji.

We wszystkich prawie działach **Przemysł przemysłu przetwórczo - tłuszczowego.** Jego produkcja utrzymała się na poziomie roku 1937, z wyjątkiem przemysłu mydlarskiego, który wykazał nie-

znaczny spadek produkcji. Gospodarka tłuszczowa prowadzona pod słusznym kątem widzenia oszczędności dewizowych uniemożliwiała wydatne zwiększenie importu surowców tłuszczowych. Globalny import tych surowców utrzymał się na poziomie roku 1937, przesuwając się częściowo z gotowych tłuszczów zwierzęcych na tłuszcze roślinne albo podstawowy surowiec — nasiona egzotyczne. W roku sprawozdawczym przywóz tłuszczów zwierzęcych wykazał spadek o ca 5.000 ton, natomiast przywóz nasion egzotycznych był nieco wyższy. Pogłębiona została również stabilizacja stosunków w poszczególnych działach przetwórczo-tłuszczowych. Rentowność w porównaniu z rokiem ubiegłym nieco się poprawiła.

Przemysł olejarski wykazuje w roku sprawozdawczym nieco większe zatrudnienie.

Porównawcze dane za ostatnie trzy lata wykazują przerób:

przerobiono	1936	1937	1938
nasion egzotycznych .	25.642 t	28.471 t	40.617 t
nasion drobnoziarnistych importowanych	10.567 „	10.516 „	8.278 „
nasion krajowych	42.500 „	60.750 „	76.215 „
łącznie przerób .	78.709 t	99.737 t	125.110 t

Wzrost przerobu nasion egzotycznych tłumaczy się tym, że kontyngent za czwarty kwartał 1937 udzielony był zbyt późno i przypadająca na ten kontyngent ilość nasion była sprowadzana i przerobiona w roku sprawozdawczym. Wzrost przerobu nasion krajowych odpowiada pomyślniejszym zbiorom tych nasion w roku gospodarczym 1937/38. Przemysł olejarski wykazuje więc przy łącznej zdolności przetwórczej ca 220.000 ton, zatrudnienie w wysokości ca 55%.

W nasionach drobnoziarnistych najwyższa ilość przywozu przypada na nasiona słonecznika pochodzenia rumuńskiego — 5.432 ton i nasiona rycynowe — 2.228 ton.

Przemysł rafineryjny wykazuje nieznaczny wzrost produkcji zarówno ze względu na zwiększoną nieco konsumpcję olejów jadalnych ciekłych, jak też i produkcję na cele dalszego przerobu na tłuszcze jadalne o konsystencji stałej. Zatrudnienie tego przemysłu wyniosło w roku sprawozdawczym ca 24% jego zdolności przetwórczej.

Łączna produkcja tłuszczów jadalnych wyniosła 10.060 t, z czego przypada

na margarynę	8.200 t
na 100%-owe tłuszcze jadalne (ze-stalony olej rzepakowy i tłuszcz kokosowy)	1.630 t
na Compound Lard	230 t

Do powyższej produkcji zużyto łącznie w przeliczeniu na surowe tłuszcze i oleje:

oleju rzepakowego	6.650 t
„ kokosowego	2.490 t
tranu utwardzonego	560 t

Margaryna z surowców zagranicznych (olej kokosowy i tran) wyrabiana była tylko w Gdańsku i na potrzeby Gdańska. Margaryna z domieszką tranu na rynek polski nie była wcale wprowadzana. Polskie fabryki tłuszczów jadalnych otrzymały w pierwszej połowie roku sprawozdawczego po raz ostatni przydziały tłuszczów egzotycznych do produkcji 100%-owych tłuszczów jadalnych. Produkcja margaryny odbywała się tylko i wyłącznie na krajowych olejach utwardzonych, głównie oleju rzepakowym. Wprowadzenie na rynek polski tłuszczów jadalnych, produkowanych wyłącznie na surowcach krajowych, napotykało początkowo na pewne trudności, jednakże stopniowo, dzięki usilnej propagandzie ze strony fabryk tłuszczów jadalnych, tłuszcze te przyjmują się na rynku.

Najpoważniejszy z działów przetwórczo-tłuszczowych — przemysł mydlarski wykazuje nieznaczny spadek produkcji. Świadczy to o dalszym zmniejszeniu zużycia mydła w kraju, gdy tymczasem powinno ono wzrastać conajmniej w tym stosunku, jaki wykazuje coroczny przyrost ludności.

W roku sprawozdawczym obserwujemy dalsze ograniczenie przywozu surowców zagranicznych, głównie zaś pochodzenia zwierzęcego. Przywóz tłuszczów zwierzęcych w porównaniu z rokiem 1937 wykazuje spadek ok. 5.000 ton. Przy podziale globalnego kontyngentu tłuszczów zwierzęcych uwzględniane było zwiększone zapotrzebowanie innych działów przetwórczo-tłuszczowych, lub działów przemysłowych zużywających do swej produkcji surowiec tłuszczowy, (fabrykacja

oleiny i stearyny, przemysł garbarski, naftowy i smarowniczy). Można więc przyjąć, że ubytek w tłuszczach zwierzęcych dla przemysłu mydlarskiego wynosi ok. 7.000 ton. Ubytek ten tylko w niewielkiej części skompensowany został tłuszczami egzotycznymi, które w roku sprawozdawczym nie zostały przydzielone dla przemysłu tłuszczów jadalnych. Przydziały tłuszczów krajowych utwardzonych, ze względu na zmniejszone zbiory nasion krajowych w roku sprawozdawczym 1937/38, były też wydatnie ograniczone. To też łączna produkcja mydlarska nie przekroczyła w roku sprawozdawczym ilości 60.000 ton mydła (w 1937 r. — 63.000 ton mydła).

Produkcja gliceryny wykazuje niewielki wzrost wytwórczości, i to zwłaszcza w pierwszych miesiącach roku sprawozdawczego, kiedy mimo stałej tendencji zniżkowej ceny na rynku światowym utrzymywały się jeszcze na poziomie umożliwiającym eksport. W ciągu roku ceny spadły bardzo znacznie, uniemożliwiając kalkulacyjny przerób wód po mydlanych i ługów glicerynowych.

Łączna wytwórczość gliceryny w roku ubiegłym wynosiła ca 2.400 t, z czego po pokryciu zwiększonego zapotrzebowania rynku krajo-

wego, wyeksportowano łącznie 164 t, wartości 242 tys. zł.

Najmłodszy dział przemysłu tłuszczowego, mianowicie utwardzalnie, nie wykazały w 1938 r. wzrostu produkcji, ze względu na zmniejszony przerób tłuszczów i olejów, przeznaczonych dla przemysłu mydlarskiego. Jak wiadomo, przemysł mydlarski w drugim półroczu zwolniony był od niezwłocznego odbioru krajowych olejów w stanie utwardzonym, powiązanych z importem surowców tłuszczowych. Nastąpiło to na skutek tego, że zbiory krajowych nasion, zwłaszcza lnu, zapaściły się niekorzystnie, wobec czego, aby nie stwarzać dodatkowej sztucznej podniety do podniesienia poziomu cen na olej lniany, zaniechano niezwłocznego powiązania.

Przydziały tranu ciekłego do utwardzalni były również niedostateczne. Utwardzalnie zatrudnione były zaledwie w 20% swych zdolności produkcyjnych.

W roku sprawozdawczym zacieśniła się jeszcze bardziej współpraca organizacji branżowych przemysłu przetwórczo-tłuszczowego w ramach Komisji Surowców Tłuszczowych przy Związku Izb Przemysłowo-Handlowych. Komisja ta, w porozumieniu z organizacjami

Bilans obrotu przemysłu olejarskiego.

	1 9 3 5		1 9 3 6		1 9 3 7		1 9 3 8	
	t.	tys. zł.	t.	tys. zł.	t.	tys. zł.	t.	tys. zł.
Przywóz								
Surowce (nasiona oleiste) . .	53.732	14.646	40.264	12.880	45.380	18.316	56.258	18.225
Oleje i tłuszcze roślinne . .	1.779	1.131	2.353	1.583	1.368	1.116	1.392	885
Makuchy	5.646	863	3.523	655	19.768	4.020	12.809	2.455
Razem	61.157	16.640	46.140	15.118	66.516	23.452	70.459	21.565
Wywóz								
Surowce (nasiona oleiste) . .	9.087	4.321	13.208	5.613	5.961	3.985	6.348	4.212
Oleje i tłuszcze roślinne . .	5	8	108	129	1	2	22	16
Makuchy	26.129	3.233	16.083	1.861	11.697	1.753	28.708	4.590
Razem	35.221	7.562	29.399	7.603	17.659	5.740	35.078	8.818
Nadwyżka przywozu nad wywozem	25.936	9.078	16.741	7.515	48.857	17.712	35.381	12.747

Przywóz tłuszczów zwierzęcych.

Tłuszcze zwierzęce skażone .	3.281	2.304	2.381	1.870	2.946	2.409	2.311	1.501
" " nieskażone							965	640
Wszelkie tł. zest. 2,5% i wyżej	5.442	2.862	6.869	4.633	6.032	4.576	4.640	2.797
" " " poniżej 2,5%	101	71	3	13	1	1	30	30
Tran i tł. rybi 2,5% i wyżej .	6.185	3.056	8.140	4.371	8.437	4.924	5.524	2.512
" " " poniżej 2,5%	35	52	351	428	662	833	611	693
Tłuszcz kostny	3.346	2.075	5.022	3.081	4.738	3.162	3.669	1.924
Wszelkie kwasy tłuszcz. rośl.	1.019	460	2.037	1.252	2.676	1.927	2.788	1.754
Razem	19.409	10.880	24.803	15.648	25.492	17.832	20.538	11.851

branżowymi, dążyła do uregulowania wszystkich spraw wyłaniających się w związku z planową gospodarką surowcami tłuszczowymi, głównie zaś czuwała nad sprawiedliwym i gospodarczo uzasadnionym rozdziałem wszelkich surowców, przeznaczonych dla przemysłu przetwórczo-tłuszczowego, a specjalnie dla przemysłu mydlarskiego i olejarskiego. Równocześnie Komisja Surowców Tłuszczowych współpracowała ze sferami rolniczymi w kierunku pogłębienia i rozszerzenia preferencji dla krajowych surowców i ich przetworów.

Przemysł kostno-klejowy.

Sytuację przemysłu kostno-klejowego w r. 1938 cechowała pewna stabilizacja zbytu na rynku krajowym oraz duży wzrost obrotów na rynkach eksportowych.

Ceny krajowe przetworów kostnych wykazywały nieznaczłą tendencję zniżkową, pomimo wzrostu cen surowca oraz robocizny, które powinny były w konsekwencji wywołać raczej tendencję zwyżkową na gotowe produkty.

Ceny eksportowe spadły o około 10% przy kleju kostnym, o 30 — 50% przy eksporcie maczek kostnych i około 15% przy eksporcie śrutu kostnego.

Z podsumowania tych okoliczności wynika, iż rentowność przemysłu kostno-klejowego uległa w r. 1938 pogorszeniu w porównaniu z r. 1937.

Eksport zasadniczego produktu przerobu kości — kleju kostnego, wzrósł w porównaniu z r. 1937 prawie 3-krotnie, walczył jednak z dużymi trudnościami.

Zbiórka kości, prowadzona przede wszystkim przez Spółkę „Kość”, zaopatrującą duże krajowe wytwórnie kleju kostnego, rozszerzyła się w r. 1937 o 29%. Propaganda, mająca na celu nie marnowanie odpadków, była dalej intensywnie prowadzona.

Przemysł kostno-klejowy kontynuował w r. 1938 działalność inwestycyjną. Mianowicie, były przeprowadzane intensywne próby fabrykacji żelatyny do celów fotograficznych, uwieńczone w końcu r. 1938 pomyślnym skutkiem.

Rozwój tej dziedziny produkcji, a tym samym stopniowe eliminowanie importu, wymaga ścisłej współpracy fabryk klisz, papierów i błon fotograficznych oraz filmowych z prze-

mysłem produkującym żelatynę do celów fotograficznych.

Farby i lakiery.

Wytwórczość materiałów malar- skich wzrosła w roku sprawozdaw- czym pod względem wartości o przeszło 10% w stosunku do roku 1937 i wyniosła według dotychczasowych danych około 25.000.000 zł. Produkcja, jeśli chodzi o ilość, wzrosła o ok. 15%, a ceny obniżyły się cokol- wiek dla gatunków zwykłych; ponieważ zaś ceny surowców, koszty fabrykacji i koszty o- gólne utrzymały się na zeszłorocznym pozo- mie — przeto w rezultacie dochodowość fa- bryk była ta sama co w roku 1937.

Zwiększenie zbytu materiałów malar- skich należy przypisać przede wszystkim silnemu rozwojowi przemysłu motoryzacyjnego i pew- nych działów metalowo-przetwórczych. Jeden z głównych jednak odbiorców, mianowicie przemysł budowlany, pozostał pod względem ilości zużytych farb na poziomie roku 1937; tłumaczyć należy sobie fakt ten przejściem w coraz większym stopniu na budowę tanich mieszkań, które maluje się nietrwałymi far- bami, robionymi prymitywnym sposobem przez samych malarzy.

Najsilniejszy wzrost produkcji wykazały e- malie i lakiery nitrocelulozowe oraz emalie i lakiery t. zw. syntetyczne, które otrzymuje się ze specjalnych sztucznych żywic, łączą- cych w sobie składniki kopali i olejów.

Pod względem surowcowym rok 1938 nie przyniósł prawie żadnych zmian na korzyść dla przemysłu farb i lakierów; zanotować na- leży jedynie uruchomienie w kraju produkcji bronzu glinowego oraz kilku rodzajów żywic sztucznych, mających jednak niewielkie za- stosowanie.

Ilość większych zakładów produkujących materiały malar- skie pozostała na poprzednim poziomie, przybyły tylko dwie mniejsze wy- twórnie lakierów spirytusowych.

Ruch inwestycyjny w przemyśle farb i la- kierów trwał nadal, szczególnie poważniejsze zakłady starały się zmodernizować wszystkie swe działy i powiększyć zdolność wytwórczą. Sprowadzono szereg najnowszych maszyn walcowych do ucierania emalii i wyposażono obficie laboratoria kontrolne i badawcze. Po- dobnie, jak w latach ubiegłych, dał się odczuć brak dopływu odpowiednich pracowników technicznych.

Wypłacalność odbiorców była wprawdzie dobra, jednak dość powszechnie przeciągano terminy płatności, co łącznie ze zwiększeniem produkcji zmuszało fabryki do powiększania kapitałów obrotowych.

Import materiałów malarskich oraz farb graficznych wyniósł przeszło milion złotych; tę dużą stosunkowo kwotę tłumaczyć można nie tyle istotnymi potrzebami rynku, gdyż materiały malarskie wszystkich gatunków i jakości są wytwarzane w kraju, ile wprowadzeniem znacznych ulg celnych na kilka rodzajów lakierów, co umożliwia import z krajów, mających bez porównania tańsze surowce.

Przemysł perfumeryjno-kosmetyczny. Przemysł perfumeryjno-kosmetyczny nie wykazał na ogół większych zmian, w porównaniu z rokiem poprzedzającym. Zanotować trzeba, że Ministerstwo Przemysłu i Handlu, czyniąc zadość wnioskowi przemysłu i solidnego kupiectwa, wydało okólnik zawierający interpretację przepisów o etykietowaniu wyrobów perfumeryjnych. Wyczerpujące te wyjaśnienia niewątpliwie zamkną drogę do wielu nadużyć, jakich dopuszczały się drobne, często anonimowe firmy, które etykietowały swe wyroby słowami „Paris“, celem wprowadzenia w błąd odbiorców takiego towaru.

W związku z nowymi trudnościami, wprowadzonymi w roku sprawozdawczym w przywozie tłuszczów zagranicznych, ceny na surowce krajowe wykazywały wybitnie tendencję zwyżkową, nieproporcjonalną do notowań zagranicą. Okoliczność ta uniemożliwiła penetrację przemysłu perf.-kosmet. na rynki zagraniczne.

Produkcja nie wykazuje w roku sprawozdawczym na ogół większych zmian i przedstawia się w cyfrach ogólnych jak następuje:

N a z w a	Rok 1937	Rok 1938
Mydła toaletowe . . .	3.250.000 kg	3.500.000 kg
Środki do pielęgnowania jamy ustnej i zębów .	850.000 „	900.000 „
Kosmetyki i pudry . .	600.000 „	700.000 „
Wyroby spirytusowe . .	550.000 „	600.000 „

Przemysł gumowy. Aby omówić sytuację przemysłu gumowego w Polsce w roku 1938, należy przede wszystkim podkreślić stałą dynamikę rozwojową tej gałęzi

przemysłu, wyrażającą się między innymi we wzroście importu podstawowego surowca t. j. kauczuku. Import kauczuku do Polski wynosił:

w roku 1933	3.363 t.
1934	5.112 „
1935	4.367 „
1936	4.871 „
1937	6.148 „
1938	7.975 „

W roku 1938 zanotować trzeba dwa ważne fakty, które będą miały niewątpliwie wpływ na dalszy rozwój przemysłu gumowego w Polsce.

Przed wszystkim więc należy wymienić uruchomienie fabryki sztucznego kauczuku „keru“ w Dębicy i zastosowanie tego surowca przez fabryki gumowe w Polsce, narazie w ilości 1,5 kg na każde 100 kg kauczuku naturalnego. W sprzyjających więc okolicznościach przemysł gumowy w Polsce otrzyma zupełnie nowe podstawy surowcowe, które pozwolą mu przyspieszyć i zintensyfikować tempo rozwoju, a jednocześnie stopniowo ograniczyć import kauczuku naturalnego z zagranicy.

Jako drugi fakt wymienić należy wydanie przez Radę Ministrów rozporządzenia o koncesjonowaniu przemysłu gum jezdnych. Celem tego rozporządzenia jest uporządkowanie produkcji opon i dętek, dla racjonalnego pokrycia krajowego zapotrzebowania.

Nie należy jednak zapominać, że znaczenie polskiego przemysłu gumowego dla ogółu gospodarstwa narodowego nie zostało jeszcze należycie docenione. Wyrazem tego zjawiska jest nikły udział przemysłu gumowego w obsłudze produkcji pojazdów mechanicznych, prowadzonej przez montownie samochodów, które sprowadzają akcesoria gumowe samochodów z zagranicy, jak również brak dostatecznej ochrony celnej w całym szeregu artykułów gumowych, wytwarzanych w kraju w tej samej lub nawet wyższej jakości co zagranicą.

Masy plastyczne.

Jak wiadomo, w Polsce od paru już lat istnieje szeroko rozwinięta produkcja sztucznych mas plastycznych, opartych bądź na nitrocelulozie (celuloid), bądź na fenolach (typu bakelitów), bądź na kazeinie (typu galalitów).

W r. 1938 nastąpiło dalsze rozszerzenie dotychczasowej produkcji tych mas, w szczególności przez powołanie do życia trzeciej fabryki mas plastycznych, opartych na kazeinie.

Na szczególną jednak uwagę zasługuje podjęcie w roku ubiegłym produkcji sztucznego kauczuku, wytwarzanego w Polsce pod nazwą „keru”. Przystąpienie do fabrykacji tego produktu w skali technicznej poprzedzone było wieloletnimi badaniami, doświadczeniami i próbami zarówno w sensie najoszczędniejszego prowadzenia procesu produkcyjnego, jak w kierunku przygotowania najlepszych mieszanek kauczuku naturalnego ze sztucznym. Pod koniec roku 1938 poziom produkcji sztucznego kauczuku był dostatecznie wysoki, aby wprowadzić obowiązek domieszki tego produktu do mieszanek, z których fabrykuje się wyroby gumowe.

Nowe działy produkcji.

Wzorem lat ubiegłych Związek prowadził energiczną akcję w kierunku inicjowania nowych działów produkcji chemicznej w Polsce. Ilość informacji, udzielanych w tej sprawie przez Związek zarówno przedsiębiorstwom chemicznym zrzeszonym i nie zrzeszonym na terenie Związku, jak również poszczególnym osobom, szukającym lokat swych kapitałów w przemyśle — zwiększyła się znacznie.

Ponadto, rozumiejąc potrzebę szybkich postępów technicznych przemysłu chemicznego — Związek inicjował i popierał wszelkie gospodarczo i technicznie uzasadnione zamierzenia, zmierzające do potaniaenia metod produkcji, do polepszenia jakości produktów itd.

Rok 1938 przyniósł poważne osiągnięcia w zakresie podjęcia produkcji nowych artyku-

łów chemicznych, dotychczas w Polsce nie wyrabianych. Fabryki chemiczne rozpoczęły w roku sprawozdawczym wytwarzanie lub znacznie rozszerzyły fabrykację kilkudziesięciu produktów, dotychczas w kraju nie wyrabianych. Wymieniamy najważniejsze z nich:

kwasy solne chem. czyste, węglan magnezu strącony i tlenek magnezu,

klej skórny chromowy (bezkwasowy), żelatyna fotograficzna, pepsyna w proszku,

nawóz fosforowy zastępujący tomasynę t. zw. dwufosfat,

sztuczny karborund (silicium carbid),

sztuczny kauczuk („Ker”),

dwusiarczek czterometylotioramu („Rezinol T”), 7-7'-dwusulfo-5-5'-dwooksy-2-2'-dwnaftalenomocznik,

chlerek benzylu, benzołosulfochlerek, ester metylowy kwasu benzołosulfonowego, dwumetyloanilina, ortoanizydyna, parafenetydyna, (do prod. barwników), kwas orto-tolidyno-dwusulfonowy, kwas amino-naftolo-dwusulfonowy 2.8.3.6. (kw. 2R), kwas amino-naftolodwusulfonowy 1.8.2.4. (kwas 2S), mocznikowa pochodna kwasu aminonaftolosulfonowego 2.5.7., alfa-chloroantrachinon, alfa-aminoantrachinon, beta-aminoantrachinon, 1-4-dwuaminoantrachinon,

naturalna witamina A, szereg preparatów organoterapeutycznych, hormonalnych, półproduktów i produktów farmaceutycznych,

kwas migdałowy oraz sole tego kwasu,

szereg chemicznie czystych związków, preparatów i odczynników oraz inne artykuły chemiczne.

SPRAWY ORGANIZACYJNE ZWIĄZKU

Rok 1938 był osiemnastym rokiem działalności Związku Przemysłu Chemicznego R. P. Ilość członków w roku sprawozdawczym uległa dalszemu zwiększeniu i wyniosła na dzień 31 grudnia 1938 r. 120 członków (w grudniu 1937 — 117).

Walne Zgromadzenia.

W 1938 r. odbyły się dwa walne zgromadzenia Związku, doroczne zwyczajne oraz nadzwyczajne, zwołane w celu przeprowadzenia zmian Statutu Związku.

Osiemnaste z kolei Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków Związku Przemysłu Chemicznego odbyło się dnia 31 marca 1938 r. Zebranie w drugim terminie zaigaił Prezes Związku, p. Inż. Jerzy Wojnar, poświęcając swe przemówienie zagadnieniu interwencjonizmu gospodarczego i sprawie wzmoczenia obronności kraju na drodze szerokiego gromadzenia ze strony przemysłu ofiar i darów na cele dobrojenia armii.

Uczczono przez powstanie pamięć zmarłych

w roku ubiegłym działaczy przemysłu chemicznego: Dr. Artura Likiernika — Dyrektora Sp. Akc. „Radocha” w Sosnowcu, Maurycego Zimmermana — Dyrektora Sp. Akc. „Strem” we Lwowie i Józefa Bądyńskiego — Dyrektora Sp. Akc. „Ludwik Spiess i Syn” w Warszawie.

Na przewodniczącego zebrania powołano p. Inż. Ludwika Brzezowskiego, który udzielił głosu Dyrektorowi Związku — celem wygłoszenia uzupełniającego sprawozdania z działalności Związku (drukowane sprawozdanie za r. 1937 rozesłano w przepisany terminie).

Po zapoznaniu się ze sprawozdaniem finansowym i wysłuchaniu sprawozdania Komisji Rewizyjnej, Walne Zgromadzenie uchwaliło przez aklamację absolutorium dla ustępującego Zarządu i zatwierdziło preliminarz budżetowy na rok 1938.

Ustępujących przez losowanie członków Zarządu pp.: Inż. J. Wojnara, Inż. F. Wiślickiego, Inż. L. Szefera, Dr. G. Litterera, Inż. J. Podraszkę i Inż. E. Natansona powołano ponownie do Zarządu. Ponadto wybrano do Zarządu Związku p. Inż. W. Kwasieberskiego.

W skład Komisji Rewizyjnej weszli ponownie pp.: B. Kuryłowicz, Dr. S. Otolski, J. Szezechowski.

W wolnych wnioskach zostały poruszone sprawy praktyk wakacyjnych dla studentów, stypendiów im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Zjazdu Chemików Polskich w Wilnie oraz XIX Kongresu Chemii Przemysłowej, który odbyć się ma w 1939 r. w Warszawie.

W drugiej części Walnego Zgromadzenia wygłoszony został przez prof. Feliksa Młynarskiego odczyt p. t. „Waluta a handel zagraniczny”.

Dnia 24 listopada 1938 r. odbyło się nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Związku Przemysłu Chemicznego R. P. Na przewodniczącego powołany został p. Inż. J. Barcikowski, Dyrektor Sp. Akc. „Lignoza”. Po uczczeniu przez powstanie pamięci zmarłych w ostatnich miesiącach działaczy chemicznych: Inż. Adama Podoskiego, Inż. Michała Bornsteina, Inż. Henryka Salberga oraz Henryka Seniora — Prezes Związku, p. Inż. J. Wojnar, scharakteryzował linie rozwojowe i postępy osiągnięte przez przemysł chemiczny w 1938 r. W następnej części swego przemówienia, p.

Inż. J. Wojnar zakomunikował zebranym o rezygnacji p. Inż. Edmunda Trepki ze stanowiska Dyrektora Związku, które z dniem 1 stycznia 1939 r. obejmuje p. Inż. Tadeusz Zamoyński, dotychczasowy Zastępca Dyrektora. W imieniu Związku Prezes J. Wojnar wyraził p. Prof. E. Trepce gorące wyrazy podziękowania za jego długoletnią i owocną pracę dla przemysłu chemicznego.

Po uchwaleniu przez Walne Zgromadzenie zmian statutowych Związku — w sensie umożliwienia przedsiębiorstwom chemicznym, mającym swe zakłady w Gdańsku, należenia nadal do Związku Przemysłu Chemicznego R. P., odbyła się druga, referatowa część zebrania z odczytem p. Dyr. Tadeusza Sławińskiego p. t. „Społeczno-polityczne znaczenie przemysłu chemicznego”.

Zarząd Związku składał się w roku sprawozdawczym z 19-tu członków i odbył 11 posiedzeń; Prezydium Związku zbierało się raz na tydzień, celem rozważania bieżących prac Związku.

Z dniem 1 lipca 1938 r. p. Dr. Andrzej Marchwiński, Vicedyrektor Związku Przemysłu Chemicznego, opuścił zajmowane stanowisko, wskutek objęcia funkcji Vicedyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie oraz zastępcy Sekretarza Generalnego Rady Handlu Zagranicznego. P. Dr. Marchwiński współpracuje jednak w dalszym ciągu ze Związkiem Przemysłu Chemicznego, w charakterze doradcy ekonomicznego.

Grupy i Komisje. Zagadnienia, dotyczące poszczególnych gałęzi przemysłu chemicznego, były — jak w latach poprzednich — rozważane na terenie grup zawodowych.

W roku sprawozdawczym działało 9 następujących grup: przetwórczo-smołowa pod przewodnictwem p. Inż. W. Płuzańskiego, tłuszczowa — pod przewodnictwem p. Inż. J. Podraszki, sztucznych włókien — pod przewodnictwem p. Inż. F. Wiślickiego, farmaceutyczna — pod przewodnictwem p. Dr. S. Otolskiego, perfumeryjna — pod przewodnictwem p. Dr. G. Litterera, nawozowa — pod przewodnictwem p. Inż. C. Benedeka, grupa fabryk techniczno-gumowych — pod przewodnictwem p. Dyr. W. Bereszki, grupa chemicznego przetworu drewna — pod przewodnictwem p. Inż. K. Moniuszki, oraz powołana do życia w 1938

roku grupa fabryk sadzy — pod przewodnictwem p. Dyr. Z. Porowskiego. Charakter grup miały też wchodzące w skład naszego Związku: Zjednoczenie Fabryk Superfosfatowych, Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce, Centralny Związek Przemysłu Mydlarskiego w Polsce i Związek Polskich Olejarni.

Zagadnienia specjalne, dotyczące całego przemysłu chemicznego, opracowywane były przez stałe komisje (sekcje). Następujące Sekcje działały w ciągu r. 1938: Sekcja Eksportowa — pod przewodnictwem p. Inż. F. Wiślickiego, Sekcja Pracy — pod przewodnictwem p. Inż. M. Holtorpa, Sekcja Bezpieczeństwa Pracy — pod przewodnictwem p. Dr. A. Hirszowskiego oraz Sekcja Komunikacyjna — pod przewodnictwem p. Inż. K. Ginsberga.

Centralny Związek. Związek nasz ściśle współdziała z Centralnym Związkiem Przemysłu Polskiego, biorąc udział w pracach tej organizacji, dostarczając materiałów z zakresu wytwórczości chemicznej i zwracając się o pomoc Centralnego Związku we wszystkich sprawach zasadniczego lub ogólnego znaczenia. Grupa chemiczna — w której skład wchodzi Związek Przemysłu Chemicznego, Monopol Zapalczany, Związek Przemysłowców Garbarzy oraz niektóre przedsiębiorstwa chemiczne, bezpośrednio należące do Centralnego Związku — jest reprezentowana we wszystkich organach Centralnego Związku

W Radzie, składającej się z 60-ciu członków, grupa chemiczna ma swych przedstawicieli w osobach pp.: Dr. J. Landaua, Dyr. H. Rewkiewicza, Inż. L. Szefera, Inż. F. Wiślickiego, Inż. J. Wojnara. W pracach Prezydium brali udział pp. Inż. F. Wiślicki i Inż. E. Trepka. W Zarządzie grupę chemiczną reprezentuje p. Inż. T. Zamoyski.

Izby Przemysłowo-Handlowe. Związek nasz ceni sobie wysoko bliską i celową, a opartą na obopólnym zaufaniu, współpracę ze wszystkimi Izbami Przemysłowo-Handlowymi.

Szczególnie owocna była współpraca ze Związkiem Izb Przemysłowo-Handlowych i urzędującą w imieniu Związku Izbą stołeczną, która odwołuje się do naszej opinii we wszystkich sprawach, dotyczących bezpośrednio wytwórczości chemicznej. Ponadto Związek brał udział we wszystkich niemal zwoły-

wanych przez Izbę zebraniach, wypowiadając się w sprawach interesujących nie tylko przemysł chemiczny, lecz również w wielu zagadnieniach ogólniejszego znaczenia. Żywa ta współpraca i bliskie stosunki pomiędzy Izbami a Związkiem Przemysłu Chemicznego zacieśniają się z każdym rokiem.

Współpraca z czynnikami urzędowymi i organizacjami. Związek był wzywany do bezpośredniej współpracy z instytucjami rządowymi, z polskimi placówkami dyplomatycznymi zagranicą i utrzymywał bliską łączność z izbami handlowymi polsko-zagranicznymi, z organizacjami przemysłowymi i społecznymi. Wszystkim tym instytucjom, oraz wielkiej ilości osób prywatnych udzieliłiśmy różnorodnych informacji. W szczególności, dokładne informowanie wszystkich zainteresowanych czynników o źródłach nabycia krajowych produktów chemicznych należało do istotnych bieżących zadań Związku. Nie zaniedbaliśmy też w roku ubiegłym propagandy zagadnień przemysłu chemicznego w żywym słowie, starając się oddziaływać na wszelkich dostępnych nam polach, m. in., na terenie warszawskiej radio-stacji nadawczej.

Doniosłą rolę w pogłębianiu zagadnień przemysłu chemicznego odgrywają zebrania dyskusyjne, organizowane w porozumieniu i przy finansowym poparciu Związku przez Sekcję Przemysłową Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Zebrania te, a zwłaszcza dyskusje, dowodzą celowości odbywania w środowisku naukowym konferencji na tematy przemysłowe. Wygłoszone były następujące odczyty: „Włókiennictwo na nowych torach” — Dyr. A. Szeunert, „Sztuczne włókna celulozowe” — Inż. J. Liwowski, „Wełna naturalna i sztuczna” — Dyr. Br. Kączkowski, „Jedwab naturalny” — Mgr. M. Krasnodębski, „Struktura włókiennictwa w Polsce” — Mgr. S. Mallessa, „Kazeina włókiennicza” — Dr. E. Pijanowski, „Racjonalizacja przeróbki lnu” — Inż. A. Ekerkunt, „Wartość przemysłowa fosforytów polskich” — Dr. A. Morawiecki; poza tym odbyła się konferencja zamknięta na temat „Zastępcze surowce włókiennicze”; komunikaty wstępne wygłosili: „W sprawie kotonizacji” — Prof. W. Bratkowski, „Włókno z kazeiny” — Dyr. Inż. M. Piasecki, „Sztuczne włókna celulozowe” — Inż. T. Rosner.

Odczyty te cieszyły się dużą frekwencją, gromadząc zarówno przedstawicieli nauki i przemysłu, jak i reprezentantów kompetentnych czynników rządowych. Bardzo ożywione dyskusje i szereg ciekawych wyłaniających się z nich wniosków, świadczyły o pożytku urządzania tego rodzaju zebrań. Znakomita organizacja odczytów jest niewątpliwie zasługą przewodniczącego Sekcji Przemysłowej, p. Inż. W. Płuzańskiego, który wybierał szczególnie ciekawe i aktualne tematy referatów oraz nie szczędził trudów, aby gromadzić na zebraniach jaknajkompetentniejsze audytoria.

Podkreślić również należy żywy kontakt, utrzymywany przez Związek Przemysłu Chemicznego ze Związkiem Inżynierów Chemików R. P., w szczególności współpracę w zakresie organizowanych przez poszczególne sekcje Związku Inżynierów zebrań dyskusyjnych na aktualne tematy, jak: wykorzystanie krajowych surowców fosforowych, zaopatrzenie kraju w siarkę i inne. W szeregu wypadków reprezentanci Związku wygłaszali na wspomnianych zebraniach referaty, poświęcone żywotnym zagadnieniom chemicznym i przemysłowym.

Wzorem lat poprzednich, Związek porozumiewał się z przemysłem mechaniczno - metalowym w sprawie zaopatrywania polskiego przemysłu chemicznego w krajowe maszyny, aparaty, urządzenia i t. d. Między innymi, na terenie Związku odbyła się, z udziałem przedstawicieli fabryk chemicznych oraz fabryk metalowo - mechanicznych, konferencja w sprawie aparatury emaliowanej, używanej w przemyśle chemicznym. Tego rodzaju wspólne konferencje przemysłowców chemicznych i metalowych przynoszą niewątpliwie pożytek obu stronom.

Związek ma swych reprezentantów na terenie różnych instytucji. Tak więc p. Inż. F. Wiślicki jest członkiem Zarządu Polskiego Tow. Chemicznego, Polskiego Narodowego Komitetu Chemii i Prezesem Rady Opiekuńczej Państwowego Liceum Chemicznego; p. Dr. J. Landau zasiada w Komitetach Dyskontowych Banku Polskiego i Banku Gospodarstwa Krajowego; p. Inż. J. Podraszko — w Komitecie Dyskontowym Banku Gospodarstwa Krajowego; p. Inż. E. Natanson — w Wojewódzkiej Radzie Wodnej; p. Dyr. F. Więckowski — w Państwowej Naczelnej Radzie Zdrowia; p.

Inż. W. Sommer jest członkiem Zarządu Polskiego Tow. Chemicznego i Wice - Prezesem Rady Opiekuńczej Państwowego Liceum Chemicznego; p. Inż. J. Milewski zasiada w Komisji Technicznej Oddymiania Miast; p. Dyr. A. Kozłowski — w Ziemskim Zarządzie Funduszu Bezrobocia; p. Inż. Z. Leppert — w Zarządzie Polskiego Tow. Chemicznego; pp. Inż. E. Natanson, Inż. L. Szefer i Inż. S. Trocki — w Państw. Radzie Komunikacyjnej. P. Inż. E. Trepka jest delegatem Związku do Komitetu Traktatowego Rady Handlu Zagranicznego i Polskiego Komitetu Normalizacyjnego; p. Inż. T. Zamoyski — członkiem Państw. Rady Komunikacyjnej, Komitetu Przywozowego Rady Handlu Zagranicznego i stałym delegatem Rady Handlu Zagranicznego do rokowań polsko-francuskich; p. Z. Spotowski — członkiem stałej Komisji dla spraw przewozowych przy Min. Komunikacji.

Członkowie Zarządu i Dyrekcji Związku byli często konsultowani i powoływani do czasowych komisji i narad, organizowanych przez Ministerstwa.

Tak więc w skład Komisji do Badania Przedsiębiorstw Państwowych wchodził pp. Dyr. L. Kozłowski i Dr. S. Otolski.

W pracach Komisji do zbadania interwencjonizmu w zakresie przemysłowym, powołanej w lutym 1938 r. przez Pana Ministra Przemysłu i Handlu, brał udział p. Inż. T. Zamoyski. Komisja miała za zadanie określenie generalnych warunków, jakie powinny być zachowane przy stosowaniu i usprawnieniu interwencjonizmu.

Związek ściśle współpracował z dawną Państwową Szkołą Chem. Przem. w Warszawie, która od roku szkolnego 1938/39, stosownie do ustawy o Ustroju Szkolnictwa, przemieniona została na Państwowe Liceum Chemiczne (oddział męski i żeński). Niezależnie od udziału delegatów Zarządu Związku w Radzie Opiekuńczej Liceum — Związek przyczynia się materialnie do rozwoju tej pożytecznej placówki wychowawczej, kształcącej techników i majstrów dla przemysłu chemicznego. Ponadto Związek przeznacza pewne sumy na dożywianie uczniów tej szkoły.

Normalizacja.

Prace normalizacyjne prowadzone były nadal przez Komisję Technologii Chemicznej Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Przewodniczącym

Komisji jest p. Inż. E. Trepka, a sekretariat znajduje się w biurze Związku Przemysłu Chemicznego.

W ramach prac Komisji czynne były w roku sprawozdawczym następujące podkomisje normalizacyjne:

wyrobów ogniotrwałych i ceramiki szlachetnej (przewodn. — p. Inż. E. Dworzak),
mas smołowych i lepniaka (przewodn. — p. Inż. T. Zamoyski),

warunków technicznych dostawy farb olejnych, emalii i lakierów dla P. K. P. (przewodn. — p. Inż. Z. Leppert),

superfosfatów (przewodn. — p. Inż. T. Zamoyski),

metod analizy węgla kamiennego, (przewodn. — p. Prof. J. Zawadzki),

mydła mazistego i rdzeniowego (przewodn. — p. Prof. M. Struszyński),

karbolineum węglowego i drzewnego z drzew iglastych i liściastych (przewodn. — p. Inż. E. Trepka),

ałunów i siarczana glinowego (przewodn. — p. Prof. M. Struszyński),

kwasu siarkowego akumulatorowego (przewodn. — p. Prof. M. Struszyński),

węgłanu amonowego (przewodn. — p. Prof. M. Struszyński),

alkoholu butylowego i octanu butylowego (przewodn. — p. Prof. M. Struszyński),

Ponadto zostały utworzone nowe podkomisje normalizacyjne: jedwabiu sztucznego i cementów dentystycznych.

W opracowaniu są projekty następujących norm:

superfosfatów,
przedzwy jedwabiu sztucznego,
kwasu siarkowego akumulatorowego,
karbolineum drzewnego,
karbolineum węglowego,
alkoholu butylowego,
octanu butylowego,
cementów dentystycznych,
mydła rdzeniowego,
materiałów ogniotrwałych.

W roku ubiegłym Komisja Technologii Chemicznej odbyła szereg posiedzeń, na których zostały przedyskutowane i przyjęte następujące normy (przyjęte również przez Polski Komitet Normalizacyjny):

C-303 Mydło maziste

C-705 Węglan amonowy

C-706 Węglan amonowy kwaśny

C-710 Ałun glinowo-potasowy

C-711 Ałun chromowy

C-713 Siarczan glinowy

C-1601 (dalszy ciąg) Materiały ogniotrwałe. Metody badań.

Komisja Technologii Chemicznej — oprócz opracowywania norm — jest powoływana do wydawania opinii w różnych sprawach związanych z normalizacją; między innymi opiniuje zagadnienia, podlegające normalizacji międzynarodowej.

„Wiadomości Polskiego Komitetu Normalizacyjnego”, ukazujące się od r. 1930, stale informują o postępach prac Komisji, drukując projekty norm, oraz protokoły posiedzeń.

W roku sprawozdawczym Komisja Technologii Chemicznej przeprowadziła w porozumieniu z Polskim Komitetem Normalizacyjnym wśród członków Związku Przemysłu Chemicznego ankietę, obejmującą zagadnienia: stosowania norm P. K. N., uwag w stosunku do norm już wydanych, życzenia w stosunku do dalszych prac P. K. N., możliwości zwiększenia stosowania polskich norm itd. Komisja Technologii Chemicznej położyła główny nacisk na dodatkowy punkt, obejmujący propozycję znormalizowania artykułów chemicznych. Materiały zebrane drogą tej ankiety stanowią uzupełniający materiał ankiety, przeprowadzonej przez Komisję Technologii Chemicznej już w roku 1936.

Należy stwierdzić, że prace normalizacyjne w zakresie produktów chemicznych posuwają się stale naprzód; korzystanie ze stałego współdziałania p. Prof. M. Struszyńskiego, wybitnego analityka, wpływa szczególnie dodatnio na poziom opracowywanych norm.

Akcja Sekcja Bezpieczeństwa Pracy
zwalczania Związku Przemysłu Chemicznego,
wypadków pozostająca pod przewodnictwem
przy pracy. pp. Dyr. A. Hirszowskiego i Inż. Z. Lepperta w dalszym ciągu prowadziła wśród fabryk zrzeszonych w Związku intensywną propagandę idei bezpieczeństwa pracy. Ankiety rozpisane przez Komisję dwukrotnie w ciągu ubiegłego roku wykazały, że praca nad zwalczaniem wypadków w przemyśle chemicznym rozszerza się. W połowie ub. roku planową akcję zwalczania wypadków prowadziło ok. 70% przedsiębiorstw chemicznych zrzeszonych w Związku.

W celu skłonienia przedsiębiorstw do dalszych wysiłków oraz prowadzenia systematycznej walki z wypadkami — Zarząd Związku powziął we wrześniu ub. r. uchwałę, nakładającą na fabryki chemiczne moralny obowiązek prowadzenia akcji bezpieczeństwa pracy przez: uświadamianie robotników o grożącym im niebezpieczeństwie, stosowanie środków ochronnych i przeprowadzanie systematycznych rewizji stanu bezpieczeństwa urządzeń technicznych. Zarząd zobowiązał również przedsiębiorstwa do nadsyłania do Związku odpisów kart wypadkowych, przeznaczonych dla Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Komisja Bezpieczeństwa Pracy uzyskała współpracę Dyrektora Poradni Bezpieczeństwa Pracy i Wzorcowni Urządzeń Ochronnych przy Muzeum Techniki i Przemysłu — p. Inż. A. Mazurkiewicza, który stał się doradcą Komisji we wszystkich zagadnieniach, dotyczących bezpieczeństwa oraz zwalczania wypadków w przemyśle chemicznym. Przedsiębiorstwa zrzeszone w Związku zostały upoważnione do korzystania w indywidualnych sprawach z rad i wskazówek p. Inż. Mazurkiewicza.

Odpisy kart wypadkowych, nadsyłane do Związku przez szereg przedsiębiorstw, zostały wyzyskane dla celów profilaktycznych w zakresie wypadkowości. Analizy wypadków były tematem obustronnej korespondencji między Komisją a zainteresowanymi fabrykami i tą drogą starano się znaleźć istotną ich przyczynę oraz właściwe środki zaradcze.

W ciągu 1938 r. odbył się szereg zebrań Komisji Bezp. Pracy. Na jednym z nich Inż. Z. Pilat wygłosił referat o akcji przeciwpożarowej w zakładach przemysłowych.

Komisja przystąpiła do opracowywania instrukcji bezpieczeństwa pracy, dotyczących zwalczania pyłów w fabrykach farmaceutycznych oraz barwników.

Współpraca Sekcji Bezpieczeństwa Pracy Związku z Instytutem Spraw Społecznych, z Wydziałem Bezpieczeństwa Pracy Centralnego Związku Średniego i Drobego Przemysłu w Polsce oraz z Komisjami bezpieczeństwa pracy niektórych Związków branżowych uległa dalszemu zacieśnieniu. W żywym kontakcie pozostawała Sekcja z czasopismami poświęconymi zagadnieniom zwalczania wypadków. W czasopismach tych, a zwłaszcza w

czasopiśmie „Bezpieczeństwo i Higiena Pracy” zamieszczane były artykuły fachowe oświetlające zagadnienie bezpieczeństwa pracy w przemyśle chemicznym. Komunikaty swe i informacje z zakresu bezpieczeństwa pracy Sekcja umieszczała nadal w organie prasowym Związku „Wiadomości Przemysłu Chemicznego”.

Fundusz Obrony Narodowej. Ofiarność przemysłu chemicznego na rzecz Funduszu Obrony Narodowej utrzymywała się nadal na bardzo wysokim poziomie.

Zgodnie z apelem Walnych Zgromadzeń Związku do gromadzenia i przekazywania dalszych ofiar na cele związane z gotowością wojenną kraju — przedsiębiorstwa chemiczne złożyły liczne dary, zarówno w formie pieniężnej, jak i w formie materiału i sprzętu uzbrojeniowego. Sumy przekazane na F. O. N. przez przedsiębiorstwa chemiczne wyrażają się bardzo okazałą cyfrą, przy czym wpłaty mają często charakter stały.

Niezależnie od składek pieniężnych, przemysł chemiczny złożył szereg darów w naturze; ofiarność kierowała się przede wszystkim ku fundowaniu jednostek lotniczych. W r. 1938 zostały przekazane Aeroklubowi Warszawskiemu za pośrednictwem L. O. P. P. dwa samoloty R. W. D. i balon przez Związek Olejarni oraz samolot typu R. W. D. i szybowiec przez Sp. Akc. „Strem”. Łącznie z eskadrą trzech samolotów, ufundowanych przez Tomaszowską Fabrykę Sztucznego Jedwabiu w 1937 r., przemysł chemiczny ofiarował dotychczas 8 jednostek lotniczych.

Pomoc zimowa. Wzorem lat poprzednich, Związek Przemysłu Chemicznego współdziałał w akcji pomocy zimowej dla bezrobotnych.

W wyniku uchwał Zarządu Związku, opartych na ogólnych zaleceniach Naczelnego Komitetu Pomocy Zimowej, fabryki chemiczne opłacały składki wg. norm wahających się od 1 — 3 promille od obrotu — zależnie od rezultatów działalności i wykazanego zysku netto (dywidendy) w 1937 r.

Związek prowadził szczegółową ewidencję deklarowanych i wpłaconych składek, publikując listy ofiarodawców i wysokość sum na łamach „Wiadomości Przemysłu Chemicznego”.

Pomoc dla młodzieży. W roku sprawozdawczym działały na terenie przemysłu chemicznego trzy fundacje stypendialne: Fundacja im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Fundacja im. Feliksa Wiślickiego i Fundacja im. Sp. Akc. „Radocha”.

Fundacja im. Marszałka Józefa Piłsudskiego utworzona została przy Związku Przemysłu Chemicznego w celu uczczenia w sposób trwały pamięci Pierwszego Marszałka Polski; zadaniem Fundacji jest dopomożenie w studiach studentom chemii szkół akademickich. Fundusz stypendialny zebrany został z darowizn zrzeszonych przedsiębiorstw i ofiar zespołów pracowniczych fabryk chemicznych. Zgodnie z postanowieniem statutu Fundacji, na stypendia im. Marszałka Józefa Piłsudskiego przeznaczany jest co roku dochód z majątku Fundacji.

Powołana do życia w 1936 r. Fundacja im. Feliksa Wiślickiego ma na celu przede wszystkim tworzenie podniety do prac naukowych we wszystkich dziedzinach chemii, w szczególności zaś chemii koloidów i technologii włókna sztucznego. Dochód Fundacji za rok 1938, zgodnie z postanowieniami Zarządu Fundacji, został wydatkowany na subsydiowanie prac naukowych, na wydanie drukiem już wykonanych prac, oraz na stypendia dla osób przygotowujących się do zawodowej pracy naukowej lub technicznej.

Fundacja stypendialna im. Sp. Akc. „Radocha”, której zadaniem jest nagradzanie prac naukowych z dziedziny chemii, przeznaczyła w 1938 r. kilka nagród na łączną sumę ok. 8.000 zł.

Jak o tym wspomnieliśmy już w innym miejscu, Związek otaczał swą opieką, wzorem lat poprzednich, Państwowe Liceum Chemiczne. Dzięki czynnemu współdziałaniu Związku Przemysłu Chemicznego, Liceum uzyskało w 1938 r. dla swych uczniów 23 praktyki wakacyjne. Ponadto Liceum korzystało w roku sprawozdawczym z subsydiów Związku, które, wspólnie z innymi sumami przekazanymi przez zrzeszone przedsiębiorstwa chemiczne, umożliwiło Liceum zaopatrzenie się w pomoce naukowe, oraz przeprowadzenie akcji dożywiania uczniów.

Związek zajmował się w 1938 r., podobnie jak w latach poprzednich, sprawami praktyk wakacyjnych, żywo propagując wśród zrze-

szonych przedsiębiorstw ideę szerokiego udzielania praktyk wakacyjnych młodzieży studiującej chemię. Rozdziałem praktyk Związek się nie zajmował, wobec przejęcia tego zadania przez inne czynniki.

Pisma zapieczętowane.

Instytucja pism zapieczętowanych, powołana do życia przy Związku w r. 1936, ma na celu umożliwienie ustalania pierwszeństwa pomysłów w zakresie chemii czystej i stosowanej oraz pokrewnych działów nauki i wytwórczości chemicznej.

Do dnia 31 grudnia 1938 r. złożono w Związku 18 pism zapieczętowanych, z czego w roku sprawozdawczym nadesłano sześć pism zapieczętowanych, mianowicie:

p. Dr. Inż. Antoni Eiger nadesłał pismo p. t. „Opis metody badania cementu uwodnionego”,

Państwowa Wytwórnia Prochu w Pionkach — „Bawełna kolodionowa”,

Fabr. Drożdżowo-Gorzeln. „Henryków” — „Sposób otrzymywania drożdży białych względnie jasnych”,

p. Doman Wieluch — „Matematycznie ścisłe ujęcie własności roztworów i mieszanin płynnych w zależności od stężenia oraz nowa teoria skręcania płaszczyzny polaryzacji w roztworach”,

p. Dr. Inż. Stanisław Micewicz — „Opis nowej metody oczyszczania łożysk”,

Tow. Zakł. Chem. „Strem” i p. Inż. Marek Piekarski — „Udoskonalenie w przeróbce kości na klej”.

IV Zjazd Chemików Polskich w Wilnie.

W okresie od dnia 29 czerwca do dn. 3 lipca 1938 r. odbył się w Wilnie IV Zjazd Chemików Polskich, połączony z obchodem setnej rocznicy śmierci Jędrzeja Śniadeckiego, ojca współczesnej chemii polskiej. Zjazd ten zorganizowany został — podobnie jak poprzednie — przez Polskie Towarzystwo Chemiczne, przy czym poświęcony był przeglądowi dorobku polskiego w zakresie chemii czystej i stosowanej oraz syntetycznemu przeglądowi ważniejszych osiągnięć polskich na tle dorobku międzynarodowego.

IV Zjazd Chemików Polskich w Wilnie, obradujący pod Protektoratem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, Prof. Dr. Ignacego

Mościckiego, należy uznać za wyjątkowo udany. Specjalny nacisk położony został na posiedzenia plenarne podczas których wygłoszono szereg syntetycznych referatów w zakresie najważniejszych działów chemii teoretycznej i przemysłowej; w dziedzinie chemii stosowanej oświetlone zostało szczególnie aktualne zagadnienie materiałów zastępczych oraz postępów technicznych polskiego przemysłu chemicznego. Poza tym w 4-ech sekcjach: chemii nieorganicznej, organicznej, fizycznej i przemysłowej — wygłoszono ok. 250 referatów, które dały bogaty obraz wszechstronnej pracy w naszych wyższych uczelniach, przemyśle, górnictwie, instytucjach naukowych i badawczych.

Związek Przemysłu Chemicznego współpracował czynnie przy organizacji tego zjazdu; członkowie Zarządu i Dyrekcji Związku wchodzili w skład Komitetu Organizacyjnego Zjazdu. Na skutek apelu Związku zrzeszone przedsiębiorstwa chemiczne wpłaciły poważne sumy na pokrycie kosztów związanych z organizacją Zjazdu, ponadto poszczególne fabryki delegowały — w miarę możliwości — na powyższy Zjazd zatrudnianych przez siebie chemików, zachęcając ich do zgłaszania referatów na Zjazd.

Wystawy. Jak wiadomo w 1939 r. odbędzie się w New-Yorku Międzynarodowa Wystawa, w której bierze również udział Polska. Związek Przemysłu Chemicznego współpracuje żywo w pracach przygotowawczych do tej Wystawy. W trosce o należyte przedstawienie produkcji chemicznej Związek ogłosił konkurs na sformułowanie idei ogólnej syntetycznego rozwiązania tego zagadnienia. Zarząd Związku przyznał pierwszą nagrodę pracy wykonanej przez p. Inż. W. Płużańskiego, trzecią zaś — pracy p. Cz. Ługowskiego. Wyniki konkursu wzięte zostały za podstawę przy dalszych pracach przygotowawczych do Wystawy.

W 1944 r. odbyć się ma w Warszawie, z okazji 25-letniej rocznicy odzyskania niepodległości, Wystawa Powszechna. Zebraniem materiału informacyjnego, dotyczącego udziału przemysłu chemicznego w Polskiej Wystawie Powszechnej, zajął się Związek Przemysłu Chemicznego, który przeprowadził w r. 1938 w tej sprawie przedwstępne badania.

Wydawnictwa.

Rok 1938 był 13-tym rokiem wydawnictwa organu Związku „Wiadomości Przemysłu Chemicznego”. Podobnie jak w latach poprzednich „Wiadomości” rozsyłane są bezpłatnie wszystkim członkom Związku oraz broszurowane z „Przemysłem Chemicznym”, „Przeglądem Chemicznym” i z „Przeglądem Garbarsko-Technicznym”. W ten sposób wszyscy zorganizowani chemicy otrzymują bezpłatnie nasze wydawnictwo, które dociera ponadto do fabryk garbarskich i t. d. Należy podkreślić, że z materiałów drukowanych na łamach „Wiadomości” korzysta chętnie i bardzo często prasa codzienna i zawodowa, przedstawiając w ten sposób zagadnienia przemysłu chemicznego najszeršszym kołom czytelników gazet.

Ponadto Związek Przemysłu Chemicznego zamieszcza stale w prasie codziennej, fachowej oraz w komunikatach agencji prasowych artykuły omawiające aktualne zagadnienia związane z przemysłem chemicznym.

Zawodowa prasa zagraniczna poświęca również sporo uwagi polskiemu przemysłowi chemicznemu, opierając się przede wszystkim na publikowanych przez Związek materiałach. Na szczególne podkreślenie zasługuje w tym względzie francuski miesięcznik „Chimie & Industrie”, który od wielu już lat publikuje stale kroniki polskie, pozostające pod redakcją Związku oraz zamieszcza większe artykuły o polskim przemyśle chemicznym.

Stosunki z zagranicą. W roku 1938 Związek Przemysłu Chemicznego kontynuował zadzierżgnięte w poprzednich latach

stosunki z pokrewnymi organizacjami zagranicą, zwłaszcza ze Związkami Przemysłu Chemicznego w Wielkiej Brytanii, we Francji, w Belgii i w Niemczech. Doświadczenie uczy, że te bezpośrednie kontakty dają szerokie możliwości prostego rozwiązywania rozmaitych nasuwających się zagadnień na tle wymiany towarowej artykułów chemicznych między Polską a zagranicą, jak również i w wielu innych sprawach.

Rok sprawozdawczy — jak o tym wspominaliśmy na innym miejscu — charakteryzował się dużym napięciem spraw traktatowych. Przedstawiciele Związku Przemysłu Chemicznego brali udział w rokowaniach traktatowych bądź w charakterze delegatów Rady Traktatowej (a więc reprezentując całe życie gospo-

darcze Polski), bądź jako znawcy do spraw przemysłu chemicznego.

W drugiej połowie lipca 1938 r. zorganizowana została przez Związek Przemysłu Chemicznego kilkudniowa wycieczka do Szwecji, mająca na celu nawiązanie osobistych kontaktów pomiędzy polskim a szwedzkim przemysłem chemicznym. W wycieczce wzięli udział pp.: Dyr. W. Bereszko, Inż. L. Brzezowski, Dyr. A. Kozłowski, Dr. J. Landau, Inż. E. Trepka z córką, Dyr. F. Więckowski, Inż. F. Wiślicki z małżonką, Mgr. chem. H. Zamoyńska. W Sztokholmie przyjęciem wycieczki zajęli się: Korespondent Państwowego Instytutu Eksportowego p. Dyr. Z. Brodaty, Szwedko-Polska Izba Handlowa, Związek Przemysłowców i Szwedzki Związek Przemysłu Chemicznego. Ponadto wycieczka podejmowana była przez p. S. Potworowskiego, posła Rzeczypospolitej Polskiej w Sztokholmie.

W okresie 15 — 21 maja 1938 r. odbył się w Rzymie X Międzynarodowy Kongres Chemiczny, połączony z bieżącymi pracami XIII Konferencji Międzynarodowej Unii Chemii Czystej i Stosowanej. Kongres zgromadził oficjalne delegacje kilkudziesięciu krajów pozaeuropejskich i europejskich, a wśród nich również polską delegację. Udział Polaków w Kongresie rzymskim był dość duży, zarówno jeśli chodzi o skład osobowy delegacji, jak o ilość referatów — przekraczającą 20. Przewodniczącym polskiej delegacji był p. Prof. Dr. Wojciech Świątosławski, Minister Oświaty, a w skład delegacji wchodził z ramienia Związku Przemysłu Chemicznego pp.: Inż. Feliks Wiślicki, Dr. Józef Landau, Inż. Edmund Trepka.

W XVIII Kongresie Chemii Przemysłowej w Nancy, który z uwagi na znane wydarzenia polityczne we wrześniu 1938 r. został przerywany, wzięł udział z ramienia Związku Przemysłu Chemicznego p. Inż. T. Zamoyski.

*

*

*

Rok 1938 był dla dobrowolnych (a więc nie opartych na przymusie organizacyjnym) związków branżowych okresem, kiedy spoczęła na nich szczególna uwaga czynników urzędowych, sfer przemysłowych, a nawet ugrupowań politycznych. Na tle bowiem wykonywania czynności interwencyjnych poczęto badać możliwości przekształceń struktury organizacyjnej przemysłu. Badania te doprowadziły w niektórych działach polskiego gospodarstwa (np. w hutnictwie żelaznym) do zasadniczych przemian organizacyjnych.

W ocenie wybitnych przedstawicieli czynnika urzędowego — Związek Przemysłu Chemicznego przy obecnej jego strukturze wypełnia w należyty sposób zadania, jakie przed nim stoją. Ale — zdać sobie musimy jasno i dokładnie sprawę z tego, że tylko spójność organizacyjna, najbliższe współdziałanie zrzeszonych przedsiębiorstw chemicznych ze Związkiem, pełne zaufanie okazywane przez nie Związkowi, wreszcie harmonijna koordynacja wzajemnych poczynań: mogą i nadal pozwolić Związkowi Przemysłu Chemicznego na prowadzenie działalności, zmierzającej ku pożytkowi i rozwojowi polskiego przemysłu chemicznego.

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO

(WELFARE AND SAFETY)

Doświadczenia amerykańskie i europejskie wykazały, że walka z wypadkami przy pracy — rozszerzona później na walkę z chorobami zawodowymi — wówczas daje najlepsze rezultaty, gdy największa jest psychiczna i fizyczna odporność pracownika, na co w sposób decydujący wpływają poza-fabryczne jego stosunki. To też akcję walki z wypadkami, ograniczoną początkowo do terenu fabryki, rozszerzono poza jej mury, podejmując opiekę nad robotnikiem; wyraża się ona we wszelkich formach — od zastosowania przerw w pracy i dożywiania ciężiej pracujących, poprzez ułatwianie budownictwa mieszkaniowego aż po organizację sportów i wczasów robotniczych.

Choć kolebką tej akcji jest Ameryka Północna, to jednak rozwój stosunków w Europie szedł innymi drogami. Wiele wszakże celowych spostrzeżeń, metod i amerykańskich osiągnięć przeszczepiono po wojnie światowej za pośrednictwem Anglii i Międzynarodowego Biura Pracy na grunt europejski. Przyjęto przede wszystkim organizacyjną formę kół bezpieczeństwa pracy, które rozwinęły się zwłaszcza w Anglii, Francji i Włoszech. Nawet Niemcy, które do ostatnich kilku lat kładły niemal wyłączny nacisk na techniczną stronę zagadnienia bezpieczeństwa, kształcą obecnie swych pracowników w kilku tysiącach fabrycznych kół bezpieczeństwa pracy. Nie ograniczono przy tym akcji jedynie do terenu fabrycznego, przekształcając amerykańskie „komitety bezpieczeństwa pracy” w „służbę czynnika ludzkiego” (service du facteur humain). Służby te dbają również o fizyczne i psychiczne zdrowie — zwłaszcza tych, którzy pracując w szkodliwej atmosferze, przebywając w ciasnych pomieszczeniach dusznych środowisk miejskich — nie mają możliwości wytchnienia i nabrania równowagi.

Idee głoszone w Stanach Zjednoczonych i w krajach zachodniej Europy ścisłego moralnego związania robotnika z kierownictwem przedsiębiorstwa, znalazły w Polsce licznych zwolenników. Opieka ta wyraża się w formie umożliwienia zaspakajania uzasadnionych dążeń robotnika do kulturalnego życia osobistego, zapewnienia jak najlepszych warunków zdrowotnych i polepszenia materialnego bytu robotnika.

Początkowa działalność przemysłu w Polsce, mająca na celu zwalczanie wypadków, poprzez należy-

cie zorganizowaną już w wielu gałęziach naszej wytwórczości akcję zmierzającą do podniesienia higieny i bezpieczeństwa pracy — przeradza się stopniowo w jaknajszerszej rozumianej działalności społecznej, której przyświeca hasło: „Warsztat Wytwórczy — Ośrodkiem Kultury Pracy”.

Przemysł chemiczny jest tym działem naszej gospodarki narodowej, który jeden z pierwszych podjął systematyczne prace w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy. W wyniku działalności Sekcji Bezpieczeństwa Pracy Związku Przemysłu Chemicznego, powołanej do życia w r. 1934 akcja zwalczania wypadków i polepszenia higienicznych warunków pracy rozwija się w szybkim tempie na terenie poszczególnych zakładów. Akcję tę, jak wykazała przeprowadzona ankieta, prowadzi ok. 70% zrzeszonych przedsiębiorstw chemicznych, na których terenie działają fabryczne Komisje Bezpieczeństwa Pracy.

Działalność przemysłu chemicznego w zakresie higieny i bezpieczeństwa pracy w warsztatach wytwórczych, daleko wybiegająca poza ramy przepisów objętych ustawodawstwem socjalnym — jest tylko jednym z licznych przejawów społecznej działalności przemysłu. Poważne wkłady pracy i świadczenia przemysłu chemicznego na polu ogólnej działalności społecznej nie pomniejszają akcji i wydatków przedsiębiorstw na szczególne cele społeczne, bezpośrednio związane z fabryką i jej pracownikami. Z natury rzeczy najbardziej wszechstronne rezultaty osiągnięte zostały w większych fabrykach chemicznych, chociaż średnie a nawet małe zakłady mogą poszczycić się w tej dziedzinie nader owocnymi wynikami.

*

*

*

Z nadesłanych do Związku sprawozdań fabryk chemicznych z działalności społeczno-kulturalnej i akcji w dziedzinie higieny i bezpieczeństwa pracy ogłaszamy przykładowo cztery sprawozdania (w brzmieniu oryginalnym), najszerzej traktujące zagadnienie. Pozwólą one na zorientowanie się co do skali i intensywności prac wykonywanych na terenie zakładów chemicznych.

Służba bezpieczeństwa pracy została zorganizowana w fabryce W. Karpiński & W. Leppert w r. 1934.

Do Koła Bezpieczeństwa Pracy należą:

Kierownik techniczny fabryki — przewodniczący Koła.

Zastępca kierown. techn. fabryki — sekretarz Koła.

Komendant Ochotn. Straży Pożarn. i majster fabryczny — członkowie Koła.

Zadaniem Koła jest ciągła dalsza organizacja i przestrzeganie szeroko pojętego bezpieczeństwa i higieny pracy.

Jako ogólne punkty akcji Koła ustalone zostały:

opracowywanie planu bezp. i higieny pracy w fabryce,

przyciągnięcie do akcji pracowników, okresowe rewizje fabryki z punktu widzenia bezpieczeństwa i higieny pracy,

wydawanie na zasadzie tych rewizji zarządzeń z wpisywaniem ich do księgi zarządzeń,

propaganda bezpieczeństwa pracy,

organizacja pierwszej pomocy,

prowadzenie statystyki wypadków.

Celem zapewnienia ciągłości pracy postanowiono odbywać okresowe zwyczajne posiedzenia K. Bezp. Pracy oraz nadzwyczajne po każdym poważniejszym wypadku przy pracy celem zanalizowania go, znalezienia rzeczywistej przyczyny wypadku oraz środków zapobieżenia podobnym wypadkom na przyszłość.

Ogólny plan bezpieczeństwa i higieny pracy nakreślony został w ten sposób, aby możliwie wyeliminować wszelkie niebezpieczeństwo przy pracy i stworzyć zdrowe, nie tylko znośne, ale o ile się da osiągnąć przyjemne i pociągające warunki pracy.

Plan ten objął:

całość fabryki jako takiej — jej zamaskowanie, uregulowanie terenu fabrycznego,

kontrolę z punktu widzenia bezpieczeństwa pracy poszczególnych budynków (schody, drzwi, podłogi, wentylacje),

bezpieczeństwo pożarowe,

rozstawienie maszyn, uporządkowanie narzędzi, zabezpieczenie maszyn podczas ruchu oraz pędni, składy i transport towarów,

urządzenia higieniczne — umywalnie, szatnie, ustępy, jadalnia robotnicza,

zorganizowanie pierwszej pomocy,

opracowanie odpowiedniego regulaminu bezpieczeństwa pracy.

Opracowanie regulaminu bezpieczeństwa pracy postawione zostało na ostatnim miejscu, gdyż dopiero dłuższa obserwacja pracy pod kątem bezpieczeństwa i higieny, analizowanie zaszłych wypadków i zdarzeń, wymiana obserwacji z innymi tego rodzaju zakładami — pozwoli na opracowanie pierwowzoru regulaminu, który zresztą nie powinien być nigdy dziełem już zakończonym, ale stale uzupełnianym, poprawianym i zmienianym w miarę potrzeby i stwarzających się nowych warunków pracy.

Przechodząc do poszczególnych punktów powyższego planu notujemy co dotąd odnośnie każdego punktu zostało wykonane:

Zamaskowanie budynków — doszliśmy do przekonania, że jeśli chodzi o ściany budynków, to najlepiej maskują je krzewy i rośliny pnące, gdyż w ten sposób zaciera się powoli kształt i wygląd budynków w sposób naturalny i dostosowany do każdej pory roku.

W tym celu na jesieni r. 1936 obsadzono budynki, przynajmniej w tych miejscach, gdzie nie przeszkadzały temu ścieki betonowe — krzewami takimi jak wino samopnące, caprifolium, aristolofia i t. d., poza tym zadrzewiono bardziej jeszcze teren fabryczny, istniejące już dawniej trawniki fabryczne doprowadzono do porządku, porobiono klomby z kwiatów i liści barwnych oraz otoczono trawniki z róż pnących krzaczastych. Kwiaty i rośliny oddano pod opiekę pracowników z tym, że przed dniem Zadusznym wszystkie znajdujące się na terenie kwiaty oddawane będą do dyspozycji pracowników. Posadzono drzewa owocowe na trawnikach dla użytku robotników.

Teren fabryczny — wyjątkowo bagnisty został odpowiednio podwyższony przywożonymi przez szereg lat wypalkami z Elektrowni Okręgowej w Pruszkowie. Budynki otoczono ściekami betonowymi, na ściekach tych porobiono mostki żelazne w miejscach wyjść z budynków. Przeprowadzono szereg kanałów ściekowych i drenów, ułożono chodniki z płyt betonowych na osuszonym w ten sposób terenie.

Zaznaczyć należy, iż praca ta wymagała dość dużych nakładów, ponieważ teren fabryczny jest rozległy (ogólna powierzchnia 170.000 m²).

Budynki. — Wszystkie drzwi zewnętrzne przerobiono tak, aby otwierały się one na zewnątrz. Zaprowadzono wentylacje w rozlewniach farb i lakierów, poprawiono wszystkie podłogi fabryczne, przy czym na podłogach betonowych zaprowadzono chodniki gumowe, tam, gdzie pracownicy przebywają stale.

Bezpieczeństwo pożarowe — fabryka posiada wybudowaną jeszcze w r. 1923 szopę strażacką, gdzie mieszczą się drabiny, topory etc. Wielu pracowników fabrycznych należy do zorganizowanej staraniem fabryki na terenie Nowej Wsi (odległość 1 klm) Straży Pożarnej Ochotniczej. W roku 1935 — 1936 dokompletowano gaśnice Mi-ra, Contra, gaśnice suche, połączono sadzawkę ogrodową bramą specjalną z terenem fabryki, zainstalowano syrenę alarmową i zewnętrzny przełącznik dla niej dla stróża fabrycznego.

Maszyny — zwrócona jest baczna uwaga na to, aby przy ustawieniu nowej maszyny, lub przestawieniu maszyn zabezpieczać je natychmiast ochronami tak, aby żadna maszyna nie pracowała bez ochrony ani jednego dnia. Wszystkie maszyny posiadają celowo obmyślane zabezpieczenia; nawet maszyny sprowadzane z zagranicy (Niemiec, Szwajcarii), jak się okazało, nie zawsze posiadają wszystkie urządzenia ochronne, wobec czego oddawane są do użytku fabryce naszej dopiero po szczegółowym wypróbowaniu ich i zbadaniu stanu i celowości ochron, w razie potrzeby odpowiednie ochrony dorabiamy na miejscu.

Regularne smarowanie pędni odbywa się jedynie podczas postoju przez jednych i tych samych przyuczonych pracowników, drabiny do pędni przerobiono w/g wzoru I. S. S.

Wszystkie narzędzia ręczne — klucze, oliwiarki i drobne utensylia umieszczone są na tablicach, na których zaznaczone są białą farbą kontury narzędzi — w ten sposób bowiem unika się rozrzucania narzędzi po warsztacie i niepotrzebnej straty czasu na ich szukanie.

Składy i transport towarów. — Ustalono sposób układania worków z kopalem i asfaltem stosując tu system przyjęty przez olejarnie dla układania worków z siemieniem. Przyrządy do ładowania: winda pochyła do wtaczania i staczania beczek, drągi dębowe, kliny zabezpieczające przy staczaniu się beczek etc. zgrupowane są w jednym miejscu i przestrzegane jest prawidłowe staczanie i ładowanie beczek oraz skrzyń na samochody.

Urządzenia higieniczne. — W r. 1936 wybudowano nowe ustępy wzorowe z wyprawą betonową-marmurową, łatwe do mycia i utrzymania w należytej czystości.

Zamiast istniejącej ogólnej umywalni, do której niechętnie schodzili się pracownicy z różnych budynków, zaprowadzono szereg poszczególnych umywalni z wodą bieżącą. Model umywalni takiej przesłano do Wzorcowni Urządzeń Ochronnych, gdzie została ona umieszczona jako typ właściwy umywalni dla warsztatów nieposiadających wody bieżącej.

TOMASZOWSKA FABRYKA SZTUCZNEGO JEDWABIU S. A.

Tomaszowska Fabryka zatrudnia obecnie w swoich zakładach przemysłowych w Tomaszowie Mazowieckim około 6 000 robotników i około 200 pracowników umysłowych.

Praca odbywa się w obszernych i widnych halach fabrycznych, obsadzonych pnączami, a rozmieszczonych na kilkudziesięciu-hektarowym terenie. Teren ten przecinają liczne chodniki z płyt betonowych, przebiegające wśród drzew, strzyżonych gazonów i kwietników. W licznych jadalniach robotniczych i w salach pracy, w których warunki na to pozwalają, widzimy znowu kwiaty, dostarczane z własnych ogrodów Fabryki.

Dumą Fabryki są urządzenia wentylacyjne, połączone przeważnie z ogrzewaniem pomieszczeń włączanym powietrzem. Skomplikowany system tych urządzeń pozwala na skuteczne usuwanie gazów z oddziałów chemicznych i zapewnia prawie idealne warunki temperatury, nawilżenia i wymiany powietrza w oddziałach włókienniczych. Mimo to stosowane są wciąż dalsze ulepszenia; np. w roku 1938 przystąpiono do budowy kosztownych wież absorbcyjnych dla pochłaniania gazów z powietrza usuwanego z pomieszczeń, aby nawet w czasie mgły i w czasie depresji atmosferycznej nie dawały się one odczuwać w powietrzu.

Robotnicy uczestniczą w pewnym stopniu w zyskach, osiąganych przez przedsiębiorstwo. Walne Zgromadzenie zatwierdzając bilans doroczny przerna-

Jadalnia robotnicza została w odpowiedni sposób powiększona i urządzona estetycznie. Dawne ławy zastąpiono krzesłkami, zaprowadzono radio i powiększono bibliotekę fabryczną tak, iż obecnie posiada ona około 550 — 600 tomów i robotnicy stale z niej korzystają.

Pierwsza pomoc została należycie zorganizowana przez powiększenie i odpowiednie zaopatrzenie apteczek fabrycznych i przeszkolenie kilku osób z personelu fabrycznego na kursach Czerwonego Krzyża.

Jeżeli chodzi o *propagandę bezpieczeństwa pracy*, to we wszystkich salach i izbach fabrycznych porożwieszane są plakaty periodycznie zmieniane, do wypląt stosowane są koperty z nadrukiem propagandowym I. S. S. Corocznie rozdawane są pracownikom kalendarze Bezpieczeństwa Pracy. Prenumerowane są pisma: „Higiena i Bezpieczeństwo Pracy”, „Przegląd Bezpieczeństwa Pracy” i „Baczność”. Prowadzone są pogadanki z pracownikami na tematy związane z bezpieczeństwem i higieną pracy.

W razie nieszczęśliwego wypadku w fabryce, względnie zdarzenia, które mogłoby pociągnąć nieszczęśliwy wypadek, zwoływane jest nadzwyczajne posiedzenie Koła Bezpieczeństwa Pracy, na którym omawiane są jaknajdokładniej przyczyny wypadku i sposób, zmierzający do zabezpieczenia się na przyszłość.

W ubiegłym roku 1938 żaden nieszczęśliwy wypadek w fabryce nie miał miejsca.

cza odpowiednie kwoty do podziału pomiędzy robotników — w stosunku do indywidualnych zarobków i ilości lat pracy w przedsiębiorstwie. Dla robotników, którzy dłużej pracują, gratyfikacje te dochodzą do kilkuset złotych jednorazowo. Jest to świadczenie pieniężne, nie przewidziane w umowie zbiorowej, a zainicjowane — w r. 1927 — przez władze przedsiębiorstwa bez wszelkiego uprzedniego porozumienia z robotnikami. Łączna kwota, wydana na ten cel z zysków osiągniętych za lata 1935 — 1937, wynosi 8 procent dywidendy, wypłaconej za tenże okres czasu. Suma przeznaczona na gratyfikacje dla robotników w bilansie za rok 1938 wynosi zł. 300 tysięcy, co stanowi już 10 procent preliminarzowej dywidendy.

Jak wiadomo, robotnicy najchętniej lokują swoje oszczędności we własne nieruchomości, dążąc przede wszystkim do posiadania własnego domku. Przedsiębiorstwo popiera tę zdrową chęć zagospodarowania się pod własnym dachem. Stworzyło ono specjalny fundusz, z którego udziela swoim pracownikom, o ile posiadają już plac, bezprocentowych pożyczek na budowę. W roku 1938 udzielono takich pożyczek na łączną kwotę 106 tysięcy zł. Warto podnieść, że spłata pożyczek robotniczych jest zabezpieczona tylko na zarobku — a mimo to strat na niewypłacalności nie ma.

Współpraca robotników w dziedzinie ulepszeń w urządzeniach produkcyjnych jest realizowana przez nagradzanie każdego trafnego pomysłu, zgłoszonego do

Dyrekcji, — czemu oczywiście nadano odpowiednie formy organizacyjne.

W zakresie bezpieczeństwa pracy robotnicy stale współpracują z technicznym kierownictwem Fabryki, jako członkowie oddziałowych kół bezpieczeństwa pracy, których działalność jest koordynowana przez ogólno-fabryczny Komitet bezpieczeństwa pracy z Dyrektorem Fabryki na czele.

Akcja przeciwpożarowa prowadzona jest nie tylko przez zawodową straż ogniową, posiadaną przez Fabrykę, lecz również przez rozgałęzioną organizację ochotniczej straży, kierowanej technicznie przez zawodowego oficera S. O.; akcja ta wiąże się z działalnością społeczną zarządu tej straży, pochodzącego z wyboru dokonywanego przez jej członków. Dla tej ochotniczej straży Fabryka ufundowała odpowiedni budynek z obszerną świetlicą, przystosowaną do zebrań i przedstawień amatorskich.

Na terenie Fabryki — poza lokalnymi oddziałami Strzelca i Związku Rezerwistów, składającymi się wyłącznie z robotników i pracowników Fabryki — istnieje jeszcze odpowiednio wyposażony przez Fabrykę Klub Sportowy, który liczył w roku 1938 około 400 członków. Na oddziałach włókienniczych, zatrudniających kobiety, prowadzone są w czasie przerw w pracy ćwiczenia gimnastyczne pod fachowym kierownictwem, opłacanym przez Fabrykę.

Organizacje wychowania fizycznego obejmują więc olbrzymią większość robotników Fabryki. Dbają one nie tylko o sprawność cielesną swoich uczestników, lecz są ośrodkami pracy kulturalnej i oświatowej. Praca ta wspierana jest wydatnie przez bibliotekę i czytelnię pism, prowadzoną przez Fabrykę we własnym zakresie. Z pism czytelnicy korzystają bezpłatnie, za korzystanie z biblioteki pobierana jest minimalna opłata, nie wystarczająca nawet na koszt oprawy książek. Biblioteka liczy blisko 8 tysięcy tomów. Jest rzeczą nader charakterystyczną, że w ciągu 10 lat jej istnienia ilość czytelników stale wzrasta; z czasem powstało wyraźne zapotrzebowanie na dzieła o charakterze popularno-naukowym, którego początkowo zupełnie nie było. W roku sprawozdawczym biblioteka wypożyczyła czytelnikom ogółem 67 tysięcy tomów. To ilościowo i jakościowo wzmoczone zainteresowanie słowem drukowanym jest wyraźnym wykładnikiem podnoszącego się poziomu umysłowego robotników Fabryki.

Na rozpowszechnienie czytelnictwa wpływa fakt, że Fabryka nie przyjmuje do pracy analfabetów, a analfabetyzm, który istniał wśród robotników starszego pokolenia, został ostatecznie zlikwidowany przez

bezpłatne kursy dla analfabetów, konsekwentnie prowadzone przez Fabrykę w ciągu kilku lat ubiegłych.

Kolektywnemu zaspokojeniu zainteresowań muzycznych służą orkiestra i koło śpiewacze, prowadzone pod kierownictwem fachowym, opłacanym przez Fabrykę i od niej zależnym — oraz autonomiczne robotnicze zespoły muzyczno-wokalne, korzystające z pomocy tego fachowego kierownictwa w miarę swej chęci i potrzeby. Te organizacje muzyczne obejmują około 150 osób. Niezależnie od nich działa robotnicze koło amatorów scenicznych z zarządem pochodzącym z wyboru, które inscenizuje różne utwory w lokalach, przydzielonych przez Fabrykę wspomnianym organizacjom pokrewnym.

W tych ramach, które życie wciąż rozszerza i wciąż napędza nową treścią, toczy się praca wychowawcza i oświatowa wśród robotników Fabryki.

Lecz więcej jeszcze uwagi przedsiębiorstwo poświęca opiece nad dziećmi robotników. Opieka nad matką i niemowlęciem jest prowadzona, zgodnie z odpowiednimi instrukcjami Ministerstwa Opieki Społecznej, nie bezpośrednio przez przedsiębiorstwo, lecz przez miejscową organizację kobiecą (Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet) na koszt przedsiębiorstwa. Jest to więc suma świadczeń, wynikających z przepisów prawa, choć może realizowana w nieco szerszym zakresie.

Natomiast własnym, pozaustawowym świadczeniem ze strony przedsiębiorstwa, jest stworzone przezeń Uzdrowisko Fabryczne dla dzieci robotniczych, chorowitych, złoźowatych i rekonwalescentów. Dla potrzeb Uzdrowiska wzniesiono odpowiednie budynki i przeznaczono około 6 hektarów własnego parku i dzierżawionego od Skarbu terenu lesistego, przylegającego bezpośrednio do pięknych lasów pobliskiej rezydencji Pana Prezydenta Rzeczypospolitej.

Z Uzdrowiska w ciągu 10 lat jego istnienia korzystało już przeszło 2.500 dzieci. W roku sprawozdawczym Uzdrowisko gościło w swych murach ok. 250 dzieci w kolejnych 3 miesięcznych turnusach, trwających przez cały rok.

Uzdrowisko jest internatem pozostającym pod stałą opieką lekarską, w którym dzieci otrzymują nie tylko pożywienie, lecz nawet ubranie. Opłata pobierana za pobyt dzieci w Uzdrowisku — z której zresztą znaczna część dzieci jest zwalniana — wynosi 2 zł. 50 gr. tygodniowo. To też przedsiębiorstwo wydatkowało na utrzymanie Uzdrowiska w ciągu 10-letniego okresu jego istnienia około 1,5 miliona zł.

Niezależnie od Uzdrowiska Fabryka prowadzi od dawna bezpłatne przedszkole przeznaczone dla 120 dzieci robotniczych.

PAŃSTWOWA WYTWÓRNA PROCHU W PIONKACH

1. Higiena i bezpieczeństwo pracy.

Państwowa Wytwórnia Prochu jest rozlokowana na dużej przestrzeni w lesie iglastym. Jest to okoliczność, która obok wysoce korzystnych warunków pracy wywiera dodatni wpływ na zdrowotność zatrudnionego personelu.

Robotnicy P. W. P. pracują w dobrych warunkach pod względem higieny i bezpieczeństwa pracy. Fabryka roztacza nad nimi stałą opiekę sanitarną, wykonywaną przez lekarza fabrycznego. Co pewien czas odbywają się okresowe badania lekarskie w miejscach pracy; badania pozwalają stwierdzić, czy ze względu na stan zdrowia i wpływ warunków pracy można po-

zostawić robotnika przy dotychczasowym zatrudnieniu, czy też ze względów profilaktycznych należy je zmienić.

Ponadto w obrębie zakładu istnieje dobrze zorganizowana doraźna pomoc sanitarna w formie stałego pogotowia lekarskiego, gęstej sieci aptecznej i wyszkolonych drużyn ratowniczych.

W roku 1938 rozpoczęta została budowa kąpieliska, które w najbliższych dniach będzie oddane do użytku. Urządzenia kąpielowe są ostatnim wyrazem techniki w tej dziedzinie. Kąpielisko ma oddział męski i kobiecy, posiada dwie poczekalnie, dwie rozbiornalnie i tyleż sal natryskowych po 20 kabin w każdej, 4 kabiny z wannami, łaźnie rzymskie oraz krytą pływalnię o wymiarach basenu 20×6 m. Ponadto w poszczególnych działach przedsiębiorstwa istnieją urządzenia kąpielowe, z których robotnicy korzystają w szerokim zakresie.

Nad bezpieczeństwem pracy czuwa Inspektor Bezpieczeństwa łącznie z Komisją Bezpieczeństwa Pracy. W zakres ich kompetencji wchodzi opracowywanie przepisów bezpieczeństwa dla każdej kolejnej fazy produkcji, kontrola istniejących zabezpieczeń, projektowanie nowych, badanie przyczyn nieszczęśliwych wypadków, ich statystyka, akcja propagandowa i t. p.

Na przestrzeni ostatnich lat P. W. P. dokonała szeregu inwestycji, mających na celu podniesienie stopnia bezpieczeństwa pracy, przy czym nie ograniczano się do wymagań ustalonych obowiązującymi przepisami prawnymi, lecz stosowano urządzenia ochronne ponad wymagania ustawowe.

Nie sposób wyliczyć tu, bodaj pobieżnie, wprowadzonych ostatnio zabezpieczeń i poczynionych inwestycji w dziedzinie bezpieczeństwa; jako przykład niech służy, że bezmała wszystkie maszyny otrzymały indywidualny napęd elektr., co wybitnie zmniejsza niebezpieczeństwo przy ich obsłudze.

Pomieszczenia fabryczne budowane są i urządzone nowoczesnie; posiadają wiele światła, wyposażone są w wentylatory, ekshaustory i inne urządzenia, mające na celu zmniejszenie oddziaływania warunków pracy na zdrowie. Wszystkich robotników zaopatruje się w ubrania ochronne, a przy pracach specjalnych w gumowe buty i rękawice, respiratory, hełmy doprowadzające świeże powietrze, okulary ochronne i t. p.

2. Dożywianie robotników.

Zatrudnieni przy pracach ciężkich i szkodliwych dla zdrowia są dożywiani całkowicie bezpłatnie. Otrzymują posiłek w postaci $\frac{1}{2}$ litra mleka, porcji zawiesistej zupy z mięsem, $\frac{1}{4}$ kg chleba i $\frac{1}{2}$ litra kawy. Nieuprawnieni do tych świadczeń otrzymują identyczne dożywianie za minimalną opłatą (w roku bieżącym 0,35 zł.), pokrywającą tylko koszt produktów.

Pracownice - matki niemowląt otrzymują dożywianie bezpłatne w ciągu trzech miesięcy po powrocie do pracy.

Posiłki zasadnicze wydawane są w czasie pracy, zaś mleko przed przystąpieniem do zatrudnienia. Ja-

dalnie robotnicze istnieją przy każdym oddziale pracy, są odpowiednio urządzone i zaopatrzone w aparaty radiowe.

3. Wczasy.

Szczególnym staraniem Dyrekcji jest zapewnienie pracownikom możliwości spędzania urlopów wypoczynkowych w warunkach najbardziej korzystnych dla zdrowia. W tym celu wysyła się pracowników na zbiorowe obozy wypoczynkowe, za minimalną z ich strony opłatą (1.00 — 1.50 zł od osoby dziennie, nie licząc kosztów przejazdu). Inne koszty pokrywa P. W. P. W roku ubiegłym wyjechało do obozów 158 prac., w tym 30 na całkowity koszt P. W. P.

Pracownicy mają możliwość dokonania wyboru okolicy, w której chcieliby przebyć urlop wypoczynkowy: nad morzem, w górach i t. d.

Projektowana jest budowa własnego domu wypoczynkowego w suchej lesistej okolicy nad Wisłą. Będą tam kierowani robotnicy na okres rekonwalescencji po przebytych chorobach.

4. Szkolenie zawodowe.

Od 10-ciu lat istnieje przy P. W. P. Szkoła Do kształcająca Zawodowa, która wychowuje rzemieślników, dając im gruntowne fachowe i społeczne wykształcenie. Uczniowie szkoły odbywają naukę rzemiosła w warsztatach i fabrykach P. W. P. w ciągu trzech lat, po czym poddawani są egzaminowi czeladniczemu. W każdym 3-leciu kończy naukę przeciętnie 80 terminatorów.

Dorosłych pracowników niewykwalifikowanych kształci się zawodowo przez organizowanie fachowych kursów. W roku ubiegłym wyszkolono w ten sposób 220 osób (ślusarzy, spawaczy, przodowników, palaczy i t. d.).

Pragnąc pogłębić swą wiedzę absolwenci szkoły dokształcającej uczą się w wieczorowej szkole technicznej w Radomiu. P. W. P. partycypuje w opłatach za naukę w wysokości 75% taksy. Przeciętnie około 30 pracowników — uczniów tej szkoły, korzysta ze stypendiów P. W. P., która w swym budżecie przeznaczona na ten cel około 5.000. zł. rocznie.

5. Opieka nad dzieckiem.

Na terenie P. W. P. istnieje Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem. Stacją kieruje lekarz, mający do pomocy wykwalifikowane pielęgniarki. Z opieki korzystają pracownice i rodziny pracowników. Stacja wydaje mieszanki pokarmowe dla niemowląt, zaś mleko dla kobiet ciężarnych a także dla innych pracowników, których stan zdrowia tego wymaga. Ponadto wydaje się wyprawki dla dzieci i położnic.

Dzieci szkolne pozostają pod opieką Komitetu Rodzicielskiego. Najbiedniejsze i słabo rozwinięte fizycznie otrzymują dożywianie, odzież zimową i podręczniki szkolne. Dochody Komitetu płyną z dotacji P. W. P., imprez, ofiarności społeczeństwa i t. p.

Co rok organizowane są półkolonie letnie dla dzieci pracowników. Pobyty na półkoloniach jest całkowicie bezpłatny. Korzysta z nich około 400 dzieci.

Dla dzieci nie objętych obowiązkiem szkolnym założono przedszkole, które mieści się w lokalu fabrycznym. Przedszkole opiera się na pomocy finansowej P. W. P., gdyż tylko część wydatków pokrywana jest ze składek rodziców. Koncesjonariuszem jest P. W. P.

Oprócz dzieci pracowników przedszkola uczęszczają również dzieci biednych i bezrobotnych rodziców. Dzieci te nie ponoszą żadnych opłat i są dożywiane i zaopatrywane w odzież również bezpłatnie. Budżet roczny przedszkola wynosi około 6.500 zł z czego P. W. P. pokrywa 4.000 zł.

6. Pomoc kulturalno-oświatowa.

Dla łatwiejszego zorganizowania pracy społecznej i kulturalnej P. W. P. wybudowała dwa kasyna na terenie przedsiębiorstwa. Kasyno Urzędników posiada piękną salę dla przedstawień teatralnych, kinematograficznych, odczytów, zebrań i zabaw, bibliotekę i czytelnię pism, pomieszczenia dla gier towarzyskich i t. p. W Kasynie Pracowników obok biblioteki i czytelnicy oraz sali do zabaw, jest utrzymywana restauracja dla rzemieślników i robotników. Biblioteki liczą razem około 10 tysięcy tomów, abonują kilkanaście pism codziennych ukazujących się w Polsce, wydawnictwa periodyczne a także niektóre czasopisma zagraniczne. Obydwa lokale wyposażone są w aparaty radiowe, pianina, gry towarzyskie i t. d.

W obydwu kasynach wygłaszane są odczyty na tematy społeczne, historyczne, krajoznawcze i inne.

Orkiestra fabryczna, całkowicie utrzymywana przez P. W. P. urządza w miesiącach letnich koncerty pod gołym niebem, dostępne dla wszystkich mieszkańców terenu P. W. P. W miesiącach zimowych koncerty odbywają się w salach kasyna. Ponadto istnieje w P. W. P. orkiestra symfoniczna, zespół towarzyski, subsydiowany przez P. W. P.

W zakresie pomocy dla szkolnictwa P. W. P. wybudowała przed kilku laty gmach dla 7-klasowej szkoły powszechnej. Budynek szkolny został wyposażony w nowoczesne urządzenia i potrzeby szkolne. Od trzech lat mieści się w tym budynku gimnazjum założone z inicjatywy P. W. P. i za jej staraniem. Gimnazjum korzysta z subwencji P. W. P., które w ciągu trzech lat wyniosły 8 tysięcy zł. Dla pomieszczenia szkół powszechnych Zarząd Gminy w Pionkach wybudował przy finansowej pomocy pracowników i P. W. P. dalsze dwa okazałe gmachy.

7. Pomoc gospodarcza.

Aby uchronić pracowników od wyzysku pośredników, zorganizowano Spółdzielnię Spożywców, w której skoncentrowano zakup i sprzedaż artykułów żywnościowych, oraz innych niezbędnych artykułów pierwszej potrzeby. Spółdzielnia rozwinęła się w niezwykle szybkim tempie, zakładając sklep centralny na tere-

nie Wytwórni, warszaty wytwórcze jak: piekarnię mechaniczną, rzeźnię i wytwórnię wędlin oraz 7 filii w Pionkach i okolicznych wsiach. Obroty Spółdzielni przekroczyły w roku ubiegłym 750.000.00 zł. Należy podkreślić że choć Spółdzielnia oparta jest wyłącznie na obrocie gotówkowym — doszła do tych rezultatów dzięki zaopatrywaniu członków i ludność w towary pierwszorzędnej jakości i po najniższych cenach, regulując w ten sposób ceny w całej okolicy. Wprowadzona tutaj zasada nieudzielania kredytu uczy członków ograniczania się do najpotrzebniejszych zakupów i stanowi niejako szkołę oszczędności.

Drugą placówką gospodarczo-społeczną na terenie P. W. P. jest Spółdzielnia Pożyczkowo-Oszczędnościowa „Proch”, zrzeszająca prawie 2.000 członków. Zasadniczym zadaniem Spółdzielni jest polepszenie sytuacji gospodarczej pracowników przez gromadzenie oszczędności, gdyż statut Spółdzielni nakłada na członków przymus składania pewnych kwot na rachunek oszczędności. Równocześnie Spółdzielnia udziela pożyczek za niskim oprocentowaniem, co chroni pracowników od zaciągania lichwiarskich długów. Obroty Spółdzielni w roku ubiegłym wyniosły z górą 900.000.00 zł. Należy podkreślić wychowawcze metody stosowane przez Dyрекcję P. W. P., która bacznie śledzi czy zadłużenie pracownika jest uzasadnione życiowymi potrzebami i czy pracownik oszczędza w miarę możliwości finansowej.

Przy Spółdzielni istnieje instytucja funduszu zapomogowego dla rodzin po zmarłych członkach. Rodzina zmarłego otrzymuje tytułem jednorazowej odpłaty pewną kwotę (od 850 do 3.800 zł.) w zależności od liczby lat przez które zmarły był członkiem Spółdzielni.

By silniej związać pracowników z Wytwórnią i ułatwić im zdobycie własnego dachu nad głową Dyrekcja P. W. P. przeznaczyła na budowę domków robotniczych kredyt w wysokości zł 450.000.

Domki budowane są na terenach wydzielonych przez P. W. P. z własnych gruntów oraz z gruntów przekazanych przez Lasy Państwowe.

Pożyczki budowlane udziela się tylko długoletnim, najlepszym pracownikom P. W. P. na dogodnych warunkach spłaty i za niskim oprocentowaniem. Dotychczas powstały w ten sposób dwie wzorowe robotnicze kolonie mieszkalne, gdzie wybudowano około 120 domów.

8. Pomoc w wypadkach losowych.

W wypadkach dłuższej choroby, śmierci, nawiedzenia klęską żywiołową i t. p. udziela P. W. P. pracownikom pomocy w postaci wydawania bezzwrotnych zapomóg pieniężnych.

W razie śmierci wskutek nieszczęśliwego wypadku przy pracy, wypłaca się rodzinom jednorazowe bezzwrotne zapomogi, w wysokości rocznego względnie 1½ rocznego zarobku zmarłego pracownika, co wynosi kilka tysięcy złotych. Tym sposobem rodzina ma zabezpieczony byt na dłuższy okres czasu. Niezależnie od tego rodzina otrzymuje ustawowe renty wypadkowe z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Jakkolwiek nieobowiązana ustawowo Państwowa Wytwórnia Prochu stara się dopomóc robotnikom, którzy przepracowali w P. W. P. dłuższy czas i zostali zwolnieni z powodu podeszłego wieku, lub przewlekłej choroby. Pracownicy tacy otrzymują jednorazowe odprawy, niezależnie od ustawowych zapomóg z tytułu bezrobocia.

9. Wychowanie fizyczne.

Klub Sportowy „Proch” zrzesza 450 pracowników; posiada kilkanaście sekcji, boisko sportowe do piłki nożnej, do gier sportowych, bieżnię, 4 ziemne i 2 betonowe korty tenisowe oraz boisko hokejowe z szat-

nią a także odkrytą pływalnię. Klub jest bogato zaopatrzony w urządzenia i przybory sportowe. Wszystkie inwestycje o charakterze trwałym powstały wyłącznie kosztem P. W. P., która ponadto subsydiuje klub kwotą 2.000 zł rocznie.

Pracę w dziedzinie przysposobienia wojskowego prowadzą Zw. Strzel., Zw. Rez., i Organizacja Przysposobienia Wojskowego Kobiet do Obrony Kraju. Organizacje te zaprawiają członków w rzemiosło wojennym, urządzając ćwiczenia polowe, marsze i ćwiczenia strzeleckie. W mniejszym lub większym zakresie każda z nich korzysta z materialnej pomocy P. W. P i moralnego poparcia.

ZAKŁADY SOLVAY W POLSCE

Działalność społeczna Zakładów Solvay w Polsce na terenie należących do nich fabryk prowadzona jest w trzech głównych kierunkach:

- I. W trosce o podniesienie dobrobytu pracowników Zakłady podjęły akcję zmierzającą do tego celu przez:
 1. dopomaganie pracownikom do zdobycia własnych mieszkań, względnie domków mieszkalnych;
 2. wypłacanie dodatków do pensyj przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy;
 3. wypłacanie gratyfikacji rocznych;
 4. zwracanie części opłat szkolnych za naukę dzieci;
 5. pokrywanie kosztów leczenia pracowników;
 6. zwracanie kosztów pogrzebu w wypadku śmierci członka rodziny pracownika;
 7. wypłacanie emerytur b. pracownikom.
- II. Ponieważ w miarę wzrostu dobrobytu zjawiają się potrzeby kulturalne, przeto w związku z wymienioną wyżej akcją pozostaje kulturalno-oświatowa działalność Zakładów, idąca w kierunku podniesienia kultury duchowej pracowników, dopomożenia im do zaspakajania wyłaniających się potrzeb kulturalnych i wytworzenia między nimi harmonijnego współżycia. — Działalność ta polega na:
 1. budowaniu domów robotniczych, w których skupia się kulturalne życie fabryki, a nie rzadko i najbliższej okolicy;
 2. zakładaniu i prowadzeniu bibliotek przy fabrykach;
 3. utrzymywaniu orkiestr fabrycznych;
 4. budowaniu kościołów przy fabrykach;
 5. współpracy i popieraniu instytucji i stowarzyszeń, do których należą pracownicy Zakładów;
 6. utrzymywaniu straży ogniowych.
- III. Doceniając znaczenie zdrowia i tężyzny fizycznej pracowników, Zakłady prowadzą ożywioną akcję mającą na celu zachowanie wzglę-

dnie poprawę zdrowia swych pracowników i ich rodzin, do czego zmierzają przez:

1. dbanie o bezpieczeństwo i higienę pracy;
2. organizowanie kolonii letnich dla dzieci pracowników;
3. dożywianie dzieci pracowników i bezrobotnych, mieszkających w okolicach fabryk;
4. zakładanie i utrzymywanie boisk sportowych i parków;
5. opłacanie składek członkowskich w klubach sportowych za pracowników.

I. Działalność w kierunku podniesienia dobrobytu pracowników:

1. *Domki mieszkalne dla pracowników:* W roku 1924 została zapoczątkowana przez Zakłady akcja, zmierzająca do ułatwienia pracownikom nabywania, względnie budowania domków mieszkalnych. Zarząd Zakładów wychodził bowiem z założenia, że posiadanie własnej nieruchomości przyczynia się w znacznym stopniu do osłabienia reakcji pracowników, a w szczególności robotników, na agitację wywrotową, uczyni z nich element bardziej stały i zrównoważony i zapewni im na starość dach nad głową. Metody postępowania Zakładów w tej akcji były różne, w zależności od warunków lokalnych miejscowości, w których znajdują się fabryki. — W Małopolsce i Wielkopolsce, gdzie fabryki są położone w większej odległości od centrów mieszkalnych, z terenów fabrycznych zostały wydzielone działki o powierzchni od 600 do 1.000 m², na których na koszt Zakładów zostały wybudowane domki mieszkalne, w liczbie 31, składające się z dwóch pokoiów, przedpokoju i kuchni na parterze i pokoju z kuchnią, względnie dwóch pokoiów na poddaszu. Domki te sprzedano następnie z wolnej ręki pracownikom, po cenie kosztów własnych. Przy wyborze nabywców były brane pod uwagę: 1. kapitał, jakim rozporządzał nabywca, 2. jego charakter, i kwalifikacje moralne, 3. jego przeszłość, ilość lat pracy w Zakładach i wiek, 4. liczba dzieci. Cena domu wynosiła od 5.000 do 6.000 złotych. Nabywca wpła-

cał przy zawieraniu aktu kupna-sprzedaży pewną sumę w miarę swoich możliwości, reszta zaś była rozłożona na raty miesięczne, spłacane w ciągu 10 lat, przy czym niejednokrotnie nabywca spłacał dług już w przeciągu 4-ch do 5 lat. Z chwilą zawarcia aktu kupna-sprzedaży domki przechodziły na własność nabywców. W innym ośrodku fabrycznym położonym w kieleckim, który znajduje się w pobliżu większego skupiska ludzkiego i gdzie wielu pracowników posiadało własne parcele, akcja Zakładów polegała na udzielaniu pracownikom, pragnącym budować domki, krótkoterminowych bezprocentowych pożyczek, spłata których była rozłożona na dogodne raty oraz na ułatwianiu im nabywania materiałów budowlanych i zapewnieniu pomocy technicznej. Podobnie było w poznańskim, gdzie robotnicy, dzięki parcelacji kilku majątków sąsiadujących z zakładem pracy, mogli nabywać na długoterminowe spłaty parcele, na których przy wydanej pomocy Zakładów w postaci bezprocentowych pożyczek, budowali własne domki mieszkalne. Ilość pożyczek, na budowę domków mieszkalnych, udzielanych pracownikom przez Zakłady, wynosi przeciętnie od 40 do 50 rocznie.

2. *Dodatki świąteczne.* Wszyscy pracownicy Zakładów otrzymują przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy dodatki świąteczne, przy czym urzędnicy otrzymują około 50% ich miesięcznej pensji, robotnicy zaś: a) samotni 2 dniówki, b) żonaci bezdzietni — 4 dniówki, c) za każde dziecko — 1 dniówka — maksymalnie 8 dniówek.

3. *Gratyfikacja roczna.* Niezależnie od tego pracownicy otrzymują roczną gratyfikację, wysokość której jest ustalana indywidualnie, w zależności od wieku, lat pracy w Zakładach i ilości dzieci. Prócz tego robotnicy otrzymują t. zw. gwiazdki, przyznawane za specjalne odznaczenie się przy pracy.

4. *Zwrot opłat szkolnych.* Pragnąc przyjść z pomocą pracownikom kształcącym dzieci, Zakłady zwracają część kosztów opłat za naukę (wpisowe, czesne), przy czym wysokość zwracanych sum wynosi od 50 do 100% opłat, w zależności od rodzaju szkoły (uuprzywilejowane są szkoły zawodowe) i postępów w nauce. Niezależnie od tego z odsetek od funduszu, zebranego przez pracowników Zakładów udzielane są zdolniejszym spośród dzieci pracowników stypendia, liczba których wynosi przeciętnie 10 do 15 rocznie. — Wobec tego, że, jak wspomniano już wyżej, niektóre fabryki są oddalone od większych miast, tak że ucząca się młodzież musi dojeżdżać do szkół autobusami lub tramwajami, Zakłady przychodzą pracownikom z pomocą, zwracając koszty tych przejazdów.

5. *Pokrywanie kosztów leczenia pracowników.* W wypadku poważniejszej choroby pracownika, Zakłady pokrywają koszty jego leczenia, a więc koszty ewentualnej operacji, względnie pobytu w szpitalu czy kuracji.

6. *Zwracanie kosztów pogrzebu.* W wypadku śmierci któregoś z członków rodziny pracownika, Zakłady zwracają mu część kosztów pogrzebu, a na wypadek śmierci pracownika pokrywają całkowicie koszt jego pogrzebu.

6. *Emerytury.* Po ukończeniu 65 roku życia, pracownicy, którzy przepracowali w Zakładach 35 lat, otrzymują emeryturę. Wysokość emerytury jest ustalana dla urzędników indywidualnie, przy czym z przyznanej tytułem emerytury sumy, potrąca się zaopatrzenie emerytalne, otrzymywane ewentualnie przez pracownika z ZUPU. Podobna zasada stosowana jest i dla robotników, z tą różnicą, że ustalone zostały trzy kategorie emerytur, a mianowicie: I. — Zł 120.— miesięcznie, II — Zł 100.— i III — Zł 80.— miesięcznie, przy czym przy zaszeregowaniu danego robotnika do odpowiedniej kategorii, bierze się pod uwagę jego kwalifikacje zawodowe, wysokość ostatnio otrzymywanego wynagrodzenia i sumienność i obowiązkowość w pracy. Te same motywy są brane również pod uwagę przy ustalaniu wysokości emerytury dla urzędników. — Wysokość emerytury ulega odpowiednio zmniejszeniu, o ile robotnik, który ukończył 65 rok życia przepracował w Zakładach mniej niż 35 lat, przy czym robotnicy, którzy pracowali mniej niż 15 lat, otrzymują tylko jednorazową odprawę.

II. Działalność kulturalno-oświatowa.

1. *Domy robotnicze.* Na terenie każdej fabryki znajduje się dom robotniczy, w którym skupia się życie kulturalne pracowników fabryki, a nie rzadko i okolicy. W domach tych znajdują się sale teatralne, kina, biblioteki, czytelnie, jadalnie, kuchnie, ambulatoria, sale gimnastyczne, umywalnie, wanny i natryski. Prowadzona w nich również jest akcja dożywiania dzieci.

2. *Biblioteki.* W fabrykach istnieją dobrze wyposażone biblioteki, z których za minimalną opłatą korzystają wszyscy pracownicy. Subwencja Zakładów dla tych bibliotek wynosi po Zł 1.000 dla każdej. Kwoty te, jak również sumy uzyskane z opłat za wypożyczanie książek, są używane na kupno nowych książek.

3. *Orkiestry.* W każdej fabryce została zorganizowana na koszt Zakładów orkiestra, do której należą pracownicy danego ośrodka fabrycznego.

4. *Budowa kościołów.* W dwóch osadach fabrycznych zostały wybudowane, prawie wyłącznie kosztem Zakładów, kościoły. Obecnie Zakłady popierają wydawnictwo budowę kościoła w trzecim ośrodku fabrycznym.

5. *Współpraca ze stowarzyszeniami.* Zakłady współpracują i popierają stowarzyszenia, do których należą pracownicy, a więc np. Tow. Katolickie Młodzieży, Tow. Gimn. „Sokół”, Związek Strzelecki, Koła Rezerwistów itp. Stowarzyszenia te mają swoje świetlice w budynkach, należących do Zakładów i otrzymują bezpłatnie opał i światło.

6. *Utrzymywanie straży pożarnych.* Na terenie każdej fabryki istnieje dobrze wyposażona zmotoryzowana straż pożarna, składająca się z robotników fabryki i utrzymywana kosztem Zakładów. Dzięki swej sprawności straża ta jest bardzo pożyteczna dla okolicy.

III. Działalność w kierunku zwiększenia bezpieczeństwa i higieny pracy i zachowania zdrowia pracowników.

1. *Bezpieczeństwo i higiena pracy.* Na terenie fabryk istnieją Komitety względnie Koła bezpieczeństwa pracy, które pracują w kierunku uświadamiania robotników o konieczności zapobiegania wypadkom. Po każdym wypadku odbywają się posiedzenia tych kół, na których omawia się przyczyny danego wypadku i sposoby zapobieżenia na przyszłość. W celu zainteresowania załogi na terenie fabryk są umieszczone skrzynki pomysłów dotyczących walki z wypadkami. Dobre pomysły są wynagradzane pieniężnie. Każdy robotnik posiada zamykaną szafkę do przechowania ubrania i posiłku; na oddziałach są zainstalowane umywalnie z zimną i ciepłą wodą.

2. *Kolonie letnie dla dzieci pracowników.* Co roku część dzieci robotników jest wysyłana na koszt Zakładów na kolonie letnie w góry lub nad morze. Dzieci mieszkają w wynajętym na ten cel pensjonacie pod opieką kilku rodziców i pozostają przez cały czas pod nadzorem lekarza, który w miarę potrzeby stosuje odpowiednie zabiegi czy kuracje. — Przeciętnie Zakłady wysyłają co roku około 150 dzieci na kolonie letnie.

3. *Dożywianie dzieci.* — Na terenie fabryk prowadzona jest akcja dożywiania dzieci. Początkowo akcja ta obejmowała tylko zaniedbane dzieci pracowników, z biegiem czasu została jednak rozszerzona na wszystkie biedne dzieci danej gminy i na dzieci bezrobotnych. Ilość dożywianych dzieci wynosi obecnie około 100 w każdej fabryce. — Akcję tę prowadzi personel fabryczny w domach fabrycznych.

4. *Kultura fizyczna.* — Dla podniesienia kultury fizycznej pracowników i ich rodzin, na terenach fabrycznych zostały zorganizowane kluby sportowe, którym oddano do użytku założone kosztem Zakładów stadiony sportowe, boiska piłki nożnej, koszykówki, siatkówki i korty tenisowe. Prócz tego kluby te rozporządzają salami gimnastycznymi, znajdującymi się w domach robotniczych. — Na terenach fabrycznych zostały również założone parki, które oddano do użytku pracowników.

5. *Opłacanie składek za pracowników.* — Pragnąc udostępnić pracownikom należenie do klubów sportowych i wioślarskich, Zakłady opłacają za nich 80% składki członkowskiej, a prócz tego oddają do użytku pracowników sprzęt sportowy i wioślarski.

* * *

Usystematyzowany materiał ankietowy, nadesłany do Związku przez przedsiębiorstwa chemiczne, a zwłaszcza przez Sp. Akc. Tomaszowską Fabrykę Sztucznego Jedwabiu, Zakłady Solvay w Polsce, Państwową Wytwórnę Prochu w Pionkach, „Azot” Sp. Akc., Zakłady Przemysłowo-Chem. W. Karpiński & W. Leppert, „Semperit” Sp. Akc., „Nitrat” Sp. Akc., Sp. Akc. Boryszew, Sp. Akc. Eksploatacji Soli Potasowych, Związek Koksowni, Zjednoczone Zakłady Materiałów Wybuchowych i Azotu Sp. Akc., Franciszek Karpiński Sp.

Akc., R. Barcikowski Sp. Akc., Wielkopolską Spółkę Dr. Roman May, Sp. Akc. Scott & Bowne, Sp. Akc. Zakładów Chemicznych w Częstochowie, Pabianicką Sp. Akc. Przemysłu Chemicznego, Sp. Akc. Gentleman — pozwala na następujące schematyczne przedstawienie zakresu działalności polskich chemicznych zakładów przemysłowych w dziedzinie społecznej wogóle, a w szczególności w dziedzinie higieny i bezpieczeństwa pracy:

I. Akcja związana bezpośrednio z pracą przedsiębiorstwa.

A. Urządzenia techniczne fabryk.

1. Na miejscu pracy:
przestronność pomieszczeń (ich przewietrzanie i oświetlenie), rozstawienie i zabezpieczenie urządzeń i maszyn oraz środków transportu.
2. Poza miejscem pracy:
urządzenia sanitarno higieniczne: kąpielnia, łaźnie, szatnie, jadalnie;
zaopatrzenie robotnika w ochronę osobistą i odzież ochronną.

B. Wyszczególnienie, nadzór i opieka nad czynnym ludzkim.

Komisje i Koła fabryczne bezpieczeństwa pracy.

1. Szkolenie nowostępujących i przeszkalanie stałego personelu.
2. Czynne współdziałanie majstrów i robotników w akcji bezpieczeństwa i higieny pracy.
3. Stosowanie środków propagandowo wychowawczych:
pogadanki, afisze i ulotki propagandowe, instrukcje techniczne, tablice ostrzegawcze, kalendarze bezpieczeństwa.
4. Organizacja służby przeciwpożarowej.
5. Stałe badanie i kontrola lekarska.
6. Dożywianie robotników.
7. Krótkie przerwy w czasie pracy:
odpoczynek, gimnastyka.
8. Nagrody udzielane indywidualnie lub oddziałowo:
za współpracę, osiągnięte wyniki akcji bezpieczeństwa, za zachowanie ładu i czystości w miejscu pracy.
9. Gratyfikacje specjalne dla robotników zależne od zysku przedsiębiorstwa.
10. Organizacja służby pierwszej pomocy w nagłych wypadkach:
personel i sprzęt ratowniczy.

II. Akcja związana z życiem poza fabrycznym robotnika.

1. Tworzenie ośrodków pracy kulturalnych i oświatowych:
biblioteki, świetlice, orkiestry i t. d.
2. Wychowanie fizyczne:
kluby sportowe, boiska, przysposobienie strzeleckie, sprzęt sportowy.

3. Organizacja placówek społeczno - gospodarczych:
stowarzyszenia społeczne, spółdzielnie, kasy pożyczkowe.
4. Zagospodarowanie robotnika pod własnym dachem:
poparcie finansowe i materiałowe.
5. Uprzystępnienie szkolnictwa zawodowego dla robotnika i członków jego rodziny.
6. Umożliwienie i organizacja racjonalnych wczasów dla robotnika i jego rodziny.
7. Organizacja ośrodków zdrowia i opieka nad rodziną robotnika:
opieka nad matką, opieka nad niemowlęciem, przedszkola, pomoc w chorobie itd.

Na podstawie zgromadzonego materiału ankietowego można stwierdzić, że poza świadczeniami socjalnymi

mi przewidzianymi przez prawo, znaczna większość fabryk chemicznych ponosi wiele dobrowolnych świadczeń społecznych, mających na celu polepszenie bytu i podniesienie poziomu kulturalnego robotnika. Akcja społeczna przemysłu chemicznego jest szeroko rozbudowana, choć z natury rzeczy nie we wszystkich przedsiębiorstwach obejmuje całokształt usystematyzowanych wyżej elementów.

Z zakresu akcji bezpieczeństwa i higieny pracy za małą może wagę przywiązują przedsiębiorstwa do szkolenia nowowstępujących robotników (szeroko stosowanego zagranicą również i w fabrykach chemicznych) oraz do nagradzania zbiorowego i indywidualnego za staranne utrzymywanie czystości i porządku w poszczególnych działach i salach fabrycznych.

Takie nagradzanie jest poważną zachętą dla robotnika, a w niektórych przypadkach, zwłaszcza w zakładach Związku Koksowni, przyniosło pozytywne rezultaty.

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

41173/1938

AE00365623